

ምዕራፍ ዐሥር

ፋሽስት ኢጣሊያ

አምስተኛው በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ላይ የተከሰተው የመከራ ዘመን በፋሽስት የወረራ ዘመን የተከሰተ ነው። ፋሽስት ኢጣሊያ -ኢትዮጵያ አገራችንን በዐቢይነት በታሪክ ለሚታወቁ ሁለት ጊዜያት ያህል የወረረ በመሆኑ በቤተ ክርስቲያኗ ላይ ከፍተኛው የመከራ ዘመን ሆኖ የሚታወቀው የትኛው እንደሆነ ለመለየት ስለ ሁለቱም ወረራዎች በጥቂቱ ማውሳት ያስፈልጋል።

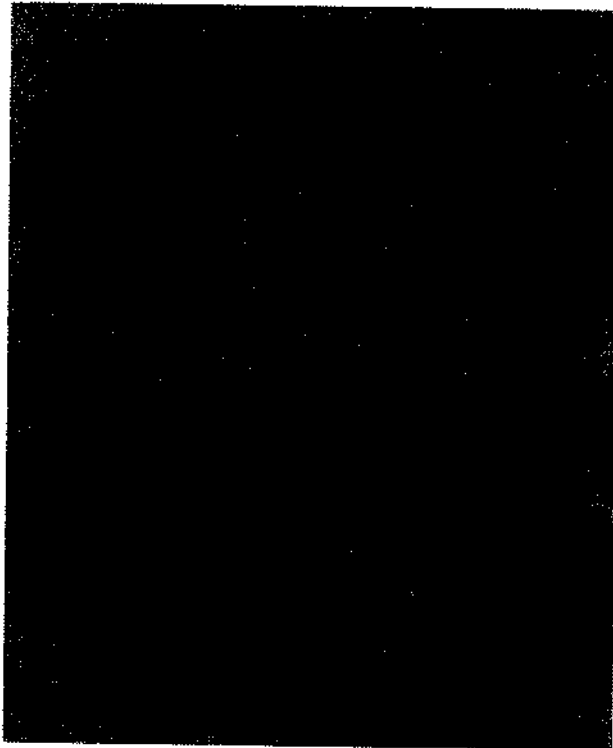
የመጀመሪያው ወረራ

በ19ኛው መ.ክ.ዘ የአውሮፓ ኃያላን ነን ተብሎ አገራት አፍሪካን በቅኝ ግዛት ለመቀራመት ይወስናሉ። በመሆኑም ከእነዚህ ሴረኞች መሐከል ኢጣሊያ አንዷ ሆና በአፍሪካ አገራት ላይ ለመዝመት ወሰነች። ኢጣሊያ ከያዘቻቸው እና ልትያዛቸው ካሰበቻቸው አገሮች በተለየ መልኩ ያነጣጠረችው በኢትዮጵያ ላይ ነበር። በመሆኑም ወደ አገራችን ለመግባት ስትራቴጂ ነድፋ ዘመተች። የመጀመሪያ ዘመቻዋ በዐፄ ዮሐንስ ዘመነ መንግሥት ነበር። ይህን በተመለከተ በሪሁን ከበደ የአፄ ኃይለ ሥላሴ ታሪክ በተሰኘ መጽሐፋቸው የሚከተለውን ብለዋል።

«ኢጣሊያ በመጀመሪያ ወደ ኢትዮጵያ እግሩን ያሰገባው በ1861 ዓ.ም በአሰብ በኩል ነው። አሰብን ከያዘ በኋላ በ17 ዓመት በ1778 ምጽዋን የዳህላክ ደሴቶች የኤርትራን ቀይ ባሕር ክውን አድርጎ ያዘ። ምጽዋን በያዘ በ3 ዓመት ኤርትራን ያዘ። ኤርትራን በያዘ በ7 ዓመት መረብን ተሻግሮ ወደ ኢትዮጵያ ገብቶ ጦርነት ከፈተ።»

/ዝኒ ከማሁ ገጽ 157/

ኢጣሊያ ዘመቻውን ከማድረጓ በፊት ስለ ኢትዮጵያ በተለይም ስለ ሸዋ የእጅ አዙር አገዛዝ ምቹነት ያወቀችው በአባ ማስያስ ነው። ይህ ካቶሊክ የኢጣሊያ ንጉሥ የቪክቶር የንስሐ አባት ሲሆን ሃይማኖቱን ለማስፋፋት ወደ ኢትዮጵያ የገባው በትንሹ ራስ ዐሊ¹³² ዘመነ ምስፈና ነው። የገባው በሱዳን በኩል አድርጎ በምዕራባዊው ደቡብ የኢትዮጵያ ግዛት ነው። አባ ማስያስን የተቃወሙት የመጀመሪያው ሰው ዐጤ ቴዎድሮስ ናቸው።

፶፯. አባ ማስያስ

ዐጤው ኃይለኛና ቁጡ ናቸው ተብለው ከሚታወቁባቸው ባሕርያቸው በተጨማሪም በርኅራኄያቸውና በምሕረት ሰጭነታቸውም ይታወቃሉ። በመሆናቸውም አባ ማስያስን አንዳች ጉዳት ሳያደርሱበት በሰላም ወደ ሮም እንዲመለስ አድርገውታል። ማስያስ ግን በዐጤ

¹³² - በዐጤ ቴዎድሮስ ዘመነ መንግሥት ነው የሚሉ ድርሳናት አሉ።

ዮሐንስ ዘመን በ1868 ዓ.ም ወደ ኢትዮጵያ በመምጣት ወደ ሸዋ ግዛት አመራ። ከምኒልክ ጋርም የጠበቀ ወዳጅነትን ፈጠረ። ለዐሥራ አንድ ዓመታት ያህል እስከ 1879 ዓ.ም ድረስ ቆየ።

ዐጤ ዮሐንስ አንድም የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሃይማኖት ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ እንዲሆን በማወጃቸው፤ ሁለትም ከንጉሥ ምኒልክ ወግኖ ከአገሩ መንግሥት ጋር በማገናኘትና ምኒልክን በእሳቸው ላይ በማነሳሳቱ ቂም ይዘው በ1879 ዓ.ም ከአገሪቱ እንዲባረሩ አድርገዋል። አባ ማስያስ ከኢትዮጵያ መባረሩ አበሳጭቶት ስለነበር ስለ ኢትዮጵያ መልክእ ምድራዊ ገጽታ /በተለይም ለረጅም ዓመታት ስለኖረባት ሸዋ/ ለኢጣሊያ መንግሥት ሁለት መጽሐፍ ጽፎ ያስረክባል። እሱም ብዙ ሳይቆይ ይሞታል። ማስያስ¹³³ በሰጣቸው መረጃ መሠረት የኢጣሊያ ሹማምንት ኢትዮጵያን በቅኝ ግዛትነት ለመያዝ ከፍተኛ ፍላጎት አደረባቸው።

፪፰.በአንክበር ቤተ መንግሥት ሎጅ ውስጥ ያለው የዐጤ ምኒልክ ምስል

¹³³ - የኢጣሊያ መንግሥት በሁለተኛው ወረራ ጊዜያዊ በለስ ቀንቶት አዲስ አበባን ሲቆጣጠር አሁን የፊታውራሪ ህብተ ጊዮርጊስ ድልድይ የሚገኘውን ስፍራ የአባ ማስያስ መንገድ ብሎ በስሙ ሰይሞለታል።

እናም የመጀመሪያውን ወረራ በአገራችን ሲያደርጉ ከኢትዮጵያ ጋር ያደረጉት የመጀመሪያው ጦርነት 1887 ዓ.ም ጥር ወር ላይ ሲሆን የዐጤ ዮሐንስ የጦር አበጋዝ የሐማሴን ባላባት ራስ አሉላ አባ ነጋ ነበሩ። አሉላ ጦርነቱን መርተው ድል ቀንቷቸዋል። ወራሪውንም ኃይል አሳፍረው ወደ ምጽዋ መልሰውታል።

፶፬. በኢጣሊያ በኩል የውጫሌን ውል የተዋዋለው አንቶኔሊ

እኩይ ተግባሩን አጠናክሮ የቀጠለው ፋሽስት ኢጣሊያ ምክንያት በመፈለግ የአድዋ ዘመቻ ተከሰተ። በአድዋው ዘመቻ ምክንያት ውጫሌ ላይ በኢትዮጵያና በኢጣሊያ አማካይነት በሚያዚያ 25/ 1881 ዓ.ም የተፈረመው ስምምነት ነው። ዐጤ ምኒልክ ከስድስት ዓመታት በፊት ግንቦት 14¹³⁴ 1875 ዓ.ም ከኢጣሊያ ጋር ስምምነት ያደረጉ ቢሆንም ለአድዋው ጦርነት መንስኤው የውጫሌ ስምምነት ነው፤ ከስምምነቱም 17ኛው አንቀጽ። የግንቦቱ ስምምነት የቆንስላ ልውውጥ፤ ነጻ ንግድ፤ የአንዳቸው አገር ዜጋ በአንዳቸው አገር በነጻ እንዲንቀሳቀሱና ሃይማኖትን በነጻነት መስበክ የሚያገናኙ ነበር።

ምኒልክ እና አንቶኔሊ ከውጫሌ በፊት የተዋዋሉት ሌላው ውል የጥቅምት 1880 ዓ.ም ነው። ጣሊያኖች ዶጋሊ ላይ ተሸንፈው ስለነበር የበቀል እርምጃ ለመውሰድ እየተዘጋጁ ነበር። በመሆኑም የወቅቱን ንጉሥ ዐጤ ዮሐንስን ለመውጋት በመፈለጋቸው ምኒልክ እንዳይወጓቸው አሰቡ። ቃል አስገብተዋቸውም 5 ሺህ ሬሚንግቶን ጠመንጃ አስታጠቁቸው።

¹³⁴ - 13 ነው የሚሉ ድርሳናት አሉ።

የውጫሌ ውል የተደረገው ወሎ ቦሩ ሜዳ ላይ ውጫሌ ተብሎ በሚጠራው ቦታ በሚያዝያ 25/ 1881 ዓ.ም ነው። ውሉ የተዘጋጀውም በሁለቱ አገራት ብሔራዊ ቋንቋ ማለትም በአማርኛና በኢጣሊያንኛ ነው። የውል ስምምነቱ አንቀጽ ብዛት ሀያ ሲሆን ከአንዱ በቀር ሁሉም ውል የሁለቱን አገራት ጥቅምና ፍላጎት የሚያስጠብቅ ነበር። ነገር ግን ከአንዱ በቀር የተባለለት አንቀጽ 17 የኢጣሊያን ጥቅም ብቻ የሚያስከብር ሆኖ የሚተረጎምና የሚተገበር ነው። ይህ አንቀጽ የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ከውጪ አገራት ጋር የሚያደርገውን ግንኙነት በኢጣሊያ በኩል ማድረግ ይገባዋል የሚል አስገዳጅ ማሰሪያ ተጠቅሞ ነበር። ይህ ዓይነቱ አስገዳጅ ማሳረጊያ የተጠቀመው የኢጣሊያንኛ ትርጉም በተለይ በኢትዮጵያ በኩል ሉዓላዊነቷን የሚጋፋ በመሆኑ ቅሬታ ፈጠረ። ሁለቱንም አገራት ወደ ጦርነት እንዲያመሩ አደረገ።

፮. የውጫሌን ውል የተረጎሙት ታላቁ ኢትዮጵያዊ ግራዝማች ዮሴፍ

ፋሽስት ኢጣሊያ በኢትዮጵያ መንግሥት ላይ ብዙዎችን የማሳመጽ ሥራን ሠራ። በተለይ በለሜን ኢትዮጵያ የትግራይ መሳፍንት በምኒልክ ላይ ማሸፈት፤ በደቡብ ምኒልክ አንቀጽ ዐሥራ ሰባትን በጣሊያንኛ አተረጓጓዎ እንዲቀበል ማግባባትን፤ ዓላማቸው አድርገው በስፋት ተንቀሳቀሱ። ይህ እንቅስቃሴያቸው የሕልም እንጀራ እንዲበሉ ሲያደርጋቸው ቆየ። ነገር ግን በየካቲት 1885 ዓ.ም ዐጤ ምኒልክ የውጫሌ ውል እንደማይሠራ ለታላላቆቹ የአውሮፓ መንግሥታት ፈረንሳይና እንግሊዝ ሳይቀር በይፋ ሲያሳውቁ ከፍተኛ መሳቀቅንና መሸማቀቅን /በተለይ ከአድዋው ሸንፈት በኋላ/ እንዲያስተናግዱ አድርጓቸዋል።

በውጫሌ ውል መዘዝ በኢትዮጵያና በኢጣሊያ መሐከል የተደረገው ጦርነት በኅዳር 29/ 1888 ዓ.ም ነው። ጀግናው የኢትዮጵያ አርበኛ፤ ሻለቃ ቶዘሊንና ሌሎችን ገድሎ ፋሽስትን የነፋስ ላይ ትቢያ አድርጎ በተነሳው። በመቀጠልም በእለተ እሁድ የካቲት 23/ 1888 ዓ.ም 12 ሠዓት ተጀምሮ አመሻሽ 12 ሠዓት ላይ /በአንድ ጀምበር/ እስካለቀውና የአፍሪካ የጀግንነት ተምሳሌት ለመሆን እስከበቃው ታላቁ የአድዋ ድል በርካታ ድሎችን በየጦር ግንባሩ አስተናገደ። ዐጤ ምኒልክም ድላቸውን እያጣጣሙና አገር እያረጋጉ ሚያዚያ 8/ 1888 ዓ.ም ከመናገሻቸው ገቡ።

ምኒልክ ሸዋ ሲገቡ የኢጣሊያ ምርኮኞችን ይዘው ነበር። ምርኮኞቹ ዛሬ አዲስ አበባ ጣሊያን ሰፈር በሚባለው ቦታ በልዩ እንክብካቤ ቆይተዋል። ወደ አገራቸው የተመለሱት ከሰባት ወራት በኋላ ጥቅምት 15/ 1889 ዓ.ም በአዲስ አበባ በተደረገው ስምምነት ነው። በዚህ የአዲስ አበባ ውል ተብሎ በታወቀው ስምምነት በዋናነት ድምዳሜ ላይ የተደረሰባቸው ጉዳዮች ነበሩ። ከጦርነቱ በፊት የነበረው በኤርትራ በኩል ያለው ድንበር በአግባቡ እስኪከለል ባለበት እንዲረጋ በተለይም የውጫሌ ውል መሰረዙና ኢጣሊያ የኢትዮጵያን ነጻነት እንድታውቅ ጣልቃ መግባት እንዳትችልም የሚያደርግ ነበር።

ሁለተኛው ወረራ

ሁለተኛው ወረራ እና ጦርነት ከ1929 ዓ.ም - እስከ 1933 ዓ.ም ያለው የአምስቱ ዓመታት ወረራ ነው። ይህ ጦርነት ከ40 ዓመት በኋላ የተደረገ ሲሆን ኢጣሊያ የቀድሞ ሽንፈቷን ለመበቀል ዘምታለች። ኋላም እምቢ ለአገሪ እምቢ ለክብሪ ባሉ የነጻነት ታጋይ ድል ተመትታ አንገቷን ደፍታ ተመልሳለች።

ፋሽስት ኢጣሊያ ሁለተኛውን ጦርነት በኢትዮጵያ ላይ ለማወጅ ያሰበበት ጊዜ ይህ ነው ብሎ ለመናገር ቢቸግርም ከ1924 ዓ.ም በኋላ ሊሆን እንደሚችል ፕሮፌሰር ባሕሩ ዘውዴ የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1848 — 1966 በተሰኘ መጽሐፋቸው ገጽ 161 ላይ አስፍረውታል። ይፋዊ የሆነው ሁለተኛው ግጭት የፈነዳው ኅዳር 26/ 1927 ዓ.ም ነው፤ በወልወል። ወልወል በኢትዮጵያ ሶማሌ¹³⁵ አጋዴን አካባቢ ያለች የኛው ግዛት ስትሆን በክርስ ምድር የውኃ ሀብቷ ከአካባቢው አውራጃዎች የተሻለ እምቅ ውኃ ያለባት ቦታ ነች።

¹³⁵ - ፋሽስቶች የኢጣሊያ ሶማሌ ግዛት ነች ይላሉ።

«ወልወል በመሐከል አጋዴን በአውላላ ሜዳ ላይ የሚገኝ ከዋርዶር አውራጃ ወረዳዎች አንዱ ሲሆን በ14ኛው ምዕተ ዓመት መጀመሪያ ላይ ዐጤ ዘርን ያዕቆብ በርካታ ሠራዊት ይዘው በዚያን ጊዜ ቤንያድር አሁን የሱማሊያ ሪፐብሊክ የሚባለውን ክልል በሙሉ እስከ ቀይ ባሕርና ሕንድ ውቅያኖስ ዳርቻ ድረስ ታሪካዊ ቅኝትና ጉብኝት ባደረጉበት ጊዜ በክልሉ ነዋሪ ሕዝብ ጥያቄ 359 ጥልቅ የውኃ ጉድጓዶችን ያስቆፈሩበት ስፍራ ነው። በአሁኑ ጊዜ የኢትዮጵያና የሱማሊያ መንግሥት ወሰን ከሚባለው መስመር 90 ኪ.ሜ እርቀት ላይ በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ የሚገኘው የወልወል ወረዳ በአጠቃላይ የክርሰ ምድር ሐይቅ ነው ለማለት ይቻላል። የወልወል የክርሰ ምድር ውኃ በየትኛውም የአጋዴን አውራጃ የማይገኝ ጨውና ኖራ አልባ የሆነ ለአፍ የሚቀልና ሲጠጡት የሚጥም ጣፋጭ ውኃ ሲሆን እያንዳንዱ ጉድጓድ ጥልቀት 50 ሜትር ነው።»

/መንግሥቱ ኃይለ ማርያም፡፡ ትግላችን ገጽ 49/

በፊታውራሪ ዓለማየሁ ጎሹ የሚመራው የኢትዮጵያ ድንበር ተካላይ ቡድን በአካባቢው ላይ በደረሰ ጊዜ በስፍራው የኢጣሊያ ባንዲራ ተሰቅሎበት ነበር። ፊታውራሪ ዓለማየሁ ግዛቱ የኢትዮጵያ በመሆኑ የተከለውን ባንዲራ እንዲያነሳ ለጦር አዛዥ ካፒቱን ችማሩታ ቢያስረዱም እሱ ግን በመንግሥት ታዝዞ ነውና አላነሳም ብሎ አሻፈረኝ ባይነቱን ይገልጻል። ፊታውራሪ ዓለማየሁም የአጎሬም ድንበር፤ የኔም ክብር አይደራርም ባይነታቸውን የሕይወት መስዋዕትነትን በመክፈል አረጋገጡ።

ፊታውራሪ ዓለማየሁ

ፊታውራሪ ዓለማየሁ ወደ ወልወል የሔዱት በእንግሊዝና በኢትዮጵያ መንግሥታት መሐከል በነዳር 14/ 1927 ዓ.ም በተቋቋመው የወሰን ኮሚሽን መሠረት ወሰን ለካለሉ ነው። 100 ሜትር ጉብቶ ባንዲራ የተከለውን ወራሪ ከቀኑ ዘጠኝ ሠዓት በአውሮፕላንና በታንክ የታዘዘ አደጋ ሰነዘረባቸው። ዓለማየሁ በጀግንነት ከማዋጋት በዘለለ ተግባር ጠላትን ወግተዋል። ሠራዊታቸውን በግፍ እየገደለ ያለውን ፋሽስታዊ ታንክ ነጂ በገዛ ታንኩ ላይ ተወርውረው በመውጣት ስይፈው ገድለውታል። እሳቸውም ለሚወዷት አገራቸው ሕይወታቸውን መስዋዕት አድርገዋል። ፊታውራሪን ጨምሮ 107 ኢትዮጵያውያን ጀግኖች በጦርነቱ ሞተዋል፤ 45 ቆስለዋል። ከጠላት በኩል 75 ተገድለዋል።

ከወልወሉ ግጭት በኋላ ጣሊያኖች ጅራፍ ራሱ ገርፎ ራሱ ይጮሃል እንደሚሉት ዓይነት ብሂል ተጠናውቷቸው ኢትዮጵያ ዜጎችን ገድላብኛለችና የ200 ሺህ ሊሬ ካሳ ትክፈለን ብለው ከሰሱ።

፳፩. ጀግናው ፊታውራሪ ዓለማየሁ ጎሹ

የኢትዮጵያ መንግሥት በበኩሉ ጉዳዩን በዘርዘር ለመግለጽ ማኅበር አሳወቀ። በሁለቱ አገራት መሐከል ድርድሩ ቀጥሎ የነበረ ቢሆንም ፋሽስቶች ወረራውን ለማድረግ ቀድመው አስበውበት ስለነበር ከፍተኛ የጦር ድርጅትና ዝግጅት አደረጉ። ኢትዮጵያ ግን ድርድሩ ይሳካል ብላ ትደክም ነበር።

ኅዳር 1927 ዓ.ም /ኢ.ኢ.ክ. ጥር 1935/ የፈረንሳይ መንግሥት ጠቅላይ ሚኒስትር ፒየር ላቫል ኢጣሊያ ኢትዮጵያን ብትወርር እንደማትቃወም አሳወቀ፤ ለሞሶሎኒ። ይህ ሀሳብ የፈለቀው መሶሎኒ ከጀርመኑ ፋሽስት ከሂትለር ጎን እንዳይሰለፍ ለማድረግ ታስቦ ነው። በወቅቱ ጦርነቱ መደረግ የለበትም ብላ የተቃወመችው አገር ራሷ ብቻ ነበረች።

መስከረም 22/ 1928 ዓ.ም ፋሽስት ኢጣሊያ የመረብን ወንዝ ተሻግሮ ጦሩን በሦስት መስመር አሰልፎ ወደ ኢትዮጵያ ምድር ተጓዘ። በፊቱ ያገኘውን ሁሉ አያጠፋ

የመዳረሻ ዓላማው ካደረጋት አድዋ ገባ። ኢንቴጮን እና ዓዲግራትንም ያዘ። ሰላዮችም ቀስ በቀስ በምሥራቁና በሌሎቹም የአገሪቱ ክፍሎች ውስጥ እየሰረጉ መግባት ጀመሩ። አንዳንዶች ለግል ጥቅማቸው አገራቸውን አሳልፈው መስጠት ተግባራቸው ሆነ፤ በተለይም እንደነ ደጃዝማች ኃይለ ሥላሴ ጉግሳ /የንጉሡ አማች ነው።/ እንደነ ደጃዝማች ሀብተ ማርያም፣ እንደነ ደጃዝማች አጅጉ አያሌው¹³⁶ ...ዓይነቶቹ።

ጆጂ. ደጃዝማች ኃይለ ሥላሴ ከጀነራል ደበኛ ጋር

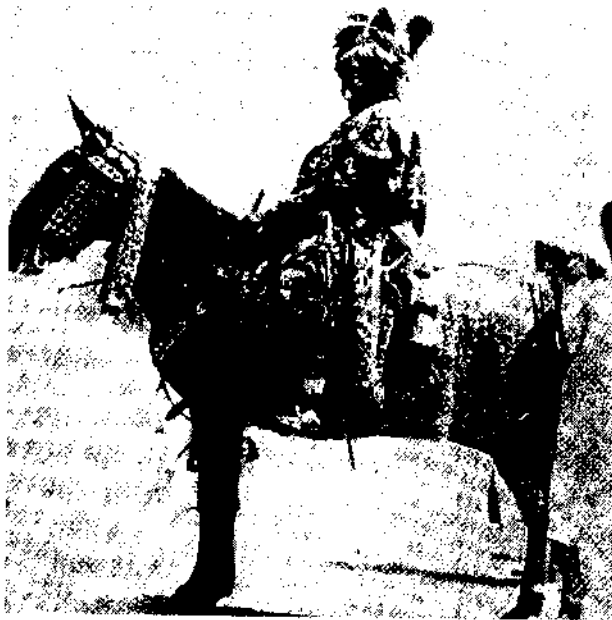
ፋሽስቶች የጠነከረ ተቋቁሞ ስላልገጠማቸው ጥቅምት 27/ 1928 ዓ.ም መቀሌን ለመያዝ ቻሉ። ጌላ ላይ መቀሌን ለማስለቀቅ ከባድ ውጊያ ተደርጓል። በተለይም በተንዜኑ ውጊያ ላይ የመርዝ ጋዝ የሚዘንብባቸው ህበሾች ጥቃቱን ተቋቁመው በጽናት በመዋጋት ብዙ መሳሪያ ማርክዋል። ከጥር 12 — 16 በተካሄደው ጦርነት ግን ራስ ሙሉጌታ መሸገውበት የነበረው አምባ አርአዶም ላይ ጦራቸውን አዝምተው ከየካቲት 10 - 19

¹³⁶ የጎንደርን ሕዝብ ሁሉ አሳምኖ ለኢጣሊያ መንግሥት ተገዢ ለማድረግ ሲጥር የነበረና በይፋ የተንቀሳቀሰ ባንዳ ነበር። ይህ አኩይ ሥራው ከጀግናው አርበኛ ከደጃዝማች ታደሰ ይማም ወንድይራድ ጆሮ ደርሶ ሊወጉት ዘምተውበታል። በሁለቱ ወገን ጦርነቱ ተጀምሮ በአርበኞቹ ድል አድራጊነት ተጠናቀቋል። እጅጉ በጣና ሐይቅ በኩል በታንኳ ተሻግሮ አመለጠ። የባንዳው አጋፋሪ ማምለጡን የሰሙት ደጃዝማች ታደሰ ክፉኛ ተበላጩ። በመጨረሻ ግን እጅጉ ወሎ ውስጥ መታየቱን ለምተው በልዩ ጥንቃቄና በጥብቅ ምሥጢር ወሎ ዘመቱ። ኮረብ በተባለ ቦታ አገር ሰላም ብሎ በተቀመጠበት ደርሰው ከበቡት። ይዘውም ሳንጃቸውን አውጥተው እንደ በግ አጋድመው አረዱት።

➤ ደጃዝማች ታደሰ በጎንደር ክፍለ አገር ስማዳ ውስጥ በ1890 ዓ.ም ተወለዱ። በልጅነታቸው የወቅቱን የቤተ ክህነት ትምህርት ተከታትለዋል። ጌላም በጀግንነት ታላቅ ጆብዳ ለመፈጸም ያበቃቸውን የጦር መሣሪያ መግጠምን መፍታት በጥረታቸው አውቀዋል። ከአርበኝነቱም በተጨማሪ በሥራውም መስክ በወረዳ ገዢነትና በሊጋባነት ሠርተዋል። ከዚህ ሁሉ አገልግሎት በጌላ ገና በገልማሳነት ዕድሜያቸው በ53 ዓመታቸው በ1943 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል።

/ታድዮስ ታንቱ። ፍ፡ትህ። ግንቦት 3 2004 ዓ.ም ገጽ 14/

በመርዝ ጋዝ ታግዘው የራስ መላኬታን ጦር ደመሰሱት። በራስ መላኬታ ጦር መደምሰስ በሀበሾች ዘንድ ከፍተኛ የሆነ የሞራል ውድቀት ተከትሏል። ፋሽስት ለሁለተኛ ጊዜ የካቲት 27 በተደረገው ጦርነት ላይም የበላይነት አግኝቶ ድል ተገናጽፏል።

፳፫. ራስ መላኬታ

ኢትዮጵያዊያን ጀግኖች አባቶቻችን ሞተው በነፃነት ያቆዩንን አገር አሳልፈን አንሰጥም ብለው በተጓዢን፣ በአንደርታ፣ በሸሬ፣ በአሸንጌ የጦርነት ግንባር እልህ አስጨራሽ ውጊያ አደረጉ። በተለይም በአሸንጌው ጦርነት ከላይ በአውሮፕላን ከታች በእግረኛ ጦር /በባንዳና በፋሽስት ሠራዊት/ የተጠናከረው ኃይል 8 ሺህ የሚሆኑ ጀግኖች አርበኞችን ለጉዳት ዳርጓል። በአንጻሩ 68 የጦር መኮንኖችን 332 የፋሽስት ወታደሮችን፣ 873 ኤርትራዊያንን ከጠላት ወገን የጉዳቱ ሰለባ አድርጓል። በመጋቢት 24 ለ13 ሠዓታት በፈጀው የማይጨው ጦርነት ላይ በመጀመሪያ ኢትዮጵያዊያን ድል የቀናቸው ቢመስልም የመርዝ ጋዝና የቦንብ ውርጅብኝ ከአውሮፕላን ላይ በሚያዘንብባቸው ፋሽስት ተሸንፈዋል። ከማይጨው ጦርነት የተረፈው ጀግና አሸንጌ ላይ ተሰብስቦ ሳለ 150 የኢጣሊያ አውሮፕላኖች ደርሰው 'ደበደቡት'፤ በመትረየስ ፈጽተዋል።

ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ጉዳዩን ለተባበሩት መንግሥታት ለማቅረብ ሚያዚያ 24 ቀን 1928 ዓ.ም ቤተሰቦቻቸውንና መኪንንቶቻቸውን አስከትለው ሲሔዱ ፋሽስቶች የልብ ልብ ተሰምቷቸው ወደ መሐል አገር የሚያደርጉትን ግስጋሴ ቀጥለው ሚያዚያ 27

አዲስ አበባን ተቆጣጠሩ። ፋሽስቶች ሁለተኛውን ወረራ ሲፈጽሙ በሰሜን ግንባር ብቻ 300፤ በምሥራቅ 150 የጦር አውሮፕላኖችን አዝምተዋል።

የአምስቱ ዓመት ወረራ በአገራችን ከፍተኛ ሁከትን ያስከተለ ሲሆን ሁከቱ በተለይም በአዲስ አበባ የጠነከረ ነበር። የአዲስ አበባው ሁከት ጅማራውን ንጉሡ በጁቡቲ በኩል ወደ ጄኔቫ የሒዳዮቦትን ሲያደርግ ማብቂያውን ፋሽስቶች አዲስ አበባን እስከተቆጣጠሩበት ጊዜ ድረስ አድርጎ ነበር።

፳፬. ልጅ ኃይለ ማርያም ማሞ

“...በመሐከል ባሉት ሦስት ቀናት ውስጥ ከተማይቱ መዓት ወረደባት። ሕግና ሥርዓት ፈረሰ፤ ዝርፊያ ዒላማ የሌለው ተኩስና ቃጠሎ ነገሠ። ሁከት በተለይ ያናወጠው አራዳ እየተባለ የሚታወቀውን መሐል ከተማ ነበር።... ተኩሱም ሆነ ዝርፊያው ዒላማ አለው ከተባለ፤ ዒላማዎቹ ሀብታሞችና የውጪ አገር ነዋሪዎች ነበሩ። ቤተ መንግሥቱም ቢሆን በውስጡ ያለው መሣሪያ ተፈላጊ ስለነበር ከዝርፊያው አልዳነም።... ”

ፋሽስት ኢጣሊያ በሰሜኑ የአገራችን ክፍል ላይ ባደረገው ውጊያ ብቻ /በአምባ አርአዶም፣ በሽሬና በተንቤን/ ብዙ ሕዝብ አልቋል። ይህም ቁጥር ከሁለት መቶ ሺህ በላይ እንደሆነ የታሪክ ድረሳናት ያስረዳሉ።

“በአምባ አራዶም ብቻ ሃምሳ ሺህ ሰው በሽሬና በተንቤን ዐሥራ አምስት ሺህ ሰው ሞቶ ሁለት መቶ ሺህ ሰው ቆስሏል ሲባል በኛ የታሪክ አመዘጋገብ ደግሞ በዚህ ጦርነት ሁለት መቶ ሰባ አምስት ሺህ እንደሞቱ ተመዝግቧል።”

/ኢትዮጵያ ገጽ 122/

ፋሽስት ኢጣሊያ ሚያዚያ 27 አዲስ አበባን ተቆጣጥሮ ኢትዮጵያን የቅኝ ግዛት እገራ አድርጌታለሁ ቢልም የኢትዮጵያ የቁርጥ ቀን ልጆች የሆኑት የውስጥ አርበኞችና ነፍጥ ይዘው፣ ጎራዴ መዝዘው ዱር ቤቱ ያሉ ጅግኖች ፋታ አልሰጡትም። አርበኞቹ በሁሉም የአገሪቱ ክልሎች ተበታትነው ያሉ ሲሆን በቅርብም በሩቅም ያሉት የአርበኞች መሪ ሕብረት ለመፍጠር ሞክረዋል። አንዳንዶቹም ተሳክቶላቸዋል። በተለይ ራስ አበበ አረጋይ ግንቦት 6/ 1928 ዓ.ም ጁሩ ገብተው ይፋዊ የሆነ የአርበኝነት ተግባራቸውን ሲጀምሩ ከፊታውራሪ ዘውዱ አባ ኮራን፣ ከደጃዝማች ባልቻ አባ ነፍሶ፣ ከደጃዝማች ፍቅረ ማርያም ናደው፣ ከፊታውራሪ በለው ቸርነት፣ ከልጅ ኃይለ ማርያም ማሞ፣ ከግራዝማች ዘውዱ አስፋው፣ ከባሻ ወልደ ጳድቅ ጋር እጅና ጓንት ሆነዋል። ከጥቂት ጊዜያት በኋላ በጎጃም ታላቅ የጀግንነት ጀብዱ እየሠራ ካለው ከደጃዝማች በላይ ዘለቀ ጋር ኅብረት አድርገዋል።

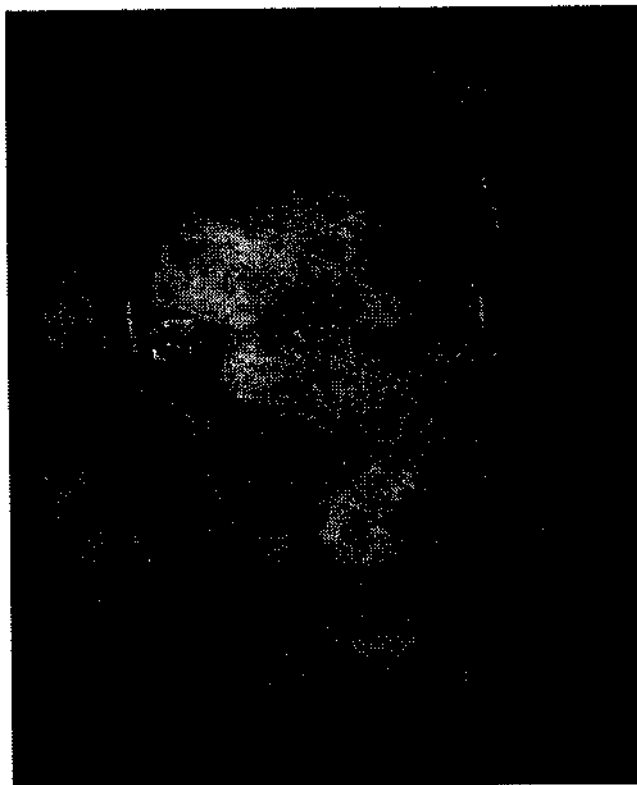
ይህ ኅብረት ፈጥሮ ፋሽስትን ፋታ መንሳት በሌሎች አካባቢዎች ባሉ አርበኞች ዘንድ ተተግብሯል። ሰኔ 1928 ዓ.ም ዶ/ር ያለም ወርቅ በየነን ፕሬዚዳንት አድርጎ የመረጠው 28 አባላት ያሉት የሆሎታ የጦር አካዳሚ ምሩቃንና በውጪ አገር የተማሩ ሲብሎች ኅብረት አድርገው የመሠረቱት ጥቁር አንበሳ አንዱ ነው። ጥቁር አንበሳ ራስ እምሩን የጦር መሪው አድርጎ ብዙ ጀብዱ ፈጽሟል። በተለይ ስሙን በታላቅነት ከሚያስጠሩት ጀብዱዎች መሐከል በነቀምት ቦንያ አውሮፕላን ማረፊያ ላይ የፈጸመው ጀብዱ አንዱ ነው።

ግራዚያኒ ካቶሊኩን ደጃዝማች ሀብተ ማርያምን በመጠቀም የአካባቢውን ባላባቶች በማሳመን ወታደሩን በማደርጀት የኢትዮጵያን ሠራዊት ለመደምሰስ እና የደቡብ ምዕራብ

ኢትዮጵያን ለመያዝ ዕቅድ ያወጣል። ለዚህ ዕቅዱ መሳካት የሚረዳውን 13 የኢጣሊያ የጦር መኮንን፤ 30 ጥሬ ብር አስጭኖ ሰኔ 18 ቀን 1928 ዓ.ም በሦስት አውሮፕላኖች ወደ ነቀምት አዘመተ። ሁለቱ ቦንብ ጣይና አንደኛው አርበኛ አዳኝ አውሮፕላን ማረፊያው ላይ ሲደርሱ ያርፋሉ።

፳፭. የጥቁር አንበሳ ፕሬዚዳንት የነበሩት ዶ/ር ያለም ወርቅ

፳፮. ክብርት ዶክተር ስንዱ ገብሩ

በዚህ ወቅት ጀግናው የጥቁር አንበሳ ተዋጊ ወኔና ጀግንነትን ሰንቆ አጥሩን ጥሶ ገባ። እንደገባም የጨበጣ ውጊያ ጀመረ። ሌላው ጥይት እየተኮሰ የፋሽስቱን ውሪ ረፈረፈው። በልዩ ቅልጥፍናና ፍጥነት አውሮፕላኑ ውስጥ ገብቶ ሁሉንም ፈጃቸው። ቦርሌና አውጉስቲኖ የተባሉ ሰባኪያን ብቻ አመለጡ። በአዳኝ አውሮፕላኑ ውስጥ የነበረውን መትረየስና አልቤን ጠብመንጃ ማረከ። ሌላውን ዕቃ እሳት ለኩሶ እንደጧፍ አነደደው።

በጥቁር አንበሳ ውስጥ የነበሩት አብዛኞቹ አገር ወዳድ አርበኞች በዘመናዊው ትምህርት የገፉ ናቸው። ለማስረጃነት ያህል መጥቀስ ካስፈለገ ዶ/ር ያለም ወርቅ በየነ፣ ይልማ ደሬሳ፣ ስንዱ ገብሩ፣ ዶ/ር ወርቅነህ እሸቱ፣ ሌተናንት ኮሎኔል ክፍሌ ነሲቡ፣ ሌተናንት ኮሎኔል በላይ ኃይለ አብ ከብዙዎቹ መሐከል ጥቂቶቹ ናቸው።

ሌላው ፋሽስትን ግንባር ፈጥሮ የመውጋት እንቅስቃሴ የተደረገው በሸዋዎቹ አርበኞች አማካይነት ሐምሌ 21/ 1928 ዓ.ም በአዲስ አበባ ነው። ይህ የአርበኞች የማጥቃት ስልት በሰሜን አዲስ አበባ በወንድማማቾቹ በደጃዝማች አበራ ካሣ እና ወንድ ወሰን ካሣ የሚመራ ሲሆን በውስጡ በፋሽስት ተገድለው ሰማዕት ለመሆን የበቁት አቡነ ጴጥሮስ ነበሩበት።

ጴጥሮስ ሰማዕቱ አቡነ ጴጥሮስ

በሰሜን ምሥራቅ በራስ አበበ አረጋይ፤ በምሥራቅ በደጃዝማች ፍቅረ ማርያም ናደው፤ በደቡብ አዲስ አበባ በደጃዝማች ባልቻ አባ ነፍሶ በሚመራ ሠራዊት የተወጠነ ነበር። ውጥኑ በቅንጅት ማነስ ምክንያት ግቡን ሳይመታ ቀርቷል። የቅንጅት ማነሱ የተከሰተው ክረምት በመሆኑ የወንዝ ሙላት በመከሰቱ የከተማው ሕዝብም ለአመጽ ባለመቀስቀሱ ነው።

ጄ.ቆራጡ ጀግናው ደጃዝማች ፍቅረ ማርያም ናደው /አባ ተጫን/ አስከሬን

በእርግጥ በሰሜን ምዕራብና በደቡብ ምሥራቅ አዲስ አበባ ሐምሌ 21 ቀን 1928 ዓ.ም ጥቃቱ ቢለነዘርም በሌሎቹ ቦታዎች ጥቃቱ ባለመሰንዘሩ የታሰበው ድል ሳይመጣ ቀርቷል። በተለይ በደጃዝማች አበራ ካሳ የሚመራው የቦር ሠራዊት ከፋሽስት ጋር ተጋፍጠው ላለ አቡነ ጴጥሮስ ተማርከዋል። ሌሎቹ አርበኞች ግን ወደ ፍቺ ሸሽተዋል። በደቡብ ምሥራቅ አዲስ አበባ ታላቁን የጀግንነት ጀብድ የፈጸሙት ደጃዝማች ፍቅረ ማርያም አባ ተጫንና ነጋድራስ ቦጋለ ይመሩ ነበሩ። ከ2 ሺህ በላይ አስከትለው ነበር።

እነ ደጃዝማች ፍቅረ ማርያም እና ተከታይ ሠራዊታቸው በየ50 ሜትር ርቀት በወታደር በሚጠበቀው የባቡር መስመር ላይ የደፈጣ ውጊያ በማድረግና በቦሌ መስመር በመግባት የቀበናን ጀረት ይዘው ከፍተኛ ጥቃት አድርሰው አምልጠዋል።

ፋሽስት ኢጣሊያ አዲስ አበባ ገብቶ ኢትዮጵያን ሙሉ በሙሉ ተቆጣጠርኩ ቢልም ጀግኖች አርበኞች ግን የጉያ ረመጥ ሆነውበት እስከ የካቲት 12/ 1929 ዓ.ም ቆይቷል። የካቲት 12 ቀን ግን አዲስ አበባን በደም አበላ ያጥለቀለቀና ግራዚያኒን ያሸማቀቀ ክስተት ተፈጠረ። ዓርብ የካቲት 12 ቀን ግራዚያኒ በናፖሊ መስፍን አልጋ ወራሹ ኡምቤርቶ ወራሽ

በማግኘቱ ምክንያት በአዲስ አበባ ያሉ የኔ ብጤዎችን እንዲሰበሰቡ አደረገ። በገንተ ልዑል ቤተ መንግሥት ቀትር ላይ ግራና ቀኝ ኮልኩሎ ገማግር ማድረግ ጀመረ። በወቅቱና በቦታው የተገኙት አብርሃ ደቦጭና ሞገስ አስገዶም በኪላቸው የነበረውን ሰባት ቦንብ አውጥተው በመወርወር ግራዚያኒን 365¹³⁷ ቦታ አቆሰሉት። በጥቃቱ ሦስት ኢጣሊያዊያን ሲሞቱ ሃምሳ ሰዎች ቆስለዋል። በተለይም የጦር ኃይሉ አዛዥ የነበረው አውራሊያ ሊኦታ ከን ዓይነት ጠፋ። እግሩም ተቆረጠ። ወዲያውም የተኩስ እሩምታና የሕዝብ ቱማታ ተሰማ።

ጃጂ. ጀነራል ግራዚያኒ በአብርሃ ደቦጭ ጥቃት ከደረሰበት በኋላ ድኖ ቁስሉን ሲመለከት

በዕለቱ አንድም ኢትዮጵያዊ እንዳያመልጥና ሁሉም እንዲገደል በመታዘዙ ፋሽስቶች በፊታቸው ያገኙትን ሀበሻ ሁሉ በጭካኔ ረፈረፉት። የአገሩ ሰው በአገሩ ባዳ ሆኖ የትመጣኑንና የትነቱን አጥርቶ በማያውቀው ቢያውቅም ማስታወስ በማይፈልገው ፋሽስት በአዲስ አበባ ብቻ ከሠላሳ ሺህ በላይ ኢትዮጵያዊያንን ገደለ። ግድያው ወደ ታላላቆቹ ገዳማትና አድባራት በመዛመት በደብረ ሊባኖስ ገዳም 350 ምዕመናንና መነኮሳት፤ በዝጃላ ገዳም 120 ምዕመናንና መነኮሳት ተረሸኑ። እንዲሁም ከ350 ያላነሱ የመንግሥት ባለሥልጣናት ወደ ሮምና ሞቃድሾ እስር ቤት ተላኩ። ከ2500 በላይ ሰዎች በልዩ እስር

¹³⁷ የ20ኛው ክፍለ ዘመን ኢትዮጵያ፡ ገጽ 210

ቤት ታገረው እንዲማቅቁ ተደረገ። ይህ የየካቲቱ ዕልቂት የሰማዕታት ቀን ተብሎ የሚታወቅ ሲሆን ዛሬ በስድስት ኪሎ በዐራቱ መንገዶች አደባባይ መሐል የቆመው ሐውልት መታሰቢያው ሆነ።

፪. የየካቲት 12 ሰማዕታት መታሰቢያ ሐውልት

አምስቱ የወረራ ዓመታት በፋሽስት የግፍ ግድያና በአርበኞች እምቢ ለአገሪቱ ባይነት ከሞት ነፃ ሆኖ የመሸና የነጋ ቀን የለም። ከሁሉም በበረታ ሁኔታ መከራው የጸናው በክርስቲያኑ የሕብረተሰብ ክፍልና በቤተ እምነቱ ላይ ነው። በተለይ ቤተ ክርስቲያን ላይ ለደረሰው ጉዳት መሪ ተዋንያን ሆነው ብቅ ያሉት በክርስቲያን መገዛት የለብንም እያሉ የነጻነትን ትርጉም በውል ሳይረዱት ለኢጣሊያ ያደሩት፤ አንዳንድ የራያ፣ የወሎ እና የሶማሌ ባንዳ መስሊሞች ናቸው።

ፋሽስት መስሊሞችን ያነሳሳበትና ወደ ራሱ እንዲወግኑ ያስተባበረበት ዋናው ጉዳይ በሊቢያ ዋና ከተማ ትሪፖሊ ያደረገው ዲስኩር ነው። ዲስኩሩ የሊቢያንና የኢትዮጵያን መስሊሞች ነጻነት እንደሚያጎናጽፍና ከክርስቲያኖች አገዛዝ የሚያላቅቅ እንደሆነ የሚገልጥ ነበር። ነገር ግን ሁሉም ክርስቲያን ታማኝ አርበኛ እንዳልሆነው ሁሉ፤ ሁሉም መስሊም ባንዳ ባለመሆኑ በምሥራቁ የአገራችን ክልል የሕይወት ዋጋ የከፈሉ አርበኞች ነበሩ።

በተለይም በወልወሉ ግጭት ጊዜ የተሳተፉት ኑር ሁሴንና ተክታዮቻቸው እንዲሁም ደጃዝማች ዑመር ሰመትርና ሌሎችም ለአብነት ይጠቀሳሉ።

ፋሽስት ኢጣሊያ በአምስት ዓመቱ ወረራ በኢትዮጵያ ላደረሰው ጉዳት 185 ሚሊዮን ፓውንድ እስተርሊንግ ወይም 326 ቢሊዮን ሊሬ የካሳ ክፍያ የተጠየቀ ሲሆን ሊወሰን የቻለው ግን 105 ቢሊዮን ሊሬ ነው።

ፋሽስት ኢጣሊያ በአገራችን በቆየባቸው አምስት ዓመታት ውስጥ በተባበሩት መንግሥታት ስታትስቲክስ ክፍል የተመዘገቡ 2 ሺህ አብያተ ክርስቲያናት ተቃጥለዋል። ሌሎቹም /በስታትስቲክስ ክፍሉ ጥናት ያልተካተቱ/ በርካታ አብያተ ክርስቲያናት መመዝገቦቻቸው እርግጥ ነው። ንዋያ ቅድሳቱ፣ የብራና መጽሐፍቱና በጣም ብዙ የነገሥታቱ ስጦታዎች እየተዘረፉ ለቫቲካን¹³⁸ ቤተ ክርስቲያን ተሰጥተዋል። በስደት ሲንከራተቱና በረሃብ ከሞቱ 3 መቶ ሺህ ሰዎች በቀር 460,770 ወታደሮች፣ አርበኞች፣ መነኮሳት፣ ሕጻናትና ሴቶች በግፍ ተገድለዋል።

የ20ኛው ክፍለ ዘመን ኢትዮጵያ በተሰኘ መጽሐፋቸው ጥላሁን ብርሃነ ሥላሴ በገጽ 206 ላይ የሞተውን የሰው ቁጥር 746,800 ያደርጉታል። ኢትዮጵያ በካሳ መልክ ያቀረበችውን ገንዘብም 175 ሚሊዮን ስተርሊንግ ሲሆን የተሰጣት ግን 25 ሚሊዮን ዶላር ነው፤ ገንዘቡም ሊሠራ የቻለው የቆቃን ግድብ መሆኑን ብቻ እንደሆነ ይተርካሉ።

በአምስቱ ዓመት የወረራ ዘመን ፋሽስት ለገደላቸውም ሆነ ለማረካቸው ሰዎች ክብር አይሰጣቸውም ነበር። የሚገድላቸውን ሰዎች አስከሬን ሽታ ያመጣል በሚል ሀሳብ ካልሆነ በቀር ተገቢውን ክብር ሰጥቶ አይቀበራቸውም። በአንጻሩ ደግሞ ኢትዮጵያውያን ልክ እንደአድዋው ዘመን ሁሉ ምርኮኛውን በመንከባከብ፣ ቁስለኛውን በማከምና አስከሬኑንም ክብር በመስጠት በከበረችው ቤተ ክርስቲያን አፀድ አካባቢ ይቀብሩ ነበር። ለአብነት ያህል

¹³⁸ - ቫቲካን ጀርመናዊያን በአይሁዳዊያን ላይ የፈጸሙትን እስቃቂና ጅምላ ጭፍጨፋ በወቅቱ በዝምታ አልፋለች። ይህ ዝምታዋ ከረጅም ዓመታት በኋላ ስህተት መሆኑ ገብቷት ይፋዊ ይቅርታ ጠይቃለች። ይህን ይቅርታዋን ለኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም ማቅረብ አለባት፤ ፋሽስት ኢጣሊያ ኢትዮጵያን ለመውረር ስትነሳ ለወታደሮቿ በራኬ መስጠቷ ተገቢ አይደለም። ጉዳዩን የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት በወንጀል ሊመዘግበው ይገባል ብለው የሚያምኑ ወገኖች በሰሜን አሜሪካ ማኅበር አቋቁመው እየተንቀሳቀሱ ነው። የማኅበሩ ስም “ዓለም አቀፍ ኅብረት ለፍትህ የኢትዮጵያ ጉዳይ” ይሰኛል። ማኅበሩ በብዙዎች ዘንድ መልካም ተቀባይነትን ያገኘ ሲሆን እንቅስቃሴውን በተጠናከረ መልኩ ከአገሪቷ እንዲሁም ከቤተ ክርስቲያኒቷ ጥቅምና ክብር አንጻር ቀጥሎበታል።

/ስምዕ ጽድቅ፡ ቅጽ 19 ቁ. 244 ገጽ 1፣ 14

ጥር ወር ላይ በ1928 ዓ.ም ግርማዊነታቸው በበላያቸው የሚያንገብበውን አውሮፕላን መትተው በጣሉበት ጊዜ በውስጡ ያሉት ሰዎች ሲሞቱ በወታደሮቻቸው አሳጅበው አሸንጌ ሐይቅ አካባቢ በምትገኘው ኪዳነ ምሕረት ቤተ ክርስቲያን አስቀብረዋል፡፡¹³⁹

መጋቢት 22 ቀን በተደረገው የማይጨው ጦርነት ድል ለፋሽስቶች በመሆኑ ንጉሠ ሠራዊቱን ወደ ጌላ እንዲያፈገፍግ አድርገው ሚያዚያ 22 አዲስ አበባ ገብተውና ምክር አድርገው በማግለቱ ምሽት በጅቡቲ በኩል ወጥተው ከኢየሩሳሌም በጌላ እንግሊዝ ሲገቡ ጉዳዩን ለመንግሥታቱ ማገበር አቅርበዋል፡፡

ግርማዊነታቸው ሕይወቴና የኢትዮጵያ እርምጃ በተሰኘው ሁለተኛ መጽሐፋቸው በተለይ የየካቲቱን ዕልቂት አስመልክተው እጅግ በጠለቀ ሀዘን አቤቱታቸውን አስምተዋል፤ በተጨማሪም ለዓለም አብያተ ክርስቲያናት ኅብረት፡፡ ነገር ግን ሰሚ አላገኙም፡፡

ፋሽስት ኢጣሊያ እጅግ የከፋውን መከራ በአገራችን ከአጸና በጌላ ሚያዚያ 27¹⁴⁰ ቀን 1933 ዓ.ም ለሁለተኛ ጊዜ የኃፍረት ማቅ ተከናንዎ ወጣ፡፡ ይህ ዕለት ዛሬ የአርበኞች መታሰቢያ ቀን ሆኖ ይከበራል፡፡

ፋሽስት ኢጣሊያ በአገራችን ሕዝቦች ላይ በተለይም በክርስቲያኖችና በቤተ እምነታቸው ላይ ያደረሰው ከፍተኛ ጉዳት የተመዘገበው በዚህ ሁለተኛው የወረራ ዘመን ነው፡፡ የመጀመሪያው ወረራማ ገና በእንጭጩ ዓድዋ ላይ ተቀጭቶ ተመልሷል፡፡ ሀሳቡም አልተሳካለትም፡፡ በእርግጥ በሞታቸው ነጻነታችንን ያስከበሩልን አባቶቻችን ክብር ይግባቸውና በዚህ በሁለተኛውም ወረራም ሀሳባቸው ተሳክቶላቸዋል ማለት አይቻልም፡፡ ነገር ግን ከአድዋው አንጻር ሲታይ የተሻለ የቆይታ ዕድሜ ነበራቸው፡፡ መዲናይቱ አዲስ አበባን ለመቆጣጠር ችለዋል፡፡ አህያውን ፈርቶ ዳውላውን እንዲሉ አርበኞች ፋታ ባላጧቸው ጊዜ በፊታቸው ያገኙትን ንጹሃን ዜጋ ገድለዋል፡፡ አርበኞችን የሸሸጉትን ዱር ገደላት ያገኙ እየመሰላቸው ቤተ ክርስቲያንን አንድደዋል፡፡ የጥፋቱ ሰለባ ከሆኑት አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ በዚህ ቅጽ ለመካተት የተመረጡትን እነሆ፡፡

¹³⁹ - ያንገሠ ነገሥቱ ትውስታ በ1929፡፡ ገጽ 28፤ 29

¹⁴⁰ - አዲስ አበባን የተቆጣጠረው በዚህ ዕለት ነው፤ ከእምስት ዓመት በፊት፡፡

ምንጭ

- ኃይለ ሥላሴ መኮንን /ንጉሠ ነገሥት/፡ ሕይወቱና የኢትዮጵያ እርምጃ፡ አዲስ አበባ፡1934፡ ብርሃንና ሰላም ቀ.ኃ.ሥ ማተሚያ ቤት፡ ገጽ 52፣ 231፣ 279፣ 303
- ባሕሩ ዘውዴ /ፕ.ር/፡ የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1848 -1966፡ አዲስ አበባ፣ 1989፡ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ፡ ገጽ 159- 169
- አደራ፡ ዝኒ ከማሁ ገጽ 113፣ 135፣ 141
- አልቤርቶ ሰባኪ፡ /ተርጓሚ እምሻው ዓለማየሁ/ ኢትዮጵያ በኢጣሊያ ፋሽስት የወረራ ዓመታት፡ አዲስ አበባ፣ 2002፡ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፡ ገጽ 8
- የአድዋ ዘመቻና የአዲስ ምኒልክ አነሳስ፡ ገጽ 10
- /ተርጓሚ ላቀች አክሊሉ/ የንጉሠ ነገሥቱ ትውስታ በ1929፡ አዲስ አበባ፣ 2001፡ ገጽ 28፣ 29፣ 31
- ተወልደ ትኩዕ /ዶ.ር/፡ የኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ እና ኢጣሊያ፡ አዲስ አበባ፣ 1990፡ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ የኢትዮጵያ ጥናትና ምርምር ተቋም፡
- የታሪክ ማስታወሻ፡ ገጽ 115፣ 164፣ 417
- መንግሥቱ ኃይለ ማርያም፡ /ኮሎኔል/ ትግላችን ቅጽ 1፡ አዲስ አበባ፣ 2004፡ ፀሐይ አሳታሚ ድርጅት፣ ፋር ኢስት ትሬዲንግ፡ ገጽ 17
- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ፡ ገጽ 76፣ 77
- ታደሰ ዘወልዴ /ደጃዝማች/፡ ፊታውራሪ ሀብተ ጊዮርጊስ አባ መላ፡ ገጽ 32-33
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐዲ ቱምድሮስ እስከ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ፡ ገጽ 80-86
- ኢትዮጵያ፡ ገጽ 122-125
- ጥላሁን ብርሃነ ሥላሴ ቤተ፡ የ20ኛው ክፍለ ዘመን ኢትዮጵያ፡ አዲስ አበባ፣ 1998፡ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፡ ገጽ 184፣ 187፣204፣ 205-210
- ታድዮስ ታንቱ፡ ፍትህ፡ አውደ ታሪክ፡ ቅጽ 5 ቁ. 187 ግንቦት 3 2004 ዓ.ም፡ አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት፡ ገጽ 14
- ሐመረ ተዋሕዶ፡ ገጽ 152- 155
- ትዕግስት ታፈረ፡ ስምዐ ጽድቅ፡ ቅጽ 19 ቁ. 244 መጋቢት 1-15 2004፡ አዲስ አበባ፣ ሜጋ ማተሚያ ድርጅት፡ ገጽ 1፣14
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከንግሥተ ሳባ እስከ ታላቁ የአድዋ ድል፡ ገጽ 199
- ዳዊት ገብሩ /ኮሎኔል/፡ ከንቲባ ገብሩ ደስታ የኢትዮጵያ ቅርስ፡ አዲስ አበባ፣ 1985፡ ቦሌ ማተሚያ ድርጅት፡ ገጽ 275

ምዕራፍ ዐሥራ አንድ

በፋሽስት የተመዘበሩ፣ የተቃጠሉና የጠፉ አብያተ ክርስቲያናት

34. ደመቆ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን

ደመቆ ጊዮርጊስ መገኛው በሰሜን ሸዋ አገረ ስብከት ደመቆ በተባለ ቦታ ነው። ደመቆ በበረኸት ወረዳ ያለ ቀበሌ ነው። ይህ ቤተ ክርስቲያን የተተከለው በመርዕድ አዝማች አምኃየስ /በክርስትና ስማቸው አምኃ ኢየሱስ/ መስፍነ ሸዋ ዘመን /ከ1737-1767 ዓ.ም/ ነው።

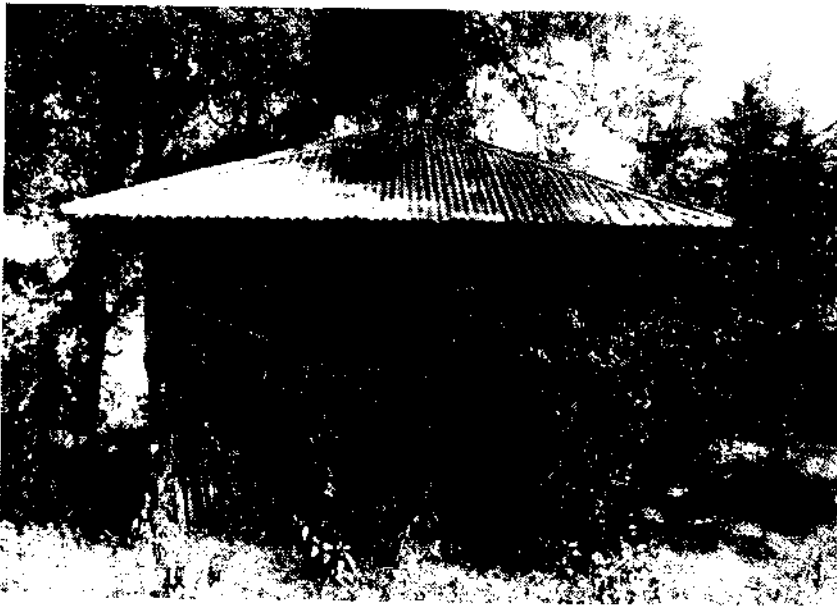
መርዕድ አዝማች አምኃየስ

❖ አምኃየስ /አምኃ ኢየሱስ/ ለሸዋው ሥርወ መስፍን መሥራች ለአቤቶ ያዕቆብ ሰባተኛ ተወላጅ ናቸው። አባታቸው አብዬ ስብከቱ /ስብከትያኖስ/ ናቸው። እናታቸው ደግሞ የማማው የሩፋኤል ልጅ ታጉንስጥያ ሩፋኤል ነች። አምኃየስ አልጋውን ከአባታቸው ሞት በኋላ ነው የተረከቡትና ሸዋን ማስተዳደር የጀመሩት።

አምኃየስ መርዕድ አዝማች የሚል ስም ማዕረግ ነበራቸው። ለሠላሳ ዓመታት ያህል በምስፈና ሲቆዩ እጅግ በርካታ አብያተ ክርስቲያናትን አሠርተዋል። ያሠሯቸው አብያተ ክርስቲያናት በብዛት የሚገኙት ደግሞ በሀገረ ማርያም ክለም ወረዳ፣ በአሳግርት ወረዳና፣ በበረኸት ወረዳ ነው። ይህ ሊሆን የቻለው በተጠቀሱት ቦታዎች ላይ አባቶቻቸው በስፋት ስላልዘመቱበት ሊሆን ይችላል። መስፍኑ በእነዚህ ወረዳዎችና በውስጣቸው ባሉ ቀበሌዎች ውስጥ በስፋት የተንቀሳቀሱ ብቸኛ መስፍን ናቸው ማለት

ይቻላል። ለዚህ ማስረጃ የሚሆኑ ምንጃር የታረሰው ለመጀመሪያ ጊዜ በአሳቸው ዘመን መሆኑ በቂ ነው። መርዕድ አዘማቹ በሸዋ ሕዝብ ዘንድ የደግነት ምላሌ ናቸው። ዛሬ አንድ መልካም ነገር ተነስቶ በሚወራበት ጊዜ “እሱማ የአምኃየስ ጊዜ የቀረውን” ይባላል። ይህ ማለት ከደግነታቸውም ውጪ ዘመናቸው የፍሥኃና የተድላ ዘመን መሆኑን የሚያመለክት ነው።

መርዕድ አዘማች አምኃየስ የአንኮበር ከተማን መሥርተው ለከተማዋ የመጀመሪያ የሆነውን የቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያንን አሠርተዋል። ከስድሳ ሰባት ዓመታት የሕይወት ዘመናቸው በኋላ፣ በሠላሳ ዓመታት ዘመነ ግዛታቸው ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል። ንጉሡ የተወለዱበትን ጊዜ በግልፅ ያስቀመጡ ድርሳናት ባይኖሩም የሞቱበትን ዕድሜ ከሞቱበት ዘመን ላይ ብንቀንስ የተወለዱበትን ዓመተ ምሕረት እናገኛለን። በመሆኑም መስፍኑ 1700 ዓ.ም ተወልደዋል ማለት ነው። ጥር ሰባት ቀን 1767 ዓ.ም ሞተዋል። ራሳቸው ባሠሩት በአንኮበር ቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ተቀብረዋል። መቃብራቸውም በቤተ ክርስቲያኑ ሰሜን ምሥራቅ አቅጣጫ ላይ ቆርቆሮ በለበስ ቤት ውስጥ ይገኛል።

፪፩. አንኮበር የሚገኘው የቸሩ አምኃየስ መቃብር

ደመቆ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን በአምስቱ ዓመት የፋሽስት የወረራ ዘመን የጥፋት ስለባ ሆኗል። የፋሽስት ጦር ኅዳር 27-1930 ዓ.ም ዘምቶበት ንዋያተ ቅዱሳቱንና መጽሐፍቱን ዘርፏል። ቤተ ክርስቲያኑ ግን ከመቃጠል ተርፏል።

ምንጭ

- አማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 10 ገጽ 120
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1500-1851። ገጽ 117 — 122
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 422
- የመጽሐፉ አዘጋጅ የካቲት 24/ 2005 ዓ.ም በአንክበር ያደረገው ቅኝት።

35. አፈር ባይኔ ተክለ ሃይማኖት

አፈር ባይኔ ተክለ ሃይማኖት መገኛው ሰሜን ሸዋ አገረ ሰብካት ነው፤ አንክበር ከተማ ዝቅ ብሎ በከተማዋ ዳር ላይ ያለ ቤተ ክርስቲያን። ይህን ቤተ ክርስቲያን የተክሉት ንጉሥ መባልን ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠቀሙት ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ንጉሠ ሸዋ /1805-1840/ ናቸው። ንጉሡ ከተክሉት በኋላ ብዙ ርስት ሰጥተውት ነበር። ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ቤተ ክርስቲያኑን የተክሉት በነገሡ በ23¹⁴¹ ዓመታቸው ነው። በዚህ መነሻነት የትክል ዘመኑን ብናሰላው 1828 ዓ.ም ሆኖ እናገኘዋለን።

ፎቼ. ብፁእ አቡነ ማቴዎስ በዘመነ ምኒልክ

ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት እንደሚተርኩት ከሆነ የቤተ ክርስቲያኑ ተክይ ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ መሆናቸውን ተስማምተው የተተክለበትን ዘመን 1821 ዓ.ም ያደርጉታል።

¹⁴¹ - በ25ኛው የግዛት ዘመናቸው ነው ብለው የሚተርኩ ድርሳናት አሉ።

ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ አፈር ባይኔ ተክለ ሃይማኖትን ለመትከል የበቁት በየጊዜው ወደሚጣቅ ተክለ ሃይማኖት ከመመላለስ ብለው ነው። ንጉሡ ብዙ ጊዜ ለጸሎት ወደሚጣቅ ተክለ ሃይማኖት ሲመላለሱ “ለምን እዚያ ድረስ እመላለሳለሁ የአቡነ ተክለ ሃይማኖትን ቤተ ክርስቲያን በቅርቤ አልተክልም?” ብለው ያሰባሉ። በመጨረሻም የእግዚአብሔር መልካም ፈቃድ በመሆኑ ሀሳባቸውን ወደ ተግባር ቀይረው ይህን ቤተ ክርስቲያን ለመሥራት ችለዋል። የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ቤተ ክርስቲያን የንጉሥ ሣህለ ሥላሴ መካነ ጸሎት ተብሎ ነው የሚታወቀው።

ዛሬ በሰላ ድንጋይ ከተማ የሚገኘውና በዐጤ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት በ1875 ዓ.ም የተሠራው ቅዱስ ማርቆስ ቤተ ክርስቲያን ታቦተ ሕጉ ከግብጽ እገር በአቡነ ማቴዎስ እንደመጣ አሁን ያለው ቤተ ክርስቲያን ተሠርቶ እስኪጠናቀቅ ድረስ ያረፈው በዚህ ቤተ ክርስቲያን ነው። በዚህ ደብር ውስጥ በአስተዳዳሪነትም ሆነ በአገልጋይነት የሚመደቡት ካህናት በዕውቀታቸው ላቅ ያሉ መሆን ይጠበቅባቸዋል።

እቡነ ማቴዎስ የምኒልክንና ጣይቱን ሥርዓተ ጋብቻ ለማስፈጸም ወደ አንኮበር ሲመጡ በደብሩ የነበሩት አለቃ፤ አለቃ ሙላት ነበሩ። አለቃ ሙላት በተፈጥሯቸው ጥሩ መልበስና ጥሩ መኖር የሚመርጡ ሰው ስለነበሩ ቤታቸው እጅግ ያማረ ነበር። በመሆኑም ጳጳሱ አንኮበር ሲመጡ እንዲያርፉበት የመረጡት ይህን ቤት ነበር። ጳጳሱ ቤቱንና ጉልቱን ወደውት ስለነበር መልቀቅ ባለመፈለጋቸው ከአለቃ ሙላት ጋር ተጣልተው ንጉሡ ፊት ቀርበዋል። ንጉሡ ጳጳሱን ለማስደሰት ብለው አለቃ ሙላትን እንዲለቁላቸው በልመና አግባብተዋቸዋል። አለቃ ሙላትም የንጉሡን ልመና መግሩት ባለመቻላቸው ቅር እያላቸው ለቅቀውላቸዋል።

ምንጭ

- ቃለ መጠይቅ። ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ጋብተ ወልድ። አንኮበር፤ የካቲት 24/ 2005 ዓ.ም።
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 6 ገጽ 162፤ 163
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 334
- የዘርዓ ያዕቆብ እመቤት ጳድቃኔ ማርያም። የሸፋን የውስጥ ገጽ
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሕመድ እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ። ዝኒ ከማሁ ገጽ 265
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐባ ልብን ድንግል እስከ ቴዎድሮስ። ገጽ 365

36. አክርሚት ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን

አክርሚት ቅዱስ ሚካኤል በሰሜን ሸዋ አገረ ሱባክት በረከት ወረዳ ውስጥ ክትብ ወይራ ቀበሌ የሚገኝ ቤተ ክርስቲያን ነው። ቤተ ክርስቲያኑ በከፍታ ቦታ ላይ የሚገኝ ሲሆን የአየር ንብረቱ ሞቃታማ ነው። ይህን ቤተ ክርስቲያን የተከሰት በደግነት ስማቸው የሚወሳው መርዕድ አዝማች አምሳየስ /አምሳ ኢየሱስ/ ናቸው። የትክል ዘመኑ በቁርጥ ይህ ነው ባይባልም /ባይታወቅም/ ከ1737 - 1767 ዓ.ም ባሉት የንጉሡ የግዛት ዘመናት ውስጥ መሆኑ እመን ነው።

፸፫.አክርሚት ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን

አክርሚት የሚለውን ስያሜ ያገኘው በአጋጣሚ በፈለቀች ውኃ መሆኑን ፍልፍሏ የተባለች የአካባቢው ተወላጅ ለመጽሐፉ አዘጋጅ በአንድ ወቅት ነግራው ነበር። ይህ ዓይነቱ አተራረክ ከመን ተሻጋሪ ባለውለታ በተሰኘውና በወሰን ደበበ ማንደፍሮ የተዘጋጀው የተስፋ ንብረ ሥላሴ የሕይወት ታሪክ መጽሐፍ ላይም ሰፍሮ ይገኛል።

በስሙ የትመጣነት ዙሪያ በጽሑፍ የሰፈረ መረጃ ባይኖርም የአካባቢው ማኅበረሰብ በአፈ ታሪክ እየተቀባበለ እዚህ ዘመን ላይ ያደረሰው ታሪክ አለ። አካባቢው ቆላ በመሆኑ ከፍተኛ የውኃ እጥረት ነበረበት። አንድ ዕለት ልባዊ የተባሉ በአካባቢው ቀድመው በመስፈር አካባቢውን እንዳቀኑ የሚነገርላቸው ባላባት፤ አሽከራቸው በሬ ጠምዶ ሲያርስ ይቆይና ሲጨርስ በሮቹን ይፈታል። እናም አፋፍ ላይ ቁጭ ብሎ ይቆዝማል። ወዲያውም ለምለም የሆነች ምድር ላይ ጭልጭል የምትል ውኃ ያያል። እጁን ወደ መሬት ሲልክም አንድ ድንጋይ ያገኛል። ብድግ አድርጎ ወደ ለምለሚቱ ምድር ይወረውራታል። የድንጋይዋን ማረፍም ተከትሎ ከፍተኛ ድምጽ ይሰማል። ከዚያም በኋላ ለመጠጥ የሚሆን ውኃም ይፈልቅ ጀመር።

በውኃው መገኘት እረጅም ርቀት ላይ ከወንዝ በጀርባቸው እያዘሉ ውኃ ለሚቀዱት የአካባቢው ሰዎች /በተለይም ሴቶች/ ታላቅ እፎይታን ፈጠረ። ባላባቱ ልባዊ ውኃው አቅም እንዲኖረው አስቆፈረው። ለውኃው መገኘት ምክንያት የሆነው አሽከሩ በመሞቱና የውኃውም መጠን ተስፋ የሚለጥ ባለመሆኑ አዘነ፤ ተጨነቀ። የአካባቢውም ሰው ተሰብስቦ የድርቅና የጥም ጊዜ ሳያልፍ እንዳትደርቅ ጸሎት ጀመሩ። “አክርሚን፤ አክርሚን” እያሉ። በዚህ ልመና መሠረት አክርሚት የሚለው ቃል የቦታዋ መጠሪያ ለመሆን ችሏል።

አክርሚት በአገራችን እጅግ የላቀ ስብዕና ያላቸው ግለሰቦችን ያፈራች አገር ነች፤ የአጥቢያዋ ቤተ ክርስቲያን ቅዱስ ሚካኤልም እንዲሁ። ለዚህ ማሳያነት በግንባር ቀደምትነት የሚወሰኑት ታላቁ የፊደል ገበታ አባት ተስፋ ገብረ ሥላሴ ዘብሐኔረ ቡልጋ ናቸው።

ተስፋ ገብረ ሥላሴ ዘብሐኔረ ቡልጋ

❖ ተስፋ ገብረ ሥላሴ በዳግማዊ ዐጼ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት ታኅሣሥ 24 ቀን 1895 ዓ.ም በዕለተ ዓርብ በክትብ ወይራ አክርሚት አጥቢያ ቁርቁራ በተባለ መንደር ተወለዱ። አባታቸው የአክርሚት ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን አገልጋይ ካህን የሆኑት መምህር ገብረ ሥላሴ ቢልልኝ ሲሆኑ እናታቸው ደግሞ በአባታቸው በኩል የጅሩ ተወላጅ ከሆኑት አለቃ ወልደ አብ ዘወልዴ ዘወልድ በእናታቸው በኩል የይፋት ተወላጅ ከሆኑት ወለተ ኪዳን የሚወለዱት ሥዕለ ሚካኤል ወልደ አብ ናቸው።

ሕጻኑ ተስፋ ዐራት ዓመት ከዐራት ወር ከዐራት ቀን ሲሆነው እንደ ማንኛውም የቀደመው ዘመን ኢትዮጵያዊ በወቅቱ በነበረው በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ስር ባለው የአብነት ትምህርት ቤት አባቱ መምህር ገብረ ሥላሴ ፊደል አስቆጥረውታል። አባቱ ከብት እንዲጠብቅና በግብርና ሙያ ላይ ተሰማርቶ እንዲኖር ፈቃዳቸው የነበረ ቢሆንም ቀለም የመቀጠል ፍጥነቱንና አስተዋይነቱን ሲመለከቱ ሀሳባቸውን ቀይረው በ6 ዓመት ዕድሜው ወደ መምህር ገብረ አብ ወልደ ተክሌ¹⁴² ዘንድ ወሰደው አስረክቡት። ተስፋ ትምህርቱን እየተማረ ቤተሰቦቹን ውኃ በመቅዳት እንጨት በመስበር ያገለግል ነበር።

በአብነት ትምህርት ቤት ቆይታውም ወንጌልን፤ መልክእ ኢየሱስን፤ ሠዓታተ ዘለሊትን ተምሮ ለግብረ ዲቁና ተዘጋጀ። ማዕረገ ድቁናን ለማግኘትም በ14 ዓመቱ ለመጀመሪያ

¹⁴² - የአያቱ የአለቃ ወልደ አብ ደቀ መዝሙር የነበሩ ናቸው።

ጊዜ ወደ አዲስ አበባ መጣ። ከአቡነ ማቴዎስ እጅ ማዕረገ ዲቁናውን በአሁኑ ባዕለ ወልድ ቤተ ክርስቲያን /ዐራት ኪሎ/ ተቀበለ።

በባዕለ ወልድ ቤተ ክርስቲያን አጎቱ በዐጤ ምኒልክ ተሹመው ያገለግሉ የነበሩት ሊቀ ጠበብት ጽጌ ዘንድ ተቀምጦ በአዲስ አበባ ለወራት ተቀመጠ። ጊላም ወደ ትውልድ ቀየው ወደ አክርሚት ሲመለስ አባቱ ሞተው ነበር። አባቱ በጭንቅላት ወባ ነው የሞቱት። ወደ አዲስ አበባ ገብቶ ፊደላትን እንደ አባቱ እንደ መምሬ ገብረ ሥላሴ በፍየል ቆዳ ላይ እየጻፈ ለብዙ ሰው ለማዳረስ እጅግ ጓጉቶ ስለነበር ለስንቅ የሚሆነውን ነገር እያሰናዳ በተቀበለውም ማዕረገ ዲቁና በአክርሚት ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ያገለግል ጀመር።

ተስፋ ቆዳ ፍቆ ቀለም በጥብጦ ለኢትዮጵያ ሕዝብ ሁሉ ለማዳረስ ያሰበውን ታላቅ ሀሳብ የቀየረበት ወቅት ነበር። ይኸውም የተወለደበት ታኅሣሥ 24 ቀን የአቡነ ተክለ ሃይማኖት የልደት ቀን በመሆኑና በየጊዜው ገድላቸውን ሲያነብ እሱም እንደላቸው በብሕትውና ለመኖርና ታላላቅ መንፈሳዊ ተግባራትን ለመክወን ይመኛል። በዚህ ምኞቱ የተነሳ ከአንድም ሁለት ጊዜ ለምናኔ ጉዞ ጀምሮ ነበር።

የመጀመሪያው የተስፋ የምናኔ የጉዞ አቅጣጫው የነበረው ከታች ከበረኸት ሆነው ወደ ደጋው ሲመለከቱ የመሶብ ቅርፅ ያላት ከምትመስለው ከመገዘዝ ተራራ፣ ከየቁርና ከቆላማይ ተራራ ግርጌ እንዲሁም በእስክሴና በመጢ ራስጌ በምትገኘው የሙገሬ ዛግ¹⁴³ ጥብቅ ደን ነበር። ነገር ግን በጠራራ ፀሐይ በዘነበው ድንገተኛ ዝናብ ምክንያት የሐረግ ወንዝ ሞልቶ አላሻግርም ስላለው እግዚአብሔር ባይፈቅድ ነው ብሎ ተመልሷል።

ሁለተኛው ጉዞ ወደ ምንጃር መስመር ነበር። በዚህ ጉዞው ደግሞ እጅግ ከባድ ፀሐይ ነበር ያጋጠመው። ተስፋ ራዩ ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን አቅራቢያ ሲደርስ ከርቀት ተላልሞ በቅርቡ ባየው የደደሆ ዛፍ ስር በጥላው አረፍ ይላል። ወዲያውም እንቅልፍ ይወስደዋል። በእንቅልፉ መሐል ሊቀ መልአኩ ሚካኤል በራእይ ተገልጾለት “አይዘህ አትፍራ እኔ ሚካኤል ነኝ፤ ሀብትህ ይህ ነውና እስከ ዘመንህ ፍፃሜ ድረስ ይህን እየተመገብክ ትኖራለህ...” ብሎ ወረቀት ያነገረለት። በዚህም የተነሳ ወደ ቀየው ተመለሰ። በዚህ ጊዜ አዲስ አበባ መጥቶ የፊደል ገበታን የማሰራጨት ፍላጎቱ እንደገና ተመለሰ። በዚህ ጊዜ አዲስ አበባ መጥቶ የፊደል ገበታን የማሰራጨት ፍላጎቱ እንደገና

¹⁴³ - ዛሬ ተመንጥሮና ተጨፍፍፎ ገደልና ቋጥኝ አግጥሞ ይታያል።

ተቀሰቀሰ። በዐሥራ አምስት ዓመት የታዳጊነት ዕድሜው ሚያዝያ 1909 ዓ.ም ወደ አዲስ አበባ መጣ። አመጣጡ ከቤተሰቡ ጠፍቶና ለማዕከላዊው መንግሥት ግብር ሊገብሩ ከበረከት ወደ አዲስ አበባ የሚመጡ የአካባቢውን ሰዎች ተከትሎ ሲሆን አዲስ አበባ ሲገባ ግን ያረፈው ከወንድሙ ከብርሃኔ ገብረ ሥላሴ ዘንድ ነው። ብርሃኔ ለተስፋ ሰባተኛ ታላቅ ወንድም ናቸው።

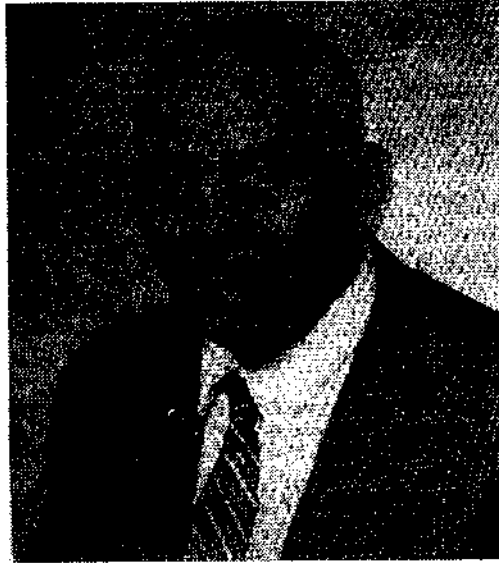
ተስፋ ለጊዜው በበዓለ ወልድ ቤተ ክርስቲያን በዲቁና የነፃ አገልግሎት ቢጀምርም የመጣበት አላማ ፊደልን ለሕዝብ ማዳረስ ነውና እርካታ አልሰጠውም ነበር። ከወንድሙ ከአቶ ብርሃኔ 75 ሳንቲም ተበድሮ የሸቶ ንግድ ጀመረ። በዚህ ጅማሬ ወደ ሌላ የንግድ ሕይወት ገባ። በዐጤ ቱዎድሮስ ጊዜ ወደ ኢትዮጵያ የገባውና በዐጤ ምኒልክ ዘመን አዲስ አበባ ገብቶ ፒያሳ ተቀምጦ መጽሐፍ ቅዱስ እያሳተመ ከሚያክፋፍለው ኤደናዊ ሚሲዮን የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስን እየገዛ በመሸጥ የንግድ ሥራውን ቀጠለ። ከመጽሐፍ ንግዱ ጎን የተለያዩ ሸቀጦችን “ሱቅ በደረቴ” እንደሚባለው ዓይነት ይዞ መዞር ጀመረ።

በ1910 ዓ.ም በእንጦጦና በየካ ተራራ ላይ ባሉ ጫካዎች ውስጥ እየገባ ከተለያዩ እዕዋት ቅጠላ ቅጠል፣ ፍራፍሬና ስራ ስር እየቀመመ፣ እንክርዳድ እያቃጠለ የደደሆ ፍሬ እየወቀጠ የሚሠራውን ቀለም ብዕር ውስጥ እየከተተ በሚፍቀው ቆዳ ላይ ፊደላትን እየሳፈ ለመላዋ የአዲስ አበባ ነዋሪ አዳረሰ። ወደ ትውልድ ቀየውና ወደ ሌሎችም አካባቢዎች በነፃ ሳይቀር ማሰራጨት ጀመረ።

ተስፋ በእጁ በሚያዘጋጀው የፊደል ገበታ ላይ “ድንቁርና ይጥፋ፣ ዕውቀት ይስፋፋ፣ ይህ ነው የኢትዮጵያ ተስፋ!” የሚል ሰምና ወርቅን አጣምሮ የያዘ ዘመን ተሻጋሪ መፈክር ያስቀምጥ ነበር።

ኢትዮጵያዊያን ከድንቁርና ተላቀው ዕውቀትን ለመገብየት ጥበብን ለመመርመር የቻሉት በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አብነት ትምህርት ቤት ነው ማለት የተጋነነ አይሆንም። በእርግጥ ይህ ዓይነቱ አተራረክ ለእንዳንዶች የማይዋጥ ነው። ነገር ግን እነዚህ ከተዋሕዶ ውጪ ያሉ የሃይማኖት ሰዎች ሌላው ቢቀር በተስፋ ገብረ ሥላሴ የፊደል ገበታ ተምረዋል። ተስፋ ደግሞ የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በተለይም የአክርሚት ቅዱስ ሚካኤል ፍሬ ናቸው። ምናልባትም እኚህ ሰው

ባይወለዱና በቤተ ክርስቲያንም ሥርዓት መሠረት ባይማሩ ሌሎች ባልተማሩ። አሁንም በገጠራቱ አካባቢ በቅጡ አልተስፋፋም የምንለው የትምህርት ሥርዓት ከዚህም በባለ ሁኔታ በገጠር ብቻ ሳይሆን በከተማም ሳይስፋፋ የሚታይበት ሁኔታ በተፈጠረ ነበር።

፪፬ተስፋ ገ/ሥላሴ ዘበሐረ ቡልጋ

የቤተ ክርስቲያኒቷ ፍሬ የሆኑት ተስፋ ከ1910 ዓ.ም ጀምሮ የፊደል ገበታ በእጃቸው ማዘጋጀታቸውንና ለሕዝብ ማዳረሳቸውን ቀጥለውበት መስከረም 20 ቀን 1922 ዓ.ም ድረስ ዘለቁ። ይህ ቀን ራስ ተፈሪ የንግሥና ዘውድ የጫኑበት አንደኛ ዓመት ክብረ በዓል ነበር። በዕለቱ በገነተ ልዑል ቤተ መንግሥት ወጣቱ ተስፋ ከአቡነ ቄርሎስ ጋር ተገናኝተው ያለባቸውን የማተሚያ ቤት ችግር አስረዱ። ጳጳሱ ስለወጣቱ ጥረት ቀድመው ሰምተውና ሥራዎቻቸውንም ተመልክተው ስለነበር እሳቸውም ማተሚያ ማሽኑን ከገዙ በኋላ የሚተክሉበትን ቦታ እንደሚሰጧቸው ቃል ገቡላቸው። ታታሪው ተስፋ ለአገራችን ሦስተኛ የሆነውንና በኢትዮጵያዊያን ግለሰቦች ደረጃ የመጀመሪያ የሆነውን የግል ማተሚያ ቤት በ1922 ዓ.ም ተክሉ። በዚሁ ዓመት ከወ/ሮ ቀለሚ ገብረ ወልድ ጋር ግርግር የሌለው ትዳር መሠረቱ።

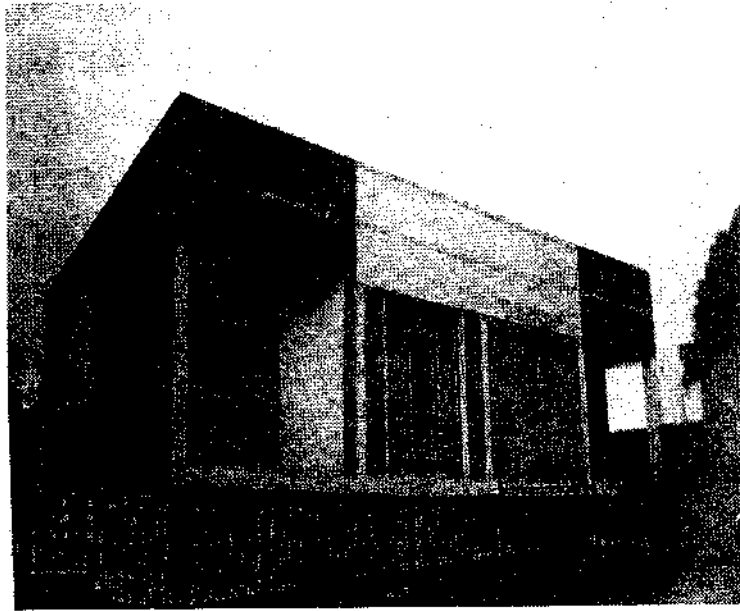
ተስፋ በአምስት ዓመቱ የፋሽስት የወረራ ዘመን በሙያቸው የኢትዮጵያን ሕዝብ ለነፃነቱ እንዲነሳሳ ያደረጉ ሲሆን “የኢትዮጵያ ድምጽ” የተሰኘ በራሪ ጽሑፍም በአንድ ለሊት ሠላሳ ሺህ ኮፒ አሳትመው አሰራጭተዋል። ለቅስቀሳው የተጠቀሙበት የሥነ ጽሑፍ ዘር ግጥም ሲሆን “ተነሳ ታጠቅ ተነሳ ታጠቅ፤ እንድታገኝ ድድቅ” የሚል ስንኝ

ይገኝበታል። ከየካቲት 12/1929 ዓ.ም እልቂት በኋላ ከጽሑፍ አርበኝነት ወደ ነፍጥ አርበኝነት ለመቀላቀል ወደ ሸዋ ሔደው ከእነራስ አበበ አረጋይ ጋር ተቀላቀሉ። መውዜር ታጥቀው በመተኮስ የለየላቸው የአደባባይ አርበኛ ሆኑ። በአርበኞች ምክርም የመረጃ አጠናካሪ ሆነው ስለተመደቡ በብዕርም እየተጋደሉ ቆይተዋል።

እንደገና በ1931 ዓ.ም ወደ አዲስ አበባ ተመልሰው የውስጥ አርበኝነት ተግባራቸውን ቀጥለዋል። በወቅቱ እንቅጥቅጥ በተባለ በሽታ ባለቤታቸው ወ/ሮ ቀለሚ ሞተውባቸው ስለነበር ጊናአገር ድረስ ሔደው ልጆቻቸውን ወደ አዲስ አበባ አምጥተዋል። አመተ ዮሐንስ የተባለችም ቡልጌ አግብተው ግንቦት 16/1937 ዓ.ም ዐራተኛ ልጃቸውን ታደሉን ወልደዋል። ይህቺ ሴት በዚሁ ዓመት ተስፋ ያገቧትን ዓለሚቱ ንጉሤን ከአዲሱ ቤት ጋር አላምዳ ወደ አርሲ ሔዳለች። ተስፋም በሥርዓቱ ሁለተኛ ትዳራቸውን ከዓለሚቱ ጋር መሠረቱ። በ1962 ዓ.ም ቀኛዝማች የሚል ማዕረግ ተቀብለዋል። ተስፋ በደርግ ዘመን ሃይማኖትን መስበክ በማይቻልበት ዘመን በርካታ የሃይማኖት መጽሐፍትን እያሳተሙ ለአገልግሎት አብቅተዋል። በተለይም “ዓለም ከነሳይንሱ ቢጨመቅም አንድ እግዚአብሔርን አይሆንም” በሚለው ጽሑፋቸው ለአንድ ወር ያህል ከዐራት ሠራተኞቻቸውና፣ ከአንድ የልጅ ልጃቸውንና ከሦስቱ ልጆቻቸው ጋር ታስረው ተፈተዋል።

፩፩. አጽማቸው ያረፈበት ራጉኤል ወ ኤልያስ ቤተ ክርስቲያን

፩፮. በመቃብራቸው ላይ የተሠራው ቤተ መጽሐፍት

ተስፋ ከእርጅናቸው ጋር እየታገሉ እስከ 1991 ዓ.ም ከሥራቸው አልራቁም ነበር። ነገር ግን ከ96 ዓመታቸው በኋላ ተሸነፉ። ከአንድ ዓመት በኋላ ግንቦት 26 ቀን 1992 ዓ.ም በ97 ዓመት ከአምስት ወር ዕድሜያቸው ቅዳሜ 11 ሠዓት ላይ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል። ከሁለት ቀን በኋላ ግንቦት 28 በዕለተ ሰኞ ሥርዓተ ቀብራቸው በእንጦጦ ደብረ ኃይል ቅዱስ ራጉኤል ወ ኤልያስ ቤተ ክርስቲያን ተፈጽሟል።

ወሰን ደበበ ማንደሩሮ ዘመን ተሻጋሪ ባለውለታ በሚል ባዘጋጀው የተስፋ ገብረ ሥላሴ የሕይወት ታሪክ መጽሐፍ ላይ በገጽ 132 እና 133 ላይ ጣሊያን ወደ አክርሚት የዘመተውና ቤተ ክርስቲያኑን ለማቃጠል የቻለው ተስፋ ገብረ ሥላሴ በዚያ መኖራቸውንና በወቅቱም በጉሳ አገር፣ በሙገሬ ዛላ ደን፣ በሐረግ ወንዝ ፈፋ መሸገው የሚዋጉ አርበኞችን ቤታቸው እየወሰዱ ይመግቡና ይረዱ እንደነበር በመስማቱ ነው።

ፋሽስት ኢጣሊያ አክርሚት ቅዱስ ሚካኤልን በቦንብ እንደሚያጋየው መረጃ የደረሳቸው ተስፋ ከአካባቢው ሕዝብ ጋር ከሁለት መቶ ዓመት በላይ ዕድሜ ባለው የቁርቆራ ዛፍ ስር ሰብስበው መከሩ። ምክሩ ጽላቱንና ንዋያቱን ቅድሳቱን በሞላ መደበቅ ላይ ያተኮረ ነበር። በምክሩ ሳቢያም ጽላቱና ንዋያቱ ቅድሳቱ በዋሻ ተደበቀ። በዋሻውም እስከ ነፃነት ድረስ ቆይቷል።

የፋሽስት አውዳሚ አውሮፕላን ይመጣል በተባለበት ጊዜ ሳይመጣ ቀረ። በመጨረሻም በአውሮፕላን ይዘምታል የተባለው የጥፋት ሠራዊት በእግር ዘማች ተተካ። ጥቂት ፋሽስቶች በርከት ባሉ ባንዳዎች ታደበው በመምጣት ቤተ ክርስቲያኑን በእሳት ለኮሱት።

የአክሮሚት ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ሲቃጠል ያዩ የአካባቢው ነዋሪዎች ከባንዳዎቹ ጋር ፍልሚያ የጀመሩ ቢሆንም ሁሉም በጭካኔ ተገድለዋል። ብልታቸው እየተቆረጠም ከሚነደው እሳት ውስጥ ተጨምሯል። ይህ ሲሆን እነተስፋ ጽላቱን በደበቁበት ዋሻ ሆነው ተመልክተዋል። ነገር ግን ቁጥራቸውም ሆነ ኃይላቸው ከፋሽስቶችና ከባንዳዎቹ ጋር የማይመጣጠን ስለነበር እግዚአ ከማለት ውጪ የወሰዱት እርምጃ አልነበረም።

መርዕድ አዝማች አምኃየስ ያሠሩት አክሮሚት ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን በአምስቱ ዓመት የፋሽስት ወረራ ተቃጥሏል። የተቃጠለበት ዓመተ ምሕረት 1930 ሲሆን ወሩ ደግሞ ታኅሣሥ ነበር፤ ቀኑም ሃያ ሦስተኛው ቀን። ፋሽስት አልገዛም ያሉትን የሸዋ አርበኞች ለመበቀልና ሕብረተሰቡንም ለማሸበር ቤተ ክርስቲያኑን ወርሮ ንዋያተ ቅዱሳቱን ዘርፏል። ከዚህ በኋላም በእሳት አጋይቶታል።

ምንጭ

- ወሰን ደበበ ማንደፍሮ። ዘመን ተሻጋሪ ባለውለታ። አዲስ አበባ፣ 2004 ዓ.ም ተስፋ ገብረ ሥላሴ ዘብሔረ ቡልጋ ማተሚያ ቤት።
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሕመድ አስከ ፀጤ ቴዎድሮስ። ዝኒ ከማሁ ከገጽ 188-190
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 6 ገጽ 68

37. ገበየ አገር ገብርኤል ቤተ ክርስቲያን

ገበየ አገር ገብርኤል ቤተ ክርስቲያን መገኛው በሰሜን ሸዋ አገረ ስብከት እመ ምሕረት በተባለ ቦታ ነው። እመ ምሕረት በአንክበር ወረዳ ውስጥ ያለ ቦታ ነው። ይህ ቤተ ክርስቲያን የተተከለው በመርዕድ አዝማች ስብስቱ /ስብስቲያኖስ/ ዘመን ነው በ1756 ዓ.ም።

መርዕድ አዝማች ስብስቱ /ስብስቲያኖስ/

❖ መርዕድ አዝማች ስብስቱ የተወለደው 1650 ዓ.ም ነው። አባቱ የዐጤ ልብነ ድንግል 6ኛ ተወላጅ የሆነው ነጋሢ /ነጋሢ ክርስቶስ/ ሲሆን እናቱ ደግሞ ወይዘሮ የሸዋጣይ ነች። እንደ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓት በተወለደ በዐርባኛ ቀኑ ክርስትና ተነስቷል። ስብስቲያኖስ የሚል ስም ክርስትናንም ተሰይሟል። አብዛኞቹ የታሪክ ድርሳናት እንደሚተርኩት ከሆነ ስብስቱ አልጋውን ከአባቱ ከነጋሢ ቀጥሎ እንደያዘ ይተርካሉ። ነገር ግን አልጋውን ለመያዝ የበቃው ከሁለት ወንድሞቹ ቀጥሎ ነው። መጀመሪያ አካዋ የተባለው ወንድሙ አልጋውን ይዟል። አካዋ አልጋ በያዘበት ዓመት ድርቅ በመከሰቱ የተነሳ ገደ ቢስ ብለው ከአልጋው አውርደውታል። በእሱ ምትክ ዳኛ የተባለ ወንድሙን በአልጋው አስቀምጠዋል።

ስብስቱ ይህን ጊዜ በአልጋው ይገባኛል ሰብብ ከወንድሞቹ ጋር ላለመጋጨት ብሎ ከቆየው ርቆ ይሔዳል፤ ወደ መርሐቤቱ። በመርሐቤቱም መዘምር ለተባለ ባላባት ሎሌነት ይገባል። መዘምር የአዲሱን ሎሌውን ማንነት ሲያውቅ አክብሮ ያዘው።

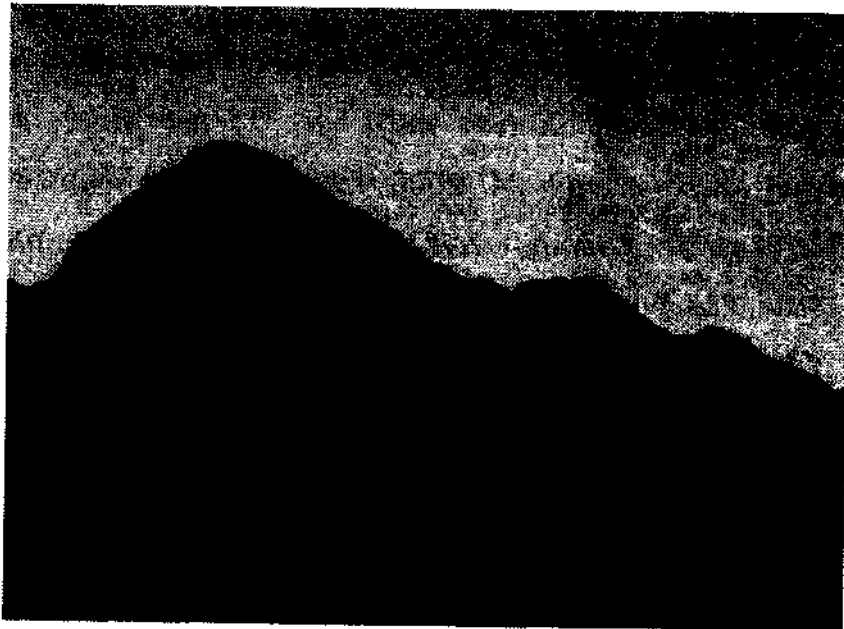
ከዕለታት በአንዲቷ ቀን መዘምር ጎሽ ለማዳን ወደ ደለማ ወረዳ በልበልቲ ከሚባል ደናማ አካባቢ አሽከሮቹን አስከትሎ ይሔዳል። በመንገድም ሳለ አንድ ጎሽ ደንብሮ እየገሠገሠ መጣበት። ሌሎቹ አሽከሮቹ ጥለውት ሲሸሹ አጠገቡ የነበረው ስብስቱ ብቻ ነበር። ስብስቱ ጦሩን ሰብቆ ጎሹን ይገድለዋል። ይህን የተመለከተው ባላባት ጀግንነቱን አድንቆ በስጋት ተወጠረ። ቀድሞ አንድ ባሕታዊ የዚህ ሰው ልጅ ልጅህን ከምድር ጋር ረግጦ ይገለዋል የሚል ትንቢት ነግረውት ስለነበር በጀግንነቱ ባላባትነቱን እንደሚነጥቀው አሰበ። በዚህ ጊዜ ሊያስረው ከሌሎቹ ባለሟሎች ጋር ይመክራል። መካሮቹም አድብቶ ካልሆነ በቀር በቀላሉ ፊት ለፊት እንደማይችሉት ይነግሩታል። መዘምር በዚህም ይስማማል።

ስብስቱ ለአደን በወጣበት ጊዜ ዘመዶቹ መርሐቤቱ መኖሩን ሰምተው መጥተው ነበር። የመጡት ዳኛን ከአልጋው አውርደው እሱን ለማስቀመጥ ፈልገው ነው። ዳኛን ሊያወርዱ የመከሩበት ዋናው ጉዳይ የጦርነት ግምባር የለውም የሚል ነው። መልዕክተኞቹ መዘምር ቤት ሲገቡ ለአደን መውጣቱን ያውቃሉ። ባላባቱ ግዳይ ጥሎ በደስታ ሲመለስ መልዕክተኞቹ ለስብስቱ እናቱ በፀና መታመሟን ነገሩት። ስብስቱ እናቱን አብዝቶ ይወድ ስለነበርና በመልእክተኞቹ ጉትጎታ ፋታ ስላጣ ባላባቱን

ሳይሰናበት ወደ እናቱ ሔደ። መዘምር ግብር ጠርቶ በሚያበላበት ሠዓት ላይ ስብስቱ ቢፈለግ ይታጣል። በመጨረሻም በአልጋው በ1697 ዓ.ም ተቀምጧል። ስብስቱ አልጋውን የለቀቀው በሞት ሲሆን ሞቱም ከልጁ ከአብዬ ጋር ይያያዛል። ታሪኩ እንዲህ ነው።

አብዬ በዶቃቂት ከተማ ቤተ ክርስቲያን መትከል ይፈልጋል። ነገር ግን በኢማም አሐመድ ዘመን በርካታ አብያተ ክርስቲያናት ተቃጥለው ስለነበር ጽላት ፈልጎ ያጣል። በዚህ ጊዜ ወደ አይኔ ከተማ /አባቱ ለመኖሪያነት የመረጣት አዲስ ከተማ ነች።/ ሄዶ የቅዱስ ሚካኤልን ፅላት ይዞ ይመለሳል። ወሬኞች ልጅህ ታቦት ሰርቆ ከዳ ብለው ለስብስቱ ይነግሩታል። ስብስቱም በቁጣ ተነስቶ ሽል ወንዝ ወደ ተባለ ቦታ ሔዶ ሰፈረ። ሁኔታውንም ሲያይ በወሬ የሰማው ነገር እውነት እንደሆነ ገመተ። ልጁንም ታግሎ ከጉያው ጨመረው። አብዬ ግን በልቡ ቂምም ሆነ ጥላቻ አልነበረበትምና ሌላ እንቅስቃሴ አላደረገም። በዚህ መሐከል የአብዬ አሽክር የሆነ አንድ ሰው ጌታዬ ሲሞት አላይም ብሎ ስብስቱን ወግቶ ገደለው።

በዚህ መሠረት መርዕድ አዝማች ስብስቱ 1712 ዓ.ም ነው የሞተው፤ ወሩ ደግሞ የካቲት። ስብስቱ መጀመሪያ የተቀበረው ዶቃቂት ከተማ ነበር። ከሦስት ዓመታት በኋላ ግን 1915 ዓ.ም ፈልሶ ሐር አምባ ተቀብሯል። የስብስቱ የግዛት ዘመን ዐሥራ አምስት ዓመታት ነው።

ፎጂኦመ ምሕረት ተራራ

ገብጥ አገር ገብርኤል ቤተ ክርስቲያን ተካዩ ማን እንደሆነ ባይታወቅም በተጠቀሰው ዘመን መሠረት በስብስቱ ዘመን ተተክሏል ማለት ይቻላል። በአምስት ዓመቱ የፋሽስት የወረራ ዘመን ጥቅምት 6 ቀን 1930 ዓ.ም በእሳት ጋይቷል። ከአገልጋይ ካህናቱም ውስጥ አለቃ ታፈሰ፣ ቄስ ወልደ ተክለ ሃይማኖት፣ ቄስ ኃይሌ፣ የተባሉትን ሦስት ካህናት ግፍ በተመላበት ሁኔታ በጎራዴ አርፏቸዋል።

ምንጭ

- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 12 ገጽ 167፣ 168
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከንግሥት ሳባ እስከ ታላቁ የአድዋ ድል። ከ45 -51
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሕመድ እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ። ዝኒ ከማሁ። ከገጽ 162

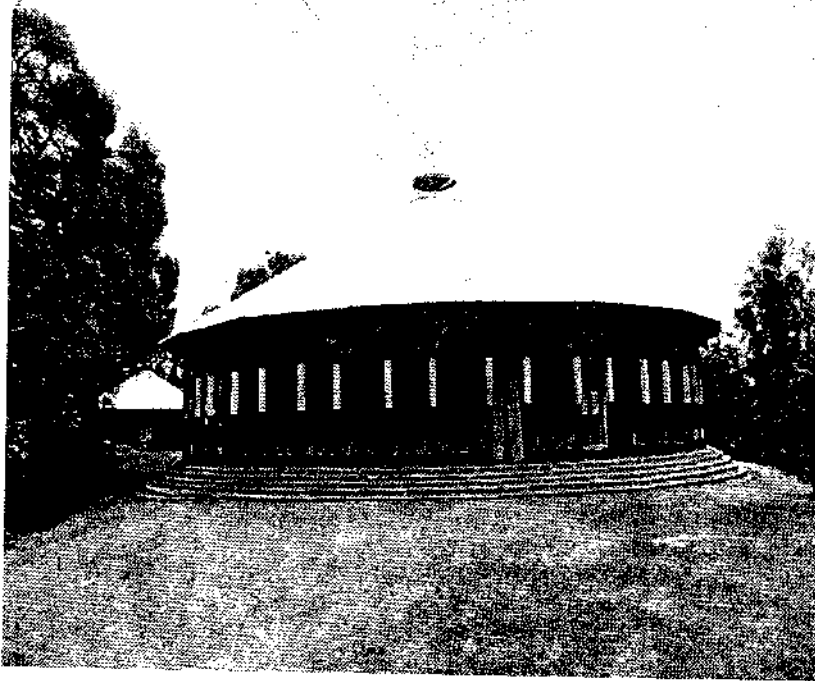
38. አንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን

አንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን በሰሜን ሸዋ አገረ ስብከት በአንኮበር ወረዳ ትገኛለች። ታቦቷን ያስተክሏት መርዕድ አዝማች አስፋ ወሰን አምኃየስ ናቸው፤ በ1768 ዓ.ም። የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች በ1769 እንደተተከለች መዝግቧል።

በአፈ ታሪክ እንደሚነገረውና በተለያዩ ድርሳናት ላይ በጽሑፍ ሰፍሮ እንደሚገኘው ከሆነ ይህቺ ፅላት የመጣችው ከአክሱም ነበር። ነገር ግን ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ ለመጽሐፉ አዘጋጅ በየካቲት 24/ 2005 ዓ.ም በሰጡት ቃለ መጠይቅ ታቦቷ መጀመሪያ ከኢየሩሳሌም እንደመጣች ይገልጻሉ። እንደአሳቸው ገለጻ ከሆነ ታቦቷ ከኢየሩሳሌም መጥታ ለመጀመሪያ ጊዜ ያረፈችው አክሱም ነው። ምናልባት ታቦቷ /አሁን አንኮበር ያለችው/ የመጀመሪያ የትመጣነቷ አክሱም እንደሆነ የሚተርኩት ድርሳናት ከአክሱም በኋላ ያለውን ታሪኳን መሠረት አድርገው ይሆናል።

ይህች ታቦት ከአክሱም የወጣችው በአንድ መነኩሴ አማካይነት ነው። መነኩሴው ከብዙ ዘመን ቆይታ በኋላ ከአክሱም ወደ ቡልጋ አምጥተዋት በክሰም ወረዳ ሀገረ ማርያም በአንድ ዋሻ ውስጥ አስቀምጠዋት ትኖር ነበር። ታቦቷ ከዚህ ዋሻ ውስጥ ለመውጣት የቻለችው ለአንድ ባሕታዊ ተገልጻ ነው። የተገለጸችላቸው አባት አባ ተስፋ ማርያም ይባላሉ። እኚህ አባት

ወዳለችበት ቦታ ሲገኙ ዋሻው ተደርጎታል። ወደውስጥ ሲዘልቁም ያለምንም ድካም ታቦቷን ያገኛሉ።

ፎቶ. አንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ከቅርበት ስትታይ

የታቦቷን ታሪክ የሰሙት በወቅቱ በሸዋ አልጋ ላይ የነበሩት መስፍን መርዕድ አዝማች አስፋ ወሰን ወደ መነኩሴው መልዕክተኛ ልከው በ1768 ዓ.ም ወደ አንኮበር አስመጧት። መስፍን ስለታቦቷ የሰሙበት ክስተት ራሱን የቻለ አስገራሚ ታሪክ አለው። ነገሩ እንዲህ ነው። ባሕታዊው አባ ተስፋ ማርያም ታቦቷን ካገኘ በኋላ ለመስፍን ለማሳወቅ ብራና ፍቀው የጽሑፍ መልዕክት ያዘጋጃሉ። መልዕክታቸውን ጽፈው ሲጨርሱ ቀለም ይደፋባችና ብራናውን ይነካባቸዋል። በዚህ ጊዜ እንዲደርቅላቸው ፀሐይ ላይ ያስቀምጡታል። በዚህ መሐል አንዲት አሞራ መጥታ የጸፋትን ብራና ይዛ ትገኛለች።

መርዕድ አዝማች አስፋ ወሰን ለችሎት አደባባይ ላይ ተቀምጠው የነበረበት ጊዜ በመሆኑ ችሎታቸውን በትነው ሲነሱ ሲሉ አሞራይቱ መጥታ በችሎቱ አካባቢ ብራናውን ጣለችው። ብራናው በቤተ መንግሥቱ ላይ ሲያርፍ አሽከር ሔዶ አመጣውና ተነበበ። መስፍንም ከብራናው መልዕክት ስለታቦቷ ማንነትና የትነት ያውቃሉ። ወዲያውም በርካታ ወታደሮችና ካህናት አስከትለው ወደተባለው ቦታ ሲገኙ ባሕታዊው ታቦቷን ተሸክመው ሲመጡ በመንገድ ተገናኙ። በዚህ መልኩ በታላቅ አጀብ ታቦተ ቅድስት ማርያም አንኮበር ገባች።

መርዕድ አዝማች አስፋ ወሰን ታቦቷን በክብር ተቀብለዋል። የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች እንደሚተርከው ከሆነ መስፍኑ አዲስ ቤተ ክርስቲያን አሠርተው አስቀምጠዋታል። ነገር ግን ከዚህ የሚለይ የአፈ ታሪክ ትርክት አለ። እንደትርክቱ ከሆነ ታቦቷ ደባል ሆኖ ነው ያረፈችው። በቀድሞው ቤተ ክርስቲያን ውስጥ የነበረው ጽላት የአቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ ጽላት ነበር። በመቀጠልም የታላቁ አባት የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ጽላት የነበረበት ሲሆን አዲሷም የቅድስት ማርያም ታቦት ተደርባ የተቀመጠችው በአቡነ ተክለ ሃይማኖት ጽላት ላይ ነው። ከዚያ ወዲህ ግን በቃል ኪዳኗ መሠረት ቤተክርስቲያኑ በራሷ ስም ተሰይሞ የበርኮሚት ቅድስት ማርያም እየተባለች ትጠራለች። በቤተ ክርስቲያኗ ጉልላት ላይ በጨለማ ክሩቅ የሚታይ መስቀል ነበረባት። መስቀሉ ከነሐስ የተሠራ ነበር።

፪፱. አንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ከርቀት ስትታይ

ዐጤ ቴዎድሮስ ወደ ሸዋ በመጡበት ዘመን በተፈጠረው ትርምስ ቤተ ክርስቲያኑ ለዘረፋ ተጋልጧል የሚል ትረካ አለ። ዐጤ ቴዎድሮስ ወደ ሸዋ የመጡት በ1848 ዓ.ም ነው። አንዳንድ ድርሳናት ግን የሸዋ ዘመቻቸውን በ1846 ዓ.ም ያደርጉታል። አንዳንዶቹ ደግሞ 1847 ዓ.ም ነው ይላሉ። የዚህኛው አተራረክ ከታሪኩ እውነታነት ጋር ተቀራራቢ ነው። ነገር ግን ዐጤ ቴዎድሮስ በ1846 ዓ.ም ወሎ ገብተው ነሐሴ 5 ቀን ከዐሊ አደራ ጋር የተዋጉበትና ያሸነፉበት ብሎም ከሳዲቅ ዳንቃ ጋር ውጊያ ጀምረው ሳይሳካላቸው ቀርቶ ፊታቸውን ወደ ወርቂት ያዙሩበት ዓመት ነው። ወሎን በዚህ መልኩ /በውድም በግድም/ ካስገበሩ ጌላ ነው ወደ ሸዋ የዘመቱት። በግሼ በኩል ወደ ሸዋ የገቡትም በ1847 ዓ.ም ነው። በዚህ ዓመት ጥር 7 ቀን የመንዙ ነገር አቶ ሀብተ ማርያም የግድሙን ነገር ለሙ ንጉሥን ይዘው ገጠሟቸው። ዐጤውና የሸዋዎቹ መኳንንት ሙሉ ቀን ሲዋጉ ቆይተው ሳይሸናፉ መሹ። በማግስቱ

የቀጠለው ውጊያ የቴዎድሮስን ድል አበሰረ። ሀብተ ማርያም ተማረከ። ዐጤው በዚህ መልኩ ሸዋን ለመቆጣጠርና ለማስገበር ወደ ንጉሥ ኃይለ መለኮት ዘመቱ። ለጦርነት የተሰለፉት የሸዋው ኃይለ መለኮት ጥቅምት 30 በዕለተ ዓርብ በ1848 ዓ.ም በተፈጥሮ ሕመም አረፉ። በማግስቱ ሕዳር 1 ቀንም በደብረ በግዕ ተቀበሩ። ብዙ ደም ያፋሰሳል ተብሎ የተሰጋው ጦርነት እንደተፈራው ሳይሆን በቀላሉ ድል ለዐጤው ሆነ።

የዚህ ዘመቻ ዋነኛ ዓላማ የሸዋን መስፍናዊ አገዛዝ ለማንከታተት ነበር፤ የወቅቱን ንጉሥ ኃይለ መለኮትን በመውጋት። ነገር ግን ኃይለ መለኮት በፀና ታመው ስለሞቱ ልጃቸውን ምኒልክን ይዘው ጎንደር ገብተዋል።

ዐጤ ቴዎድሮስ ልዑል ምኒልክ ኃይለ መለኮትን ለመያዝ ብዙ ደክመዋል። ልዑላችንን እናስማርክም ያሉ ሸዎች ብርቱ ጦርነት ገጥመዋቸዋል። በጦርነቱም አቶ በዛብህ ቆስሎ ተማርኳል። ሌሎቹ ግን /እነ ራስ አንዳርጋቸው፣ እነ አቶ ሸሽጉ፣ እነ አቶ ሃብቱ፣ እነ አቶ አንተን ይስጠኝ ከነልጃቸው አቶ አቦዬ፣ እንዲሁም አጎትየው ራስ ዳርጌ ወ.ዘ.ተ./ ልዑሉን ይዘው ወደ በረኸት ሸሽተዋል። ነገር ግን ዐጤው የጦር አበጋዝ አድርገው በሾሙት ራስ እንግዳ ክትትል ኅዳር 10 ቀን በረኸት ላይ ሊያዙ ችለዋል።

ቤተ ክርስቲያኑ በዐጤ ቴዎድሮስ ዘመቻ ጊዜ ተዘርፏል የሚለው አተራረክ ተቀባይነቱና እውነታዊነቱ ከአለብልታ የዘለለ አይመስልም። እንዲያውም ይህ አለብልታ ንጉሡ በቤተ ክርስቲያኗን ሊያቃጥሏት የተለያዩ የጦር መሣሪያዎችን ተኩሰውባታል፤ እስከሚል ወሬ ድረስ ይዘልቃል። ዐጤ ቴዎድሮስ የቤተ ክርስቲያኗ ፍሬዎች ከሆኑት ነገሥታት ውስጥ አንዱ እንደመሆናቸው መጠን ቤተ ክርስቲያኗን በጦር መሣሪያ ሊያቃጥሉም ሆነ ሊዘርፉ ክርስትናቸውም ሰብዓዊነታቸውም አይፈቅድም። ይህ ሆኗል የሚባልም ከሆነ የንጉሡ ጋሻ ጃግሬዎች አድርገውት ሊሆን ይችላል። በመሆኒቱ የዐጤው ዓላማ ሸዋን ማስገበር እንጂ ቤተ ክርስቲያንን ማቃጠል ወይም መዝረፍ አልነበረም።

አንኮበር ቅድስት ማርያም በርከሚት በመባል ትታወቃለች። ይህን ስያሜ ያገኘችው ባደረገችው ተዓምር ነው። ተካይዋ መስፍን አስፋ ወሰን ለታቦቷ ካላቸው ፍቅር የተነሳ በዓይኔ ያየታትን እገር ሁሉ ለእመቤቱ ሰጥቻለሁ ይሉ ነበር። ከዚህም በተጨማሪ በየዓመቱ ጥር 20 ቀን /የአስተርእዮ ማርያም ዋዜማ/ በታቦቷ ስም እስረኛ የመፍታት ልምድ ነበራቸው። እንደሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ ተረክ ከሆነ ታቦቷ በተተክለች በዓመቱ መስፍኑ በእሳቸው ቁጥጥር ስር ያሉ እስረኞችን ፈትተው ይለቃሉ። ከእስረኞቹም መሐከል

አረማውያንና ሙስሊሞች ነበሩበት። እስረኞቹም ከእስር ቤት እንደወጡ በቀጥታ ያመሩት ወደዚያ ቤተ ክርስቲያን ነው።

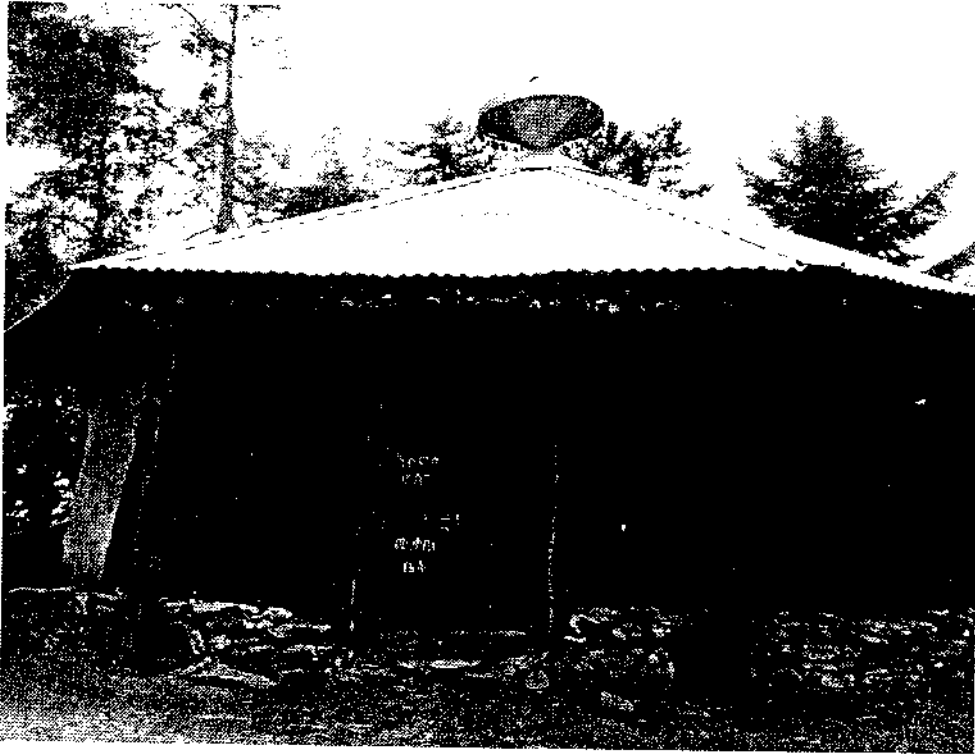
እስረኞቹ በቅጽረ ግቢው ሞልተው ላለ አንዲት አቃቤት ሁኔታውን ታያለች። በዚህ ጊዜ ዓቃቤቷ በብርኩማ የምትሔድ አንዲት ሴት ልጅ ነበረችትና “እመቤቱ ሆይ ምድራዊው ንጉሥ ያሰረውን ይፈታል፤ ያንቺ ልጅ ያሰረውን ማን ይፈታዋል” ብላ አለቀሰች። ጉንጮቿን እየገመሰ የሚወርደውም እንባ በወቅቱ ከምትለቅመው መዝበሪያ ስንዴ ላይ ያርፋል። በዚህ ቅፅበት ቅድስት ማርያም ተገልጿ “እንቺ ያዢ” ብላ መሐረብ ትሰጣታለች። በዚህ ጊዜ የልጇ ሰውነት እየተንቋቋ ይተረተርና ያለ አንዳች ድጋፍ ቆማ መሔድ ትጀምራለች። ለዚህች ምስኪን እናት እና ለአካለ ስንኩሳ ልጇ የተደረገውን ተፃምር ያየ ሰው ሁሉ ተደነቀ። በብርኩማ ትሔድ የነበረችውን ሽባ ተረትራ በሁለት እግር መሔድ በማስቻሏ የተነሳ የብርኩሚት ማርያም ብለው ጠሯት።

፹. አንኮበር ቅድስት ድንግል ማርያም በብርኩማ ትሔድ የነበረችውን ወጣት እንዳዳነቻት

አንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ዐጤ ቴዎድሮስ ካደረጉት ከሁለተኛው ዘመቻ በኋላ የቃጠሎ ጉዳት ደርሶባታል። ይኸውም ቃጠሎ የደረሰው አንድ ዲያቆን ከአንድ መቃብር ቤት ላይ በጧፍ ያቀጣጠለውን እሳት አስሮ ይሔዳል። እሳቱ ከመቃብር ቤቱ ጋር ይያያዝና ይነዳል። ከመቃብር ቤቱ ላይ የተነሳው እሳት ወደ ቤተ ክርስቲያኑም ይዛመትና ቤተ ክርስቲያኑ በግማሽ ይቃጠላል። በዚህ ወቅት የተቃጠለው ቤተ ክርስቲያን ድጋሚ የመታደስ ዕድሉን ያገኘው ዐጤ ምኒልክ ከመቅደላ አምልጠው ከመጡ በኋላ ነው። ንጉሡ ቤተ

ክርስቲያኗን ያሳደሷት ከውጪ በመጡ ባለሙያዎች ነው። ዛሬም ድረስ ያለው ባለክብ ቅርጽ ቤተ ክርስቲያን ዐጤ ምኒልክ ያሳደሱት የያኔው ቤተ ክርስቲያን ነው።

፹፩. የመርዕድ አዝማች አስፋ ወሰን መካነ መቃብር

፹፪. ካህናቱ የሚገለገሉበት ደጀ ሰላም

በቤተ ክርስቲያኑ ዙሪያ ጥንታዊ ቤቶች የሚገኙ ሲሆን ከእነዚህም መሐከል የሙታን መቃብራት ይገኙበታል። ለአብነት ያህል የመርዕድ አዝማች አስፋ ወለን መቃብር ግንባር ቀደም ተጠቃሽ ነው። ሌላውና ከቤተክርስቲያኑ ፊት ለፊትና ሲገቡ በግራ በኩል የሚገኘው ጥንታዊ የድንጋይ ቤት ነው። ይኸ ቤት ቀድሞ እንደመቃኞ ይጠቀሙበት የነበረ ቤት ሲሆን ቤተ ክርስቲያኑ ከመሠራቱ በፊት የነበረ ነው። በተደጋጋሚ የመፍረስ አደጋ ደርሶበት ስለነበር እድሳት አግኝቷል። አሁንም ዕድሳት እንደሚያስፈልገው በግልጽ የሚታይ ቢሆንም አገልግሎቱን አላቋረጠም፤ ካህናቱ ደጀ ሰላም አድርገው ይገለገሉበታል።

አንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያንን ከሐምሌ 12 - 1928 ዓ.ም ጀምሮ በፋሽስት ኢጣልያ ተደጋጋሚ ወረራ አድርጎ ዘርፈዋታል። ዲያቆን ከበደ ገብሩ የተባለውን አገልጋይ ዲያቆንም በግፍ ገድሏል። ፋሽስት ኢጣልያ በአካባቢው ተደጋጋሚ የሆነ ወረራ አድርጓል። የዚህ ምክንያቱ ደግሞ በርካታ አርበኞች በቦታው መሸገው እየተገተጉ ፋታ ነስተውት ስለነበር ነው።

ምንጭ

- ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ። ቃለ መጠይቅ የካቲት 24/2005 ዓ.ም
አንኮበር።
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት። ቅጽ 6 ገጽ 40
- ባሕሩ ዘውዴ /ፕ.ር/። የኢትዮጵያ ታሪክ ከ1847-1883። አዲስ አበባ 2003። አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ። አ.አ.ዩ. ማተሚያ ቤት ገጽ 31
- ብላቴን ጌታ ኅሩይ ወልደ ሥላሴ። ዝኒ ከማሁ። ገጽ 89
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ። ገጽ 304፣305
- እርቅይሁን በላይነህ ዝኒ ከማሁ። ገጽ 122፣132
- ጳውሎስ ሞላ። አጤ ቴዎድሮስ። አ.አ 1985። ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ፤ ቦሌ ማተሚያ ድርጅት።
ገጽ 81፣82፣83
- የመጽሐፉ አዘጋጅ በአንኮበር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን የካቲት 24/ 2005 ዓ.ም.
ያደረገው ቅኝት

39. ደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን

ደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን መገኛዋ በሰሜን ሸዋ አገረ ሰብከት ከአዲስ አበባ 190 ኪሎ ሜትር ላይ በደረፎ ቀበሌ ነው። ደረፎ በአንኮበር ወረዳ ስር ያለች ቀበሌ ነች። የተተከለችው ቂስ ኤልያስ ግርማ በተባሉ ደገኛ ካህን ነው።

የደረፎ ቅድስት ማርያም ጽላት የትመጣችነት ሲጠየቅ ወደ ኢየሩሳሌም ይወስደናል። ከኢሩሳሌም ያመጧት ሰባት ባሕታዊያን ሲሆኑ ከእሷ ሌላ ሁለት ጽላቶች መጥተዋል። ባሕታዊያኑ ክብረ ሰላም፣ ጥበበ ሰሎሞን፣ ዓለም ሰገድ፣ ክብረ ልዕልና፣ ዜና መዋዕል፣ ቶማስ ሆሚናኦብ፣ ቤተ እግዚአ ለአብ የሚባሉ ናቸው።

ሰባቱ ባሕታዊያን ዓለምን ንቀው የመነኑ አባቶች ሲሆኑ በአክሱም ጽዮን ለአንድ ዓመት ያህል ሱባኤ ይዘው ከቆዩ በኋላ በእግርና በመርከብ ተጉዘው ወደ ቅድስት አገር ኢየሩሳሌም ሔደዋል። ጉዟቸው 3 ዓመት ታን የፈጀ ነበር። ኢየሩሳሌም ዐራት ዓመት ቆይተው በወቅቱ የነበሩትን የኢየሩሳሌም አባቶች አባ ቲቶንና አባ አሞኒዮስን የቅድስት ማርያምን ጽላት ይዘው ወደ አገራቸው እንዲመለሱ ፈቃዳቸውን ይጠይቃሉ። ጳጳሳቱም ለባሕታዊያኑ ለተጨማሪ ሦስት ዓመት ቀኖና ይሰጧቸዋል። ቀኖናቸውን በጾምና በጸሎት ሲጨርሱ በቅድስት ማርያም ስም ሦስት ጽላት ተፈቅዶላቸው የመልስ ጉዟቸውን ይጀምራሉ።

በመልስ ጉዟቸው ላይ የእግር መንገዱን ጨርሰው መርከብ ላይ ሲወጡ መርከቡ በከባድ ነፋስ የተነሳ ጉዟቸው ለሰባት ቀናት ያህል ይስተንግላል። የመርከቡ ባለቤት አልፋኖ የተባለ ጣሊያኖዊ በመርከቡ ውስጥ ያሉ ሰዎች ሁሉ ጸሎት እንዲያደርጉ ይጠይቃል። በዚህ ጊዜ ባሕታዊያኑ በሕብረት በመሆን ጸሎት ይጀምራሉ። በሰባተኛውም ቀን በመሐል አድርገው ከሚጸልዩባቸው ጽላቶች መሐከል አንደኛዋ ላይ ከሰማይ የወረደ ነጭ ልብስ የለበሰ መልአክ ለሁሉም በገሃድ ይታያል። ይህ በሆነ ጊዜ መርከቡ መንቀሳቀስ ይጀምርና የብስ ላይ ይደርሳሉ።

በሰላም መሬት ላይ በመድረሳቸው የተደሰተው አልፋኖ ባሕታዊያኑን ይሸልማቸውና ስለተደረገለት ተዓምር ይጠይቃቸዋል። እነሱም ከያዟቸው ጽሌዎች መሐከል ይህን የሠራቸው የመሐለኛዋ እንደሆነች ይገልጹለታል። እሱም ጽላቷን እንዲሰጡትና በምትኪም ብዙ ወርቅና ብር እንደሚሰጣቸው ቃል ይገባላቸዋል። ባሕታዊያኑ ግን መልሳቸው እንዚታ ይሆናል። በሽማግሌዎች ያስለምናቸዋል፤ ይለምናቸዋል። በእንዚታቸው በመጽናታቸው እስር ቤት

እንዲገቡና በነጋታው ጉዳያቸው በፍርድ እንዲታይ ያዛል። በሚቀጥለውም ቀን ወደ ፍርድ ከመሔዱ በፊት ቁርስ እየበላ ሳለ በውኃ ትንታ ይሞታል።

በዚህ ዓይነት ሁኔታ ነፃ የወጡት ባሕታዊያን ከ6 ወራት ጉዞ በኋላ በሰላም ለአገራቸው ምድር በቅተው አክሱም ከተማ ገብተዋል። በአክሱም ሕልም በመፍታት ጸጋው እጅግ የተደነቀ ዘሚካኤል የሚባል መናኝ ሰው ነበር። ባሕታዊያኑ ከኢየሩሳሌም የመጡበትን ሁኔታና ያዩትን ሕልም ነግረውት ሲያበቁ የያዟቸው ጽሌዎች የሚተክሉበት ጊዜ ስላልደረሰ ወደ ደብረ ቢዘን ገብተው እንዲጸልዩ ይነግራቸዋል። ደብረ ቢዘን በዋሻ ውስጥ ለ12 ዓመታት ያህል ተሰውረው በጾም በጸሎት ከቆዩ በኋላ ጽሌዎቹ ተገልጸውላቸው ብዙ ቅዱሳን አባቶች ወደሚኖሩበት ደብረ ዕንዚራ ወደተባለ የቀይ ባሕር አካባቢ እንዲቀመጡና በዚያም ጽሌዎቹ የሚተክሉበትን ቦታ እንደሚገልጹላቸው ይነግሯቸዋል። ባሕታዊያኑም ትዕዛዙን አክብረው በመንፈስ ቅዱስ መሪነት ሦስት ሠዓት በፊጆ ጊዜ ደብረ ዕንዚራ ገብተዋል። በደብረ ዕንዚራም አባ ሳሙኤል ልዕልና የተባሉ አባት ተቀብለዋቸዋል። እኚህ አባት ጽሌዎቹ የሚተክሉበትን ቦታ ለማወቅ ባሕታዊያኑ በቀደመው ትጋታቸው ለ12 ዓመታት ያህል በሱባኤ እንዲቆዩ ይመክሯቸዋል። ባሕታዊያኑም እሺ ብለው ተግባራቸውን ቀጠሉ። ዐሥራ ሁለቱን ዓመታት በፍጹም ትጋት ከጨረሱ በኋላ ከአባ ሳሙኤል ልዕልና የስንበት ቡራኬ ተቀብለው ወደ ወሎ ክፍለ አገር ጋሥጫ አምርተዋል።

ጋሥጫ ዋሻ በገቡ ጊዜ አባ ፍሥኃ ጽዮን የተባሉ መናኝ አባት ተቀብለዋቸዋል። ፍሥኃ ጽዮን በጋሥጫ ዋሻ ውስጥ ለ400 ዓመታት ያህል የኖሩ ታላቅ ጸጋ ያላቸው አባት ነበሩ። በዓለ ፋሲካን በሚከብሩበትና በአንድነት ሆነው ምላ በሚበሉበት ዕለት ደመና በሌለበት የጋሥጫ ሰማይ ላይ ከፍተኛ በረዶ የቀላቀለ ነጎድጓዳማ ዝናብ ለሦስት ቀናት ያህል ይዘንባል። በዚህ ጊዜ ባሕታዊያኑ ተመካክረው ሦስቱን ጽሌዎች ተሸክመው ጸሎት ማድረግ ይጀምራሉ። ወዲያውም ዝናቡ ጸጥ ብሏል። በዚህ ዕለት ተገዘው ገነቱ ማርያም ገብተዋል። በገነቱ ማርያምም ዜና መዋዕል የተባሉ ታላቅ ጸጋ ያላቸው መናኝ አባት ተቀብለው አስተናግደዋቸዋል።

ሰባቱ ባሕታዊያንና ሦስቱ ጽሌዎች የተለያዩት ከዚህ በኋላ ነው። መናኙ አባት ባሕታዊ ዜና መዋዕል ሰባቱን ባሕታዊያን “ከእንግዲህ እግዚአብሔር ወደመረጠላችሁ ቦታ ሒዱ ታቦታቱ ግን በዚህ ዋሻ ይቆያሉ” ብለው ይነግሯቸዋል። ጽሌዎቹ መጠሪያ ስም የተሰየመላቸው ከዚህ በኋላ ነው። ስያሜውን ያወጡላቸው አባ ዜና መዋዕል ሲሆኑ ቀድሞ ብዙ ተዓምራትን ስትሠራ የነበረችውን ጽሌ ደብርኮ ማርያም፣ ሁለተኛዋን አገረ ገነት

ሦስተኛውን ደግሞ ሳምራዊት ማርያም ብለው ሰይመዋል። ከዚህ በኋላ ባሕታዊያኑ ሳያቅማሙ ትዕዛዙን የተቀበሉ ሲሆን ወዴትነታቸው ሳይታወቅ በጸጋ ተሰውረዋል። ጽሌዎችም በገነት ማርያም ዋሻ ውስጥ ለ350 ዓመታት ያህል ቆይተዋል። ከዚህ ዘመን በኋላ ነው ደብርኮ ማርያም ወደ ሸዋ የመጣችው¹⁴⁴፤ በቂስ ኤልያስ ግርማ ኢየሱስ አማካይነት።

ቂስ ኤልያስ ግርማ ኢየሱስ

❖ አባታቸው ግርማ ኢየሱስ ከባላባቱ ወገን እንዳሉበት ይገመታል። አገራቸው መንዝ ላሎ ምድር¹⁴⁵ ነው። ቂስ ኤልያስ ትዳር በመሠረቱበት ቀዬ ሰባት ልጆችን ወልደው ሲኖሩ እንግዲህ ዓለም በቃኝ ብለው ወደገነት ማርያም በምናኔ ሔደው ይቀመጣሉ። በጸሎታቸውም ጊዜ መልአኩ ቅዱስ ዑራኤል ተገልጾላቸው “አንተ በዋሻ እንድትኖር አልተፈቀደልህም ታቦተ ማርያምን ወደ ሸዋ ወስደህ ትክል” ይላቸዋል።

ቂስ ኤልያስ መልአኩ እንዳላቸው የደብርኮ ማርያምን ጽሌ ይዘው ወደሸዋ ይመጣሉ። ቀን በመሸባቸውም ጊዜ በጸድቃኔ ማርያም ያድራሉ። በዚህም ማንነታቸው በግልጽ ያልታወቁ ባሕታዊያን መጥተው “ከዚህ ዋሻ ውጣ በደብረ ብርሃን ምሥራቅ በሚሆን ቦታ ትክል” ብለው ሲነጋ አሰናበቷቸው።

ቂስ ኤልያስ ትዕዛዙን ተቀብለው ወደ ቡልጋ ያመራሉ። በቡልጋ በረሃ በመንዝ ላይ እያሉ ባሕታዊ ወልደ መስቀል የተባሉ አባት አግኝተዋቸዋል። ባሕታዊው ቦታዋ

¹⁴⁴ ወደ ሸዋ የመጣችው ከደብረ ጸም ነው። ከዚያም ያመጧት ቂስ ኤልያስ ናቸው። እነህ ሰው ወደ ደብረ ጸም የሔዱት ለትምህርት ነው። ሊቃ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ የካቲት 24/ 2005፣ ፡ ቃለ መጠይቅ።

¹⁴⁵ - ቂስ ኤልያስ የመጡት ከደቡብ ጎንደር አካባቢ እንደሆነና በደረፎ አካባቢ ቤተ ክርስቲያን ከመሥራታቸውም በተጨማሪ ወንጌልን በመስበክ ክርስትናን እንዳስፋፉ የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች በገጽ 426 ላይ አስፍሮ ያስነበረናል። በተጨማሪም ካህኑ ደረፎ ማርያምን ተክለው ሲያበቁ ወደ አገራቸው ጎንደር ተመልሰው ዐራት ልጆቻቸውን ይዘው መጥተዋል። እነዚህን ልጆቻቸውን በአካባቢው ክርስትናን እንዲያስተምሩ አብያተ ክርስቲያናትን እንዲተክሉ አስማርተዋቸዋል ብሎ ይተርካል። ነገር ግን እኚህ ካህን ከደቡብ ጎንደር አካባቢ መጡ ማለት ኢ-ተዓማኒ ከመሆኑም ባሻገር የታሪክ መፋለስን ያስከትላል። ምክንያቱም ካህኑ ከሸዋ መሳፍንት ጋር የሥጋ ዝምድና እንዳላቸው ይታመናል። ከዚህም ባሻገር በሌሎች ምንጮች ላይ እንደተጠቀሰው የመንዝ ላሎ ምድር ሰው መሆናቸው ተተርካል። ካህኑ የደቡብ ጎንደር ሰው ቢሆኑ ኖሮ ደብርኮ ማርያምን ወደሚያቁት አገር ጎንደር ይዞ የመሔድ ፍላጎት ይኖራቸው ነበር። ነገር ግን እንዲህ ዓይነት ፍላጎት በፍጹም አልነበራቸውም፤ ይልቁንም በመልአኩ ገላጭነት ወደተነገራቸው የክብር ቦታዋ ወደ ሸዋ ይዘዋት መጥተዋል። ይህ ደግሞ የሸዋ ሰው ለመሆናቸው አንድ ማሳያ ይሆናል። ምናልባት ከደቡብ ጎንደር መጡ መሳላቸው ታቦቷን በሸዋ ከተክሉ በኋላ ወደ ጎንደርና ጎጃም ሔደው ነበር። የሔዱበትም ምክንያት የታቦቷን ታሪክ ለማምጣት ነው። በመሆኑም ታሪኳን አጽፈው በሁለት ዓመታቸው ወደ ሸዋ ተመልሰዋል። ነገር ግን ይህ ማለት ቂስ ኤልያስ የደቡብ ጎንደር ሰው መሆናቸውን አያረጋግጥም።

አንኮበር እንደሆነ በመጠቀም ያሰናብቷቸዋል። ታዛዥ ካህን በጠራ አድርገው ወደ ቁንዲ መጥተዋል። ቁንዲ ሆነው ሳለም ፊት ለፊታቸው የእመ ምሕረት ተራራን በማየታቸው መክበሪያ ቦታዋ ይህ ተራራ ነው ብለው ወደ ተራራው መጥተዋል። /ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት እንደሚገልጹት ከሆነ ቁስ ኤልያስ ታቦቷን ይዘው ለተወሰነ ጊዜ ቆይተዋል።/ ነገር ግን መልአኩ ድጋሚ ተገልጾላቸው ቦታዋ ይህ አይደለም ብሎ ፊት ለፊታቸው ወደሚታየው ተራራ ያመለክታቸዋል። እሳቸውም ተራራን ሲመለከቱ በተራራው ላይ ቀስተ ደመና ተተክሎ መልአክት ሲወጡ ሲወርዱበት ያያሉ። ዕለቱን ወደ ቦታው ጉዞ ይጀምራሉ። ቀኑ ኅዳር 21 በመሆኑ “የእመቤቱን በዓል ድንኳን ተክዬ ማክበር አለብኝ” ብለው ከመንገድ ላይ ድንኳን ጥለው ሥርዓተ ቅዳሴ ያከናውናሉ። በዕለቱ በአካባቢው ብዙ ተዓምር የተደረገ ሲሆን 12 ሽባዎች 9 እውራንና አንካሳዎች ፈውስ አግኝተዋል። ሌሎች ተዓምራትም የተደረጉ ሲሆን ዙሪያውን ለሰባት ቀናት የቆየ ከፍተኛ ባሕር ተፈጥሮ ነበር። ይህ ተዓምር የተፈጸመበት ቦታ ዛሬ የአቡነ አረጋዊ ቤተ ክርስቲያን ተሠርቶበት ይገኛል።

ቁስ ኤልያስ ከሰባት ቀናት በኋላ ባሕሩ ጎድሎ ሲደርቅ ጉዟቸውን ቀጥለው በአንድ መንገድና መሪነት ከአባ ገብረ ማርያም ቤት ደርሰዋል። አባ ገብረ ማርያም¹⁴⁶ ቁስ ኤልያስን ተቀብለው ካሳደሯቸው በኋላ በማግስቱ ለቁስ ኤልያስ ጭስ የሚጨስበትን ተራራ በመጠቀም ታቦቷን ከዚያ ወስደህ ትክል ብለዋቸዋል። ቁስ ኤልያስም ወደ ተራራው ወጥተው ቢመለከቱ ጭሱ በቀስተ ደመና ተተክቷል።

በተራራው ላይ 3 የወይራ ዛፍና 7 የኮሶ ዛፍ ነበረበት። ቤተ ክርስቲያኗን መሥራትና የሚረዳቸው ሰው በፈለጉበት ጊዜም በምሥራቅ ዐሥር ሰው፤ በምእራብ አምስት ሰው አግኝተው ሥራውን ጀምረዋል። የአካባቢውም ሕዝብ ቤተ ክርስቲያን ሊተክል ነው መባልን ሲሰሙ በደስታ እየመጡ አግዘዋቸዋል። የቤተ ክርስቲያኗ ሥራ በ3 ወራት ጊዜ አልቆ በባሕታዊ ገብረ ማርያም ተባርኮ በዓሏ ተከብሯል። የአካባቢውም ስም¹⁴⁷ በታቦቷ ስም ደብርኮ /ደብርአኮ/ ተብሎ ተሰይሟል።

¹⁴⁶ - ለሠላሳ ዓመታት ያህል ምግብ ሳይቀምሱ በፍጹም ብሕትውና የኖሩ አባት እንደሆኑ በአፈ ታሪክ ይነገርላቸዋል። በታሪኩ መሠረት ቁስ ኤልያስን በአስተናገዱበት እለት ግን ምን አበላዋለሁ እያሉ ሲጨነቁ ከየት እንደመጣ የማይታወቅ ነጭ የሰንዶ ዳቦ ቀርቦላቸው በደስታ ተመግበዋል። አብረዋቸው ሰባት ቅዱሳን ተመግበዋል። ቅዱስ ያፌድም ተገኝቶ ታላቅ ዝማሬን አቅርቦ ተሰውሯል።

¹⁴⁷ - በአንዳንድ ምንጮች ላይ ተራራው ቀድሞም ደብርኮ እንደሚባል ጥቂምታ ይለባል። ነገር ግን ደብርኮ የሚለው ስያሜ የመጣው ታቦቷ ከተተክለች በኋላ ነው ሊሆን የሚችለው። ምክንያቱም ስያሜው ቀደም ሲል ከ350 ዓመት በፊት በአባ ዜና መዋዕል አማካኝነት ለታቦቷ የተሰጠ ስያሜ ነው። ደብርኮ ሚለው ስያሜ ተቀይሮ ደረፎ መባል የተጀመረው ቁስ ኤልያስ ከሞቱ በኋላ ነው።

በዘመኑ የነበሩት የሸዋ መስፍን ለክብረ በዓሉ የመጡ ሲሆን ከ3 ቀናት ቆይታ በኋላ ወደ አገራቸው ተመልሰዋል። አምሳያስ ሳይመለሱ በፊት ስለታቦቷ አመጣጥ አውቀው ለአካባቢው ገዢና ለሕዝቡም አስተዳዳሪ የሚሆን ግራዝማችና ቀኝዝማች መድበውለታል። "አንተም ሕዝቡን በክርስትና እምነት እንዲጸና አስተምር" ብለው ለቤተ ክርስቲያኒቱ መገልገያ እንዲሆን ሰፊ መሬት ሰጥተዋቸዋል። በተጨማሪም አገልግሎቱ በተጠናከረ መልኩ እንዲቀጥል 21 አገልጋይ ካህናትን መድበውለታቸዋል። የብራና ተአምረ ማርያም፣ የብራና ቅዳሴ፣ የብራና ግንዛቤ፣ መጽሐፈ ድን፣ ሰባት የብራና ዳዊት፣ ሰባት ከሀር የተሠራ፣ በርካታ አልባሳት፣ የወርቅ መጉናፀፊያ፣ አንድ የሽክላ ደወል ሰጥተዋቸው ሔደዋል። መርእድ አዝማቹ ከአንክበር ከነሠራዊታቸው እየመጡ ዛሬ ኩሬ በሚባለው የመናገሻ ቦታ ላይ በየዓመቱ በደመቀ ሁኔታ ኅዳር 21 ቀን ሥርዓተ ንግሥ እንዲፈጽም ሲያደርጉ ኖረዋል።

ደገኛው ካህን ቂስ ኤልያስ ወደ ጎንደርና ጎጃም ሔደው ታሪኳን አጽፈው ከመጡ በኋላ ሱባኤ ገብተዋል። በዚህ መልኩ ሱባኤቸውን ቀጥለዋል። በመጨረሻም በ41 ዓመት ዕድሜያቸው መስከረም 17¹⁴⁸ ቀን በመስቀል በዓለ ዕለተ በሥጋ ሞት አርፈዋል። አስከሬናቸውም ራሳቸው በተካላት በደረፎ ማርያም ምሥራቃዊ አቅጣጫ በክብር አርፏል።

ስለደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን አሻሚና ኢተዓማኒ ተረኮች አሉ። አንደኛው ወደ ኢትዮጵያ የገባችበት ዘመን ነው። በዲያቆን ዮሴፍ ሣህሌ የተዘጋጀው ያልታተመ ጽሑፍ ታቦቷ ኢትዮጵያ የገባችው ከክርስቶስ ልደት በኋላ በ1001 ዓ.ም ነው ይላል። ይህ ዘመን ታቦቷ በኢትዮጵያ የኖረችበትን ቆጥረን ብናሰላው የሸዋው መስፍን መርዕድ አዝማች አምሳያስ ዘመን ላይ በፍጹም መድረስ አይችልም።

ባሕታዊያኑ ወደ ኢትዮጵያ ከገቡ ጀምሮ ያመጧቸውን ጽሑፎች ይዘው በደብረ ቢዘን ለ12 ዓመታት፣ በደብረ ዕንዚራ ለ12 ዓመታት በገነተ ማርያም ዋሻ ለ350 ዓመታት ብቻ ነው የቆዩት። ከዚህ በኋላ ታቦተ ደብርኮ በቂስ ኤልያስ አማካይነት ወደ ሸዋ መጥታለች፤ በአሁኑ ቦታዋ ላይ ተተክላለችም። በመሆኑም ዘመኑን ስንደምረው 374 ዓመት ይሆናል። በዚህ ድምር

ዮሴፍ ሣህሌ። የደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ታሪክ። ያልታተመ በኮምፒውተር የተጻፈ። ገጽ 4/

¹⁴⁸ - ያረፉት ጥር 21 ቀን 1726 ዓ.ም መሆኑ መዝግቧል። የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች፣ ገጽ 426

መሠረት ታቦቷ የተተክለችው በ1375 ዓ.ም ነው። ይህ ደግሞ የአምሳያስ ዘመን አይደለም። ሌላው ቀርቶ ሰባቱ አባቶች በአክሱም በሱባኤ የቆዩበትን 1 ዓመት፣ ወደ ኢየሩሳሌም የተጓዙበትን 3 ዓመት፣ በአገረ ኢየሩሳሌም የቆዩበትን 7 ዓመት፣ ጽሌዎቹን ይዘው ሲመለሱ በጉዞ ላይ የፈጁትን 6 ወራት፣ በአጠቃላይ 11 ዓመት ከስድስት ወሩን ብንደምረው /1386 ወይም 1387 ይሆናል።/ እንኳን በ18ኛው መ.ክ.ዘ አልጋውን የያዙት መስፍን ዘመን ላይ በፍጹም ሊደርስ አይችልም።

በመሆኑም ከኢየሩሳሌም ወደ ኢትዮጵያ መጣች የተባለበት 1001 ዓ.ም ወይም በደረፎ ተተክለች የተባለችበት 18ኛው መ.ክ.ዘ. ስህተት አለበት ማለት ነው። እንደኔ መረዳት ከሆነ ስህተት ያለው ከኢየሩሳሌም ወደ አገራችን ገባች የተባለበት ዘመን ነው። ይህን ለማለት ያስደፈረኝ ካገለበጥኳቸው የጽሑፍ ማስረጃዎችና ከሰማኳቸው የቃል ተረኮች በመነሳት ሲሆን ሁሉም ታቦቷ በደረፎ የተተክለችው በ18ኛው መ.ክ.ዘ እንደሆነ ይስማማሉ። ችግሩ እነዚህ ምንጮች የሚጠቅሱት ዓመተ ምሕረት እና በዘመኑ የነበሩት ባላባት ማንነት ላይ ነው። የቃልም ተረኮቹም ሆኑ የጽሑፍ ማስረጃዎቹ ተተክለች በተባለበት ዘመን በሸዋ አልጋ ላይ የነበሩት መስፍን አምሳያስ ናቸው ብለው ይስማማሉ። ነገር ግን አንዳንድ የጽሑፍ ማስረጃዎች ያስቀመጡት ዘመን ከአምሳያስ ዘመን ጋር ይጋጫል።

፹፫. የደረፎ ቅድስት ማርያም መልክለ ምድራዊ አቀማመጥ

የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች በገጽ 426 ላይ እንደሚተርከው ከሆነ የትክል ዘመኑ 1707 ዓ.ም ነው። መጽሐፉ በዘመኑ የነበሩት መስፍን አምሳያስ መሆናቸውን ጨምሮ

ይተርካል። ነገር ግን ቤተ ክርስቲያኗ የተሠራችው 1707 ዓ.ም ከሆነ አምኃየስ ገና የሰባት ዓመት ብላቴና ነው የሚሆኑት፤ የተወለዱት 1700 ዓ.ም ነውና። አተራረኩ በመስፍኑ ዘመነ ግዛት ታስቦ መሰላቱ የታሪክ መፋለስንና መጣረስን ያስከትላል። ምክንያቱም መስፍኑ የሸዋን አልጋ የያዙት በ1737 ዓ.ም ነው። በመሆኑም ቤተ ክርስቲያኗ የተሠራችው በ1707 ነው ከተባለ ቁስ ኤልያስ ሞቱት 1726 ዓ.ም የምስፈና ዘመኑ ከ1697 — 1712 ዓ.ም የሸዋን አልጋ የያዘው የስብስቱ ነው።

አብዛኞቹ የጽሑፍና የቃል ምንጮች እንደሚገልጹት ከሆነ ደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን በአምኃየስ ዘመን ተመሥርታለች። በእኔም መረዳት ለተዓማኒነቱ የሚቀርበው ይኸው ነው። በመሆኑም የትክል ዘመኗ ከ1737 - 1767 ዓ.ም ባለው የመስፍኑ ዘመን ውስጥ ነው። በዚህ ስሌት መሠረትና ታቦቷ በኢትዮጵያ ውስጥ በተለያዩ ገዳማት ውስጥ የቆየችባቸውን 364 ዓመታትን ከትክል ዘመኗ ላይ ብንቀንስ ከኢየሩሳሌም ወደ ኢትዮጵያ የገባችው በ14ኛው መ.ክ.ዘ. አጋማሽ ላይ ሆኖ እናገኘዋለን።

ራስ መኮንን ወልደ ሚካኤል

❖ በደረፎ ቅድስት ማርያም ራስ መኮንን ወልደሚካኤል በተወለዱ በ40 ቀናቸው ክርስትና ተነስተዋል። እንደ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓትም ስመ ክርስትና ተሰጥቷቸው ወልደ አምላክ ተብለዋል።

ሕጻኑ መኮንን /በክርስትና ስማቸው ወልደ አምላክ/ የአባታቸው የደጃዝማች ወልደ ሚካኤል አባት ወልደ መለኮት ናቸው። ወልደ መለኮት የትግሬ የዘር ሐረግ ያላቸው ሲሆኑ አባታቸው የተጓዜን ባላባት የነበሩት የማነ ክርስቶስ ናቸው።

እናታቸው ደግሞ የሸዋው መስፍን የንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ልጅ የሆኑት ልዕልት ተናኘ ወርቅ /የክርስትና ስማቸው ወለተ ሥላሴ ነው/ ናቸው። ሸዋንና ትግሬን ምን እንናኛቸው የሚል ጥያቄ ከተነሳ መልሱ የአቶ ወልደ መለኮት ወደ ዶባ መንዝ መምጣት ነው። ወልደ መለኮት ሸዋ መጥተው የዶባዋን የባላባት ወገን አግብተው የራስ መኮንን አባት ወልደ ሚካኤልን¹⁴⁹ ወልደዋል።

¹⁴⁹ - ወልደ ሚካኤል መኮንን የወለዱበት ደረፎ የሹመት አገራቸው ስለነበረች አስተዳዳሪው እሳቸው ናቸው። /ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ። ቃለ መጠይቅ፡/

፱፱.በአቡነ ተክለ ሃይማኖት ቤተ ክርስቲያን ለመቃብር በተሠራው
ምድር ቤት ውስጥ ያለው የልዑሉ ሐውልት

ሁለቱ ጥንዶች /ወልደ ሚካኤል እና ተናኘ ወርቅ/ ግንቦት 1 ቀን 1844 ዓ.ም መኮንንን በዚህችው በደረፍ ቀበሌ ወለዱ። መኮንን እስከ 16 ዓመት ዕድሜያቸው እስከ 1860 ዓ.ም ድረስ መጽሐፈ ሲራክንና ምዝሙረ ዳዊትን ሌሎች መጽሐፍትን እየተማሩ ቆይተዋል። ከዚህ በኋላ የቤተ መንግሥትን ሥርዓት ለማወቅ ወደ ንጉሥ ምኒልክ ቤተ መንግሥት ገቡ። ምኒልክ የአባታቸው እህት ልጅ የሆኑትን ራስ መኮንንን ግብረ ገብነታቸውንና ትህትናቸውን አይተው እስከዘመናቸው ፍፃሜ ድረስ ሹመት በሹመት ላይ ሲደርቡላቸው ኖረዋል።

የመጀመሪያው የልዑሉ ሹመት 1874 ዓ.ም በ30 ዓመት ዕድሜያቸው የተሰጣቸው ሲሆን ሹመቱም በበጀሮንድነት ስመ ማዕረግ የቤተ መዛግብት ሹም መሆን ነበር። በመቀጠልም ወበሪ በተሰኘ ቦታ መኮንን “ባላምባራስ” የሚል ስመ ማዕረግ ተሰጣቸው። በአዋጅም ታወጀላቸው። ይህን ስመ ማዕረግ ባገኙበት ዘመን ንጉሥ ምኒልክና የጎጃሙ ንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ጦርነት አድርገው ነበር። ድሉ ለንጉሥ ምኒልክ ሆኖ ራስ መኮንን መስከረም 1875 ዓ.ም ምርኮኛውን ንጉሥ ተክለ ሃይማኖትን ለዐጤው አስረክበዋል።

ሦስተኛው ሹመት የተሰጣቸው በሐረር ሲሆን ንጉሥ ምኒልክ የሐረር ዘመቻቸውን በድል ካጠናቀቁ በኋላ በቦታው የሚተውትን ሰው ሲያስቡ ባላምባራስ መኩንን እኔ እቀራለሁ አሉ። ከንጉሡም የደጃዝማችነት ማዕረግ ተሰጥቷቸው በአዋጅ ተነገረላቸው። ለፀራተኛ ጊዜም “ራስ” የመባሉን ስመ ማዕረግ ተሰጡ። ይህን ስያሜ ያገኙት ለመልካም ወዳጅነት በንጉሥ ምኒልክ ታዘው ወደ ኢየሩሳሌምና ሮም ሔደው በተመለሱ ጊዜ ነው። ስመ ማዕረጉ በአዋጅ የተነገረላቸውና የጸደቀላቸው በደሴ ገራዶ በተባሉት ቦታ ነው።

ልዑል ራስ መኮንን የክርስትና ስማቸው እህተ ጊዮርጊስ ከተሰኙት ባለቤታቸው ከወ/ሮ የሺ እመቤት ሐምሌ 16 ቀን 1884 ዓ.ም በኢጀርላ ጎሮ ተፈሪን /ደጃዝማች/ ራስ ኋላም ንጉሠ ነገሥት ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ/ ወለዱ። ምጥ የፀናባቸው ወ/ሮ የሺ እመቤት በወሊድ ምክንያት ተፈሪ ቤተወለዱ በአንድ ዓመታቸው ከሰባት ወር ጊዜ ውስጥ ከዚህ ዓለም ሲያልፉ ሌላ አላገባም ብለው ቆይተዋል። ነገር ግን በእቴጌ ጣይቱ ሸማካይነት አንዲት የእቴጌይቱ ዘመድ የሆነችን ሴት አግብተው ነበር። ብዙም ሳይቆዩ ፈትተዋቸዋል።

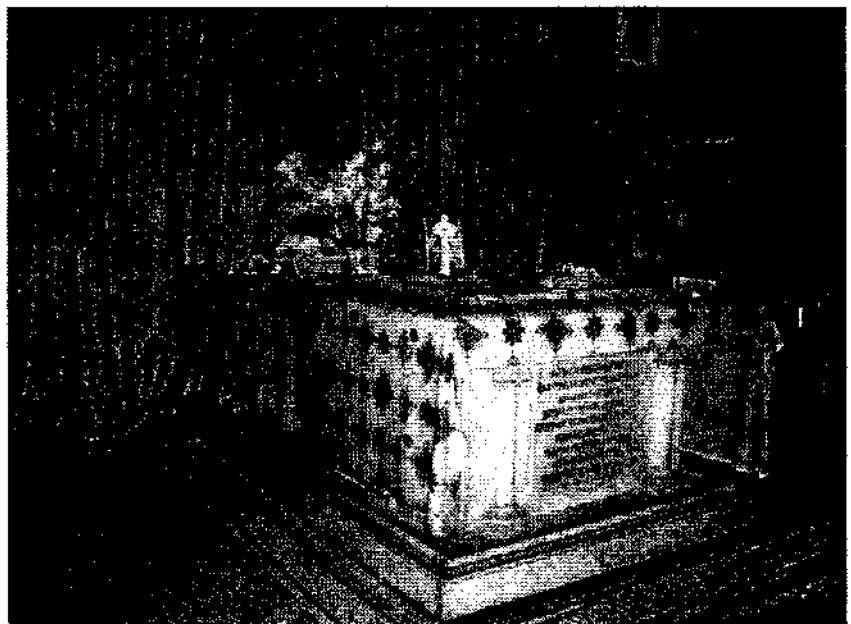
ልዑል ራስ መኮንን በ1888 ዓ.ም ፋሽስት ኢጣሊያ አገራችንን በወረረችበት የመጀመሪያ የወረራ ዘመን በአድዋ ጦርነት ታላቅ የጀግንነት ጀብዱ ፈጽመዋል። ልዑሉ ከዐሥር ዓመት በኋላ በ1898 ዓ.ም የጥምቀት በዓል እንዳለፈ በፅኑ ታመው ከረሙ። ራስ መኮንን ሕመሙ የጀመራቸው ወደ አዲስ አበባ ሲሔዱ ራሳቸው ባስተከሉት ቁልቢ ገብርኤል ሲደርሱ ነው። ሥጋ ወ ደሙ የተቀበሉትም በዛው ደብር ነው። በዕለተ ሐሙስ መጋቢት 13 ቀን በ1898 ዓ.ም በ53 ዓመት ከ10 ወር ዕድሜያቸው ከዚህ ዓለም በሞት ተለዩ።

ራስ መኮንን ሞታቸውን አስመልክቶ የተለያዩ የአፈ ታሪክ ትርክቶች አሉ። የመጽሐፉ አዘጋጅ ሐረር የሚኖሩ አባቶችን ቦታው ድረስ በመሔድ ለማነጋገር እንደሞከረውና መላክ ሰላም ታደለ ፊጣ በአካባቢው አባቶች ዘንድ የሚነገረውን አፈ - ታሪክ መሠረት አድርገው እንደገለጹት ከሆነ ልዑል ራስ መኮንን ፍጹም ጸሎተኛና መንፈሳዊ ሰው በመሆናቸው ተሰወሩ እንጂ አልሞቱም።

ለመለወጫቸው ምክንያት የሆነው ጉዳይ ደግሞ ከቤተ መንግሥቱ አካባቢ የተላከላቸው አስከፊ ጉዳይ ነበር። ጉዳዩ እቴጌ ጣይቱ ሊያጋቧቸው የመረጧትን ዘመዳቸውን አላገባም በማለታቸው ተናደው በመርዝ ሊገድሏቸው ያሴራሉ። በሴራቸውም መሠረት ለአንድ ባለሟል መርዙን ይልኩላቸዋል። ባለሟሉ ሐረር ደርሶ የተላከውን መርዝ ሊለጥ በመዘጋጀት ወዳሉበት ሊገባ ሲል በር ላይ ደርሶ በድንገት ይሞታል። ራስ መኮንን ነገሩን ሲያጣሩ መርዝ ይዞ እንደመጣ ያውቃሉ። በዚህም የተነሳ ተከፍተው የዚህን ዓለም ኑሮ ይንቃሉ። በድንገትም ይሰወራሉ።

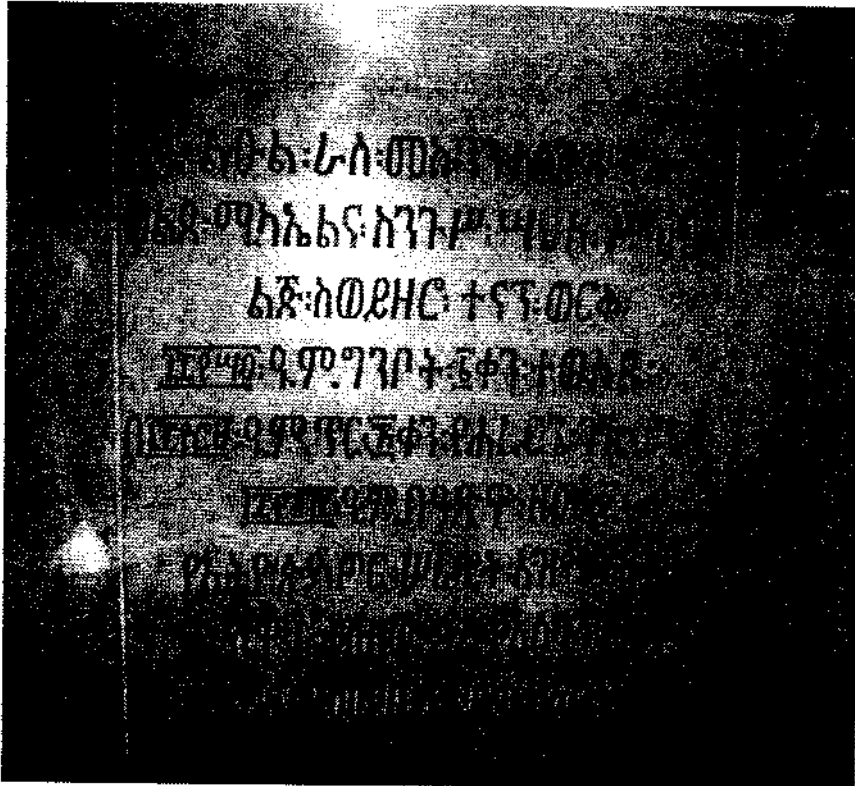
የዚህ አፈ - ታሪክ ተራኪዎች በተለይም ልጃቸው የሆኑት ንጉሠ ነገሥት ግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ የሞታቸው ምሥጢር በግልጽ አለመታወቅን አስመልክቶ “እሳቸውም እንደአባታቸው ጸሎተኛ በመሆናቸው ተሰውረዋል። ከእስር ቤትም እንዲሰወሩ ያደረጓቸው አባታቸው ናቸው” የሟል ታሪክ ይናገራሉ።

በሌላ በኩል ደግሞ በሐረር ደብረ ሣህል ቅዱስ ሚካኤል አገልጋይ የነበሩትና አሁን በአድሜ ጫና የተነሳ ከቤተ መቅደስ አገልግሎት በአረፍት ላይ ያሉት ካህን ሊቀ ጠብብት መንግሥቱ ወርቁ ሲናገሩ ልዑሉ የተቀበሩት በቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ጀርባ ቀድሞ የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ቤተ ክርስቲያን ካለበት ቦታ ነው። አጽማቸውም አሁንም በዚያው እንዳለ ያምናሉ። አጽማቸው ሰላለበት ቦታ ሌላም ታሪክ አለ።

፳፭ ሀ. በአቡነ ተክለ ሃይማኖት ቤተ ክርስቲያን ቤተ መቅደስ ውስጥ የሚገኘው የልዑሉ መካነ መቃብር

የመጽሐፉ አዘጋጅ በሐረር ተክለ ሃይማኖት ቤተ ክርስቲያን ተገኝቶ ለመመልከት እንደቻለው በቤተ መቅደሱ መንበር ፊት ለፊት አንድ መቃብር አለ። ይህ መቃብር አሁን ታሪካቸው የሚነገርላቸው የራስ መኮንን እንደሆነ በመቃብሩ እምነ በረድ ላይ የተቀረጸው ጽሑፍ ያመለክታል። የቤተ ክርስቲያኑ አገልጋይ ዲያቆን እንደሚገልጸው ከሆነ የልዑሉ አጽም ያረፈበት ትክክለኛ ቦታ ይሒ እንደሆነ ነው።

፳፭ ለ. በበመቃብር ሐውልቱ ላይ የተቀረፀው የራስ መኮንን ታሪክ

ቤተ ክርስቲያኑ በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ የተሠራ በመሆኑና ግርማዊነታቸው ቤተ ክርስቲያኑን ለአባታቸው መታሰቢያ እንዲሆን ስላሳነጹት አጽማቸውን ከቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን አፍልሰው በአዲሱ ቤተ ክርስቲያን እንዲያርፍ አድርገውታል። የቅዱስ ሚካኤል ካህናት እንደሚናገሩት ከሆነ ቤተ ክርስቲያኑ ንጉሠ ለአባታቸው መታሰቢያ ያሠሩት ነው። ነገር ግን ባሠሩት ቤተ ክርስቲያን ውስጥ መታሰቢያ መቃብራቸውን አሠሩ እንጂ አጽማቸው ፈልሶ አልገባም እዚሁ ነው ያለው ይላሉ።

በቅዱስ ሚካኤል ግቢ ውስጥ ያለው የቀድሞው የተክለ ሃይማኖት ቤተ ክርስቲያን በዳዋ የተዋጠ ከመሆኑ የተነሳ የትኑቱን አጠገቡ ደርሰው ካልሆነ በቀር በግልጽ

አይረዱትም። ውስጡ ሲገቡ ግን ሙሉ በሙሉ በድንጋይ የተሠራ ሲሆን ከጣራው በኩል ያለው ክፍል እየተጎዳ መጥቷል።

ልዑል ራስ መኮንን ሐረርን ለ19 ዓመት ከሁለት ወር ከ12 ቀን ገዝተዋል። ንጉሡን ዐጤ ምኒልክን ከ41 ዓመት በላይ አገልግለዋል።

ንጉሡ ዳግማዊ ዐጤ ምኒልክ መኮንን በሞቱበት ወቅት ከኤርትራው ገዢ ጋር ቀጠሮ ስለነበራቸው ወደ ቦሩ ሜዳ ሐይው ለመመካከር ጊዳ¹⁵⁰ በተባለው ቦታ ላይ ሰፍረው ነበር። የመኮንንን ሞት በስልክ የሰሙት እቴጌ ጣይቱ፤ ምኒልክ ጉዞውን አቋርጠው እንዲመለሱ በጥብቅ ምስጢር ወደ ጊዳ ለመኳንንቱ መልዕክት ይልካሉ። መርወዶውን የሰሙት መኳንንት ንጉሡ ለመኮንን ያላቸውን ፍቅር ያውቁ ስለነበር እንዴት ከጉዟቸው ማስቀረት እንደሚችሉ ተጨንቀው መከሩ። በወቅቱ በረዶ የቀላቀለ ከባድ ዝናብ ይዘንብ ስለነበር ሠራዊቱ ይጎዳብናል ብለው በመምከር ጉዞውን ለሌላ ጊዜ እንዲቀይሩ ለንጉሡ ሀሳብ አቀረቡላቸው። ዐጤ ምኒልክም ሀሳቡን ተቀብለው ወደ አዲስ አበባ ተመለሱ። ቤተ መንግሥት በደረሱ ጊዜ መርወዶን ተረዱ። ሀዘኑንም ለማሳወቅ ለባት ጊዜ መድፍ ተተኮሰ።

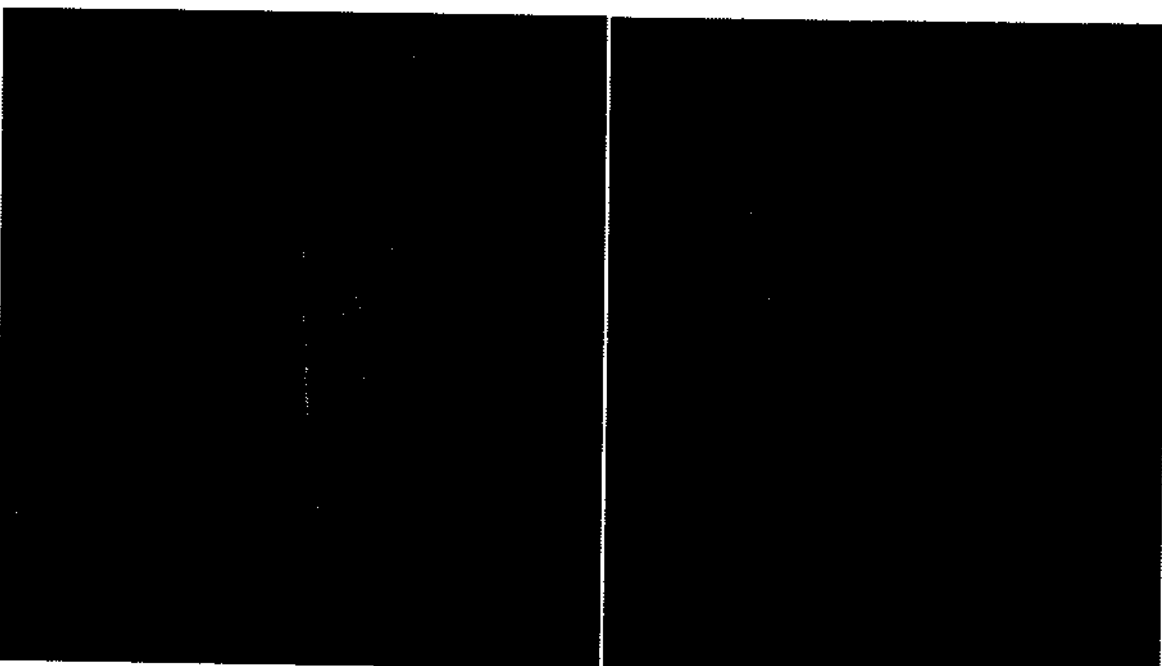
፳፮. ደረፎ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን

¹⁵⁰ -አሌልቱ አካባቢ የሚገኝ ቦታ ነው።

ደረጄ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን በአምስት ዓመቱ የፋሽስት የወረራ ዘመን በንዋያተ ቅዱሳቷና በመምህራኗ ላይ ጥቅምት 25 ቀን 1930 ዓ.ም ዘረፋ ተፈጽሟል። በካህናቱም ላይ አረመኔያዊ የግድያ ሙከራ ተፈጽሟል። ከአገልጋዮች መሐከል ወልደ ጻድቅ መንግሥቱ፣ ተስፋ ወልደ ጻድቅ፣ ገብረ ማርያም፣ ታምሬ በየነ፣ አስረስ የተባሉ አምስት ሰዎች ተገድለዋል።

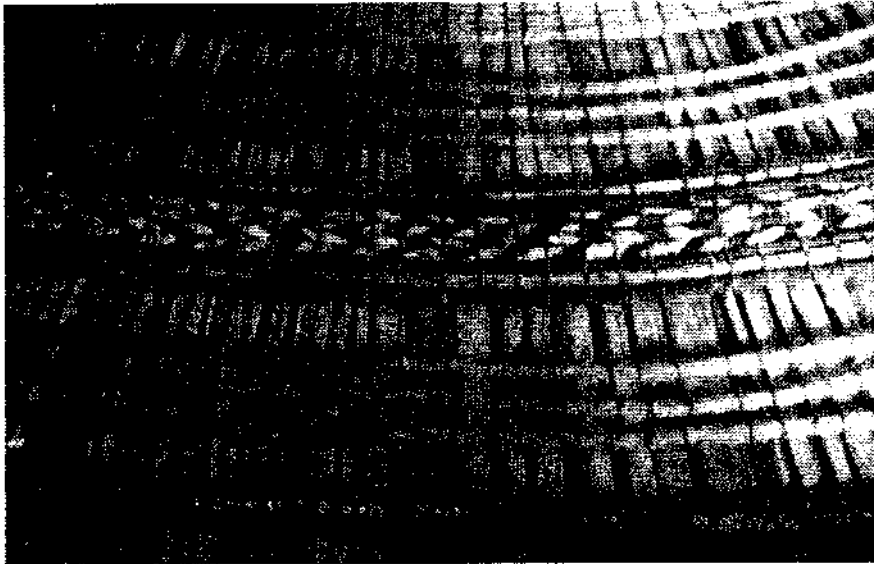
የደረጄ አካባቢ ለጦርነት ስትራቴጂያዊ ቦታ በመሆኑ አርበኞች በዚያ አካባቢ ሆነው ለነጻነት ይጋደሉ ነበር። በዚህም የተነሳ ፋሽስት አርበኞችን ለመደምሰስ ወደ ደረጄ ባመራበት ጊዜ አርበኞችን ታስጠልላለች ብሎ የገመታትን ቤተ ክርስቲያን በከባድ ቦንብና መድፍ ደብድሏታል። ቤተ ክርስቲያኗ በወረደባት ከባድ መሣሪያ አልተቃጠለችም፤ አልፈረሰችም። ነገር ግን የተተኮሰባት መድፍ ግድግዳዋን በርቅሶ ገብቷል። ይህም እስከዛሬ ድረስ ታሪክን እየዘከረ በግድግዳው ላይ ይታያል። ግድግዳውን አልፎ የገባው መድፍ መቅደሱ ላይ ሲደርስ ወደ መሬት በመውደቁ ከዚህ የከፋ ጉዳት ሳያደርስ ቀርቷል።

ደረጄ ቅድስት ማርያም የተለያዩ ታላላቅ ሰዎች የሰጧት በርካታ ቅርሶች የነበሯት ቢሆንም መርእድ አዝማች አምኃየስ የሰጧቸው ጥንታዊና ታሪካዊ ቅርሶች ሳይቀሩ ግንቦት 20/ 1994 ዓ.ም በእሳት ተቃጥሏል። የእሳቱ መነሻ በወቅቱ አብሮ የተቃጠለው እቃ ቤት ነበር።

፲፮. በፋሽስት መድፍ ተመታው ግድግዳ

ደረጃ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን በተለያዩ ጊዜያት እድሳት አግኝታለች። ነገር ግን መሀረታዊ የቅርጽ ለውጥ አልተደረገባትም። እድሳቱ የተደረገው በጣሪያው ላይ ብቻ ነበር። ለዚህም ነው በፋሽስት ዘመን የተተኮሰባትን መድፍ ቅርጽ ይዛ የተቀመጠችው። የቤተ ክርስቲያኗ ቅርጽ ክብ ሲሆን በቅጽረ ግቢዋ የቅድስት ኦርሴማ ቤተ ክርስቲያን ትገኛለች። ደረጃ ማርያም ከፍ ካለ ቦታ ላይ የምትገኝ ሲሆን ወዳለችበት ተራራ ሚያስገባ አንድ መንገድ ብቻ አላት።

፳፰. የደረጃ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ጣሪያ

ምንጭ

- የደረጃ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ታሪክ። ያልታተመ በኮምፒውተር የተጻፈ።
- የአማርኛ የቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት ቅጽ 10 ገጽ 123፣ 124
- ባሕረ ሀሳብ። ዝኒ ከማሁ ገጽ 269
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 426
- ቃለ መጠይቅ። አንኮበር፤ የካቲት 24/ 2005 ዓ.ም።
- ዲያቆን ዮሴፍ ሣህሌ። ቃለ መጠይቅ። በደረጃ ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ላይ ጥናት ያደረገ። ደብረብርሃን፤ የካቲት 25/ 2005 ዓ.ም።
- መላክ ሰላም ታደለ ፊጣ። ቃለ መጠይቅ። የምሥራቅ ሐረርጌ የስብከተ ወንጌል

ኃላፊ። ጥቅምት 2006 ዓ.ም።

- ሊቀ ጠበብት መንግሥቱ ወርቁ። ቃለ መጠይቅ። በሐረር የቅዱስ ሚካኤል ቤ/ክ ካህን። ጥቅምት 2006 ዓ.ም።

- የሐያኛው ክፍለ ዘመን መባቻ። ገጽ 31
- ኃይለ ጊዮርጊስ በሰጠ። የልዑል ራስ መኮንን ታሪክ። አ.አ 1989 ዓ.ም ንግድ ማተሚያ ድርጅት ገጽ 18፣19፣25፣38፣48፣75
- በሪሁን ከበደ። የአዲስ ኃይለ ሥላሴ ታሪክ። አዲስ አበባ፣ 1993። አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።

40. ጎንቻ መድኃኔ ዓለም ገዳም

ጎንቻ መድኃኔ ዓለም ገዳም መገኛው በምሥራቅ ጎጃም አገረ ስብከት በጎንቻና ሲሶ እነሴ ወረዳ ነው። ገዳሙ የተመሠረተው በዐጤ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግሥት ነው።

ዐጤ ይኩኖ አምላክ

❖ ይኩኖ አምላክ ከዐሥራ አንድ /አንደ አንዳንዶች ተረክ መሠረት ከዐሥራ ስድስት ወይም ዘጠኝ ነገሥታት/ በኋላ የአባቶቹን መንግሥት ከዛግዌ ሥርወ መንግሥት የተቀበለ ነው። መንግሥትን ከዛግዌ መቀበልም ብቻ ሳይሆን በሸዋ የተደላደለ መንግሥት መሥርቶ ከ24 በላይ የሚሆኑ ነገሥታት እስከ ዐጤ ልብን ድንግል ሸዋን ማዕከላቸው አድርገው አገሪቷን እንዲያስተዳድሩ መሠረት የጣለ ንጉሥ ነው።

ይኩኖ አምላክ መንግሥትን የተቀበለው ከዛግዌው ሥርወ መንግሥት የመጨረሻ ነጋሚና በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ቀኖና መሠረት የቅድስና ማዕረግ የተሰጠው ቅዱስ ነስኩቶ ለአብ ነው። በእርግጥ አንዳንዶች ደግሞ ከይትባረክ ነው ይላሉ። እዚህ ላይ የጠራ ነገር የለም። ከቅዱስ ነስኩቶ ለአብም ሆነ ከይትባረክ መንግሥትን ከመጨረሻው የዛግዌ ሥርወ መንግሥት የተረከበው ይኩኖ አምላክ ለዐሥራ አምስት ዓመታት ኢትዮጵያን አስተዳድሯል። ይኩኖ አምላክ መንግሥትን ከዛግዌዎች የተቀበለው በአቡነ ተክለ ሃይማኖት አደራዳሪነት ነው።

ይኩኖ አምላክ የአክሱም ዘመነ መንግሥት የመጨረሻው የሆነው ንጉሥ የዐጤ ድልነዓድ¹⁵¹ ዘጠነኛ ተወላጅ /አንዳንዶች ዐሥር ያደርጉታል/ ነው። መንበረ መንግሥቱን የያዘው በአቡነ ተክለ ሃይማኖት እጅ ተቀብቶ በተጉለት ነው። ተጉለትም ለአሱና ከአሱ በኋላ ለተነሱት እስከ ዘርዓ ያዕቆብ ላሉት ነገሥታት መናገሻ ሆኖ ቆይታለች። ተጉለት መናገሻው ብቻ ሳትሆን መንበረ መንግሥቱን ከመያዙ በፊትም መሸሸጊያው እንደነበረች ታሪክ ይናገራል። Historical Dictionary of Ethiopia የተሰኘው መጽሐፍ በገጽ 186 ላይ ንጉሡ መቀመጫውን ሸዋ ቡልጋ አድርጎ የላስታዊያንን የአብያተ ክርስቲያናት ሥራ እንዳስቀጠለ ይጠርካል።

በይኩኖ አምላክ ዘመን የተመሠረተው ጎንቻ መድኃኔ ዓለም ገዳም ትክክለኛ የምሥረታ ዘመኑን ተምኖ ማስቀመጥ አይቻልም። መሥራቹና አቅኚው ግን አባ ናታይ ይባላሉ። የገዳሙ መሥራች አባ ናታይ ገዳሙን ከመሠረቱ በኋላ በ118 ዓመት ዕድሜያቸው ተሰውረዋል። ከእሳቸው መስወር ቀጥሎ ገዳሙን አበምኔት ሆነው ያስተዳደሩት አባ ጽኔ ድንግል ናቸው፤ ለ110 ዓመታት ያህል። ከእሳቸውም በኋላ ለ72 ዓመታት አባ አርክ ድንግል አስተዳድረውታል። ሁለቱም አባቶች ልክ እንደ ገዳሙ መሥራች እንደ አባ ናታይ ሁሉ በፀጋ ተሰውረዋል።

ጎንቻ መድኃኔ ዓለም ቤተ ክርስቲያን ለ341 ዓመታት ያህል የተሰወሩ አባቶች መናገሻ ሆኖ ቆይቷል። ከዚህ በኋላ አባ ተሰማ የተባሉ ገዳማዊ አባት ለሰባት ዓመታት ከቱጋደሉባት ከወባ ኪዳነ ምሕረት ገዳም መጥተው የቀድሞ በታውን አቅንተው ቤተ ክርስቲያኑን ከአካባቢው ሕዝብ ክርስቲያን ጋር በመሆን በጥንቱ መሠረት ላይ እንፀውታል። አባ ተሰማ ወዲህ የመጡት በ1886 ዓ.ም ነው።

¹⁵¹ ድልነዓድ - የአክሱም ዘመነ መንግሥት የመጨረሻ ንጉሥ ሲሆን የግዛት ዘመኑ ዐሥር ዓመት ነው። መንግሥትን የወረሰው 20 ዓመት ገዝቶ ከጥተው ከአባቱ ከአንበሳ ውድም ነው። ድልነዓድ መንግሥቱን የተቀማው የጦር አበጋዝ /አዛዥ/ አድርጎ በሸመው በዛግዌው ሥርወ መንግሥት መሥራቹ በዐጤ መራ ተክለ ሃይማኖት ነው።

➤ መራ ተክለ ሃይማኖት ከአባቱ ሊቀ ካህናት መርሐ ክርስቶስ እና ከእናቱ ሥነ ማርያም /ማርያም ሥና/ ቡግና ውስጥ ነው የተወለደው። በባሕርይው ሩገሩን እንደ ነበር ይነገርለታል። ለከፍተኛ ሥልጣን ከበቃው ንጉሥ ጋር የተጋጨው በንጉሡ ልጅና ኋላም ሚስቱ ባደረጋት መሶበ ወርቅ ነው። ታሪኩ እንዲህ ነው። ንጉሥ ድልነዓድ በመንበሩ ላይ እንዳለ ሴት ልጅ ይወልዳል። በዚህ ጊዜ መንግሥት ለሴት ልጁ እንደምትተላለፍ ብፁእ አምላክ የተባሉ መነኩሴ ይነግሩታል። /ይህ ትንቢት የተነገረበትም የራሱ ምክንያትና መነሻ አለው።/ በዚህ ጊዜ መንግሥቱ ከእጁ እንዳይወጣ ሕጻኗን በመሶበ አድርጎ ወደ ባሕር /ወደ ገደል የሚሉ ድርሳናት አሉ።/ እንዲሆላት ለመራ ተክለ ሃይማኖት ሰጠው። መራ ተክለ ሃይማኖት ይቺን ልጅ በድብቅ አሳደጋት። በመሶበ ወርቅ ታሸጋ እንድትጣል በመዘጋጀቷና ለዚህ ታሪክ መታሰቢያ እንዲሆናት መሶበ ወርቅ ብሉም ስም አወጣላት። ለአቅመ ሄዋን ስትደርስ ሊያገባት ወሰነ። ነገር ግን ንጉሡን ማስፈቀድ ስለነበረበት አስፈቀደው። ንጉሡም አሺ አምጣት አለው። በዚህ ጊዜ መራ መሶበ ወርቅን ለአባቷ መስጠት ጥሩ አለመሆኑን በመገንዘብ ሳያመጣት ቀረ። በዚህም በሁለቱና በወገኖቻቸው መሐከል ብርቱ ጦርነት ተደረገ። ድልነዓድ ተሸንፎ ወደ ሸዋ ሸሸ። መራ ተክለ ሃይማኖትም ተደላድሎና መሶበ ወርቅን አግብቶ በመንግሥቱ ላይ ተቀመጠ።

ጎንቻ መድኃኒ ዓለም ገዳም በአባ ተሰማ ከቀና በኋላ በአምስት ዓመቱ የፋሽስት የወረራ ዘመን ተቃጥሏል። በቃጠሎው ጊዜ ገዳማዊያኑ ታቦተ ሕጉንና ንዋያቱ ቅድሳቱን አሸሸውት ስለነበር የጉዳቱ ሰለባ የሆነው ቤተ ክርስቲያኑ ብቻ ነው።

ምንጭ

- ብርሃኑ ድንቄ። የኢትዮጵያ አጭር ታሪክ። አዲስ አበባ፣ 1941 ዓ.ም ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት። ገጽ 35
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ ገጽ 614፣ 615
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሕመድ እስከ ዐጤ ቱዎድሮስ። ዝኒ ከማሁ። ገጽ 24-25
- አያሌው ሲሳይ። የአገው ሕዝቦችና የዛጉዌ ሥርወ መንግሥት ታሪክ። አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ድርጅት ገጽ 41፣92፣103
- ተክለ ኢየሱስ። የኢትዮጵያ ታሪክ። 2002፣ አዲስ አበባ። ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት ገጽ 24
- Historical Dictionary of Ethiopia. Pagg 186

41. አንኮበር ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን

አንኮበር ደብረ ምሕረት ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን በሰሜን ሸዋ አገረ ስብከት በአንኮበር ወረዳ በጥንታዊቷ አንኮበር ከተማ ያለ ቤተ ክርስቲያን ነው። ቤተ ክርስቲያኑ የተተከለው በንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ዘመን ሲሆን ተካዩም ንጉሡ ናቸው። እርግጠኛ ዘመኑም 1816 ዓ.ም ነው።

የቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ አዘውትረው የሚያስቀድሱበት ቤተ ክርስቲያን ሲሆን፤ ደብረ ብርሃን ከተማ ላይ ከዚህ ዓለም በሞት ሲለዩም አስከሬናቸው በክብር ያረፈው በዚህ ራሳቸው ባሠሩት ቤተ ክርስቲያን ነው። ንጉሡ ለቅዱስ ሚካኤል የተለየ ፍቅርና ክብር ስለነበራቸው በግዛታቸው ውስጥ ከአንኮበሩ ጋር ዐርባ የሚሆኑ የቅዱስ ሚካኤልን አብያተ ክርስቲያናትን ብቻ አሠርተዋል።

ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ

❖ ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ሥልጣኑን የያዙት አጋጣሚ ሊባል በሚችል መልኩ ነው። ምክንያቱም ራስ ወሰን ሰገድ ሲሞቱ አልጋውን እንዲይዝ ተመርጦ የነበረው አቤቶ በኹረ ነበረ። አቤቱው በወቅቱ የነበረው መርሐቤቱ ነበር። አልጋውን ሊይዝ ሲመጣ ደነባ /ዛሬ የገጠር ከተማ ነው/ ከሚባለው ቦታ ሲደርስ የአካባቢው ሰው አላሳልፍ ይለዋል። ለስምንት ቀናት ያህልም በዚህ መልኩ አልጋው ያለ መስፍን ተቀመጠ። ከዚህ በኋላ አልጋው ያለ መስፍን መቆየቱ በአገሩ ብጥብጥ እንዲነሳ ምክንያት ይሆናል በሚል ስጋት በወቅቱ ሰላ ድንጋይ የነበሩት ሣህለ ሥላሴን አምጥተው በአልጋው አስቀመጧቸው።

ሣህለ ሥላሴ አልጋውን ሲይዙ የዐሥራ ስምንት ዓመት ወጣት ነበሩ። ንጉሡ በሸዋ የመሳፍንት ታሪክ ውስጥ ንጉሥ የመባልን ስመ ማዕረግ ለመጀመሪያ ጊዜ የተጠቀሙ መስፍን ናቸው። በተወላጅነታቸው የሸዋ መሳፍንት አባት ከሆነው ከአቤቶ ያዕቆብ ጀምሮ ሲቆጠር ዐሥረኛ ናቸው። አባታቸው ራስ ወሰን ሰገድ አስፋ ወሰን ሲሆኑ እናታቸው ደግሞ ዘነበ ወርቅ ጉሌ ናቸው። የተወለዱት ከጋብቻ ውጪ ነው። ቦታው ደግሞ ሰላ ድንጋይ ከተማ።

ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ሸዋን ከ1805 - 1840 ዓ.ም ሲገዙ ቆይተው ጥቅምት¹⁵² 12 ቀን ከዚህ ዓለም በሞት ተለይተዋል። ልጃቸው ኃይለ መለኮት ወደ አንኮበር ቅዱስ ሚካኤል አምጥተው ራሳቸው ባሠሩት የመቃብር ቤት ውስጥ በክብር እንዲያርፉ ተደርጓል። ንጉሡ የሞቱት ደብረ ብርሃን ከተማ ሲሆን አማሚታቸውም የፈረስ ጉግስ ሲጫወቱ ወድቀው አንገታቸው ተቆልምሞ ነው።

በአንኮበር ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን የከበረው ታቦተ ሕግ የመጣው ከሰባ አጋዲስ ነው። ሰባ አጋዲስ በጎንደርና በትግራይ መሐከል የምትገኝ አገር ነች።¹⁵³ ከሰባ አጋዲስ ታቦቱን ወደ አንኮበር ይዘው የመጡት ባሕታዊያን አንኮበር ሲደርሱ ይመሸባቸዋል። ታቦት ይዘው በሰው ቤት ማደሩን ባለመፈለጋቸው ዛሬ ቤተ ክርስቲያኑ ካለበት ቦታ ዝቅ ብሎ በሚገኝ ዋሻ ውስጥ ጉበተው ይቀመጣሉ።

¹⁵² - ጎዳር የሚያደርጉት ድርሳናት አሉ። /ሐመር መጽሐፍት መጋቢት 2004/ ነገር ግን ንጉሡ ከዚህ ዓለም የተለዩት በወርህ ጥቅምት ነው።

¹⁵³ -ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ። አንኮበር፤ የካቲት 24/ 2005

በማግስቱ ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ በቤተ መንግሥታቸው ሆነው ሳሉ ከዋሻው የሚወጣ ጢስ ይመለከታሉ። በዚህ ጊዜ ንጉሡ ባለሟሎቻቸውን ሁኔታውን ሔደው እንዲያጣሩ ያዟቸዋል። የተላኩትም ባለሟሎች ወደ ዋሻው በቀረቡ ጊዜ መዓዛው ያውዳቸዋል። ወደ ዋሻው የበለጠ ሲቀርቡ ባሕታዊያኑን ያገኟቸዋል። ባሕታዊያኑን ምን እንደያዙም ይጠይቋቸዋል። ባሕታዊያኑ የቅዱስ ሚካኤልን ታቦት ይዘው እንደመጡ ይነግሯቸዋል።

፹፱. ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ንጉሠ ሸዋ

የተላኩት ባለሟሎችም ይህንኑ የባሕታዊያኑን ቃል ለንጉሡ ያደርሳሉ። ንጉሡም ባሕታዊያኑን በፍቅር ተቀብለው ታቦቱን ሙቅ ምድር አጠገብ ያስቀምጡታል። ነገር ግን ይህ ቦታ የክርስቶስ ደም የነጠበበት አይደለም ተብሎ አሁን የንጉሥ ሣህለ ሥላሴ መካነ መቃብር ባለበት ቦታ ትልቅ ፎቅ ተሠርቶ ተቀምጦ ነበር። አሁንም ትክክለኛው ቦታ አይደለም በመባሉ ምክንያት ከ64 ዓመታት በኋላ በዐጤ ምኒልክ ዘመን ዛሬ ቤተ ክርስቲያኑ ያለበት ቦታ ተደልድሎ የሚገባው ሕንጻ ቤተ ክርስቲያን በዐጤው አማካይነት ተሠራለት።¹⁵⁴

¹⁵⁴ - ግንቦቻቹ ይህን ቤተ ክርስቲያን ሠርተው ከጨረሱ በኋላ ወደ ደብረ ብርሃን በመሔድ የሥላሴን ቤተ ክርስቲያንን አድሰዋል።

ባሕታዊያኑም በቤተ ክርስቲያኑ አቅራቢያ ቦታ ተሰጥቷቸው እስከ ዘመናቸው ፍጻሜ ድረስ ሲያገለግሉ ቆይተዋል።

ሰባ አጋዲሳዊያን ታቦተ ሚካኤልን ይዘው ከመጡ በኋላ ከንጉሡ ባለሟሎች ጋር ስለተገናኙበት ቦታ ሌላ አተራረክ አለ። አተራረኩን እንደሚያስነብቡን መረጃዎች ከሆነ ንጉሡ ሙቅ ምድር ከተባለ ቦታ ላይ መዳዘው እጅግ ያማረ ዕጣን ሲጨስ ይመለከታሉ። ወዲያውም አጠገባቸው የነበሩ አገልጋዮቻቸውን አገዘው ሁኔታውን እንዲያጣሩ ይልካሉ። አገልጋዮቹም በቦታው በደረሱ ጊዜ ዐራት ባሕታዊያን¹⁵⁵ ያገኛሉ። ባሕታዊያኑ የቅዱስ ሚካኤልን ጽላት ከጎንደር ይዘው መምጣታቸውንና ለንጉሡ ማስረከብ እንደሚፈልጉ ለመልዕክተኞቹ ይገልጽላቸዋል። መልዕክተኞቹ ከሙቅ ምድር ተመልሰው ጉዳዩን ለንጉሡ ያሳውቃሉ። ንጉሡም ባሕታዊያኑን በደስታ ተቀብለው ያስተናግዷቸዋል። ጽላቱንም አስደናቂ ሕንጻ ቤተ ክርስቲያን ሠርተው ቅዱሴ ቤቱን ያከብራሉ።

፲. ሙቅ ምድር

ለሙቅ ምድር ስያሜው መነሻነት ሁለት ዓይነት የአፈ ታሪክ ትርክቶች አሉ። አንደኛው ትርክት ለቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን¹⁵⁶ ሥዕል የሚሰሉ ሰዎች ነበሩ። እነዚያ ሰዎች ሥዕሉን የሚያጣብቁበት ሙቅ ተደፋባቸውና ቦታውን ሙቅ ምድር አሉት ይላል። ሁለተኛው ደግሞ አንዲት በቤተ መንግሥቱ ውስጥ የምታገለግል ሴት ለወዳጇ /ይህ ወዳጇ

/ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ፤ የካቲት 24/ 2005/

¹⁵⁵ -ይህን እንዳለፈሩት መረጃዎች ከሆነ ባሕታዊያኑ ሰባ አጋዲስ የሚል ስም እንደነበራቸው ይገልጻሉ። ነገር ግን አንድ መጠሪያ ስም በአንድነት የሚኖሩ የዐራት ሰዎች ስም መሆኑ የማይታመን ነው። እንደኔ መረዳት ከሆነ ባሕታዊያኑ የመጡት ሰባ አጋዲስ ከተባለ ቦታ በመሆኑ ሰባ አጋዲሳዊያን ተብለው በመጡበት አካባቢ ስም ተጠርቷል። ለዚህም ነው እኔ ሰባ አጋዲሳዊያን ያልኳቸው።

¹⁵⁶ - ዘመኑ የዐጤ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት ነበር። ቤተ ክርስቲያኑ እየታደሰ ስለነበር ለዚህ አዲስ ለሚሠራው ቤተ ክርስቲያን የግድግዳ ሥዕል እንዲሆን ነው የሚሳለው።

የዐጤ ምኒልክ አሽከር ነበር።/ ሙቅ በማሰሮ ይዛ ስትሔድ እንቅፋት ይመታትና ትወድቃለች። በዚህ ጊዜ ማሰሮው ተሰብሮ ሙቁ ይደፋባታል። በዚህም የተነሳ ቦታው ሙቅ ምድር ተባለ ብሎ ይተርካል። ሙቅ ምድር ከቤተ መንግሥቱ ሲመለሱ በቤተ ክርስቲያኑ ግራ በኩል የሚገኝ ገላጣ ቦታ ሲሆን በአቅራቢያው ለመኖሪያነት የተሠሩ ቤቶች ይገኙበታል።

ቤተ ክርስቲያኑ ተሠርቶ ካለቀ በኋላ ንጉሡ በድንግልና ተወስኖ የሚኖር ሰው እንዲያስተዳድረው ይወስናሉ። ንጉሡ ከዚህም በተጨማሪ አስተዳዳሪውን መልክኛም ቢሆን ጭሰኛ እንዳይነኳቸው፤ የእነሱም ፍርድ እንዳይሻር ብሎም ይህን ቃላቸውን የማያከበር በአልጋቸው የሚቀመጥ መስፍንም ሆነ ቃላቸውን ለመሳፍንቱ የማያስተላልፍ ሰው ቢኖር እርጉም እንዲሆን ጠንካራ ቃል አስተላልፈዋል። ቤተ ክርስቲያኑን በአለቅነት ካስተዳደሩ ሰዎች መሐከል አንዱ አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ናቸው።

መምህር ክፍለ ጊዮርጊስ

❖ አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ የተወለዱት በሐር አምባ በ1818 ዓ.ም /በ1817 ዓ.ም እንደተወለዱ የሚተረክባቸው ድርሳናት አሉ¹⁵⁷ ነው። አለቃ የመጀመሪያ ደረጃ የአብነት ትምህርታቸውን ሀ ብለው የጀመሩት በአደጉባት አንኮበር ከተማ ሲሆን እስከዚህ ድረስ የዘለቀውን ትምህርት በዚህችው ታሪካዊት ከተማ ተከታትለዋል። ከዚህ መለስ ያለውን ትምህርት ወደ ጎጃምና ጎንደር በመዝለቅ የተማሩ ሲሆን በጎጃም ቅኔን፤ በጎንደር ደግሞ ብሉይ ኪዳንን ሐዲስ ኪዳንን ጠንቅቀዋል። እንዲሁም በጎንደር የአቡሻኸርን ዕውቀት ቀስመው ወደ አንኮበር ተመልስዋል። እንዲያውም በአንኮበር አብሮ አደጋቸውና ወዳጃቸው ከነበሩት ከአለቃ ተክለ ጽዮን ጋር ወንበር ዘርግተው አስተምረዋል።

በዘመኑ በነበረው የሁለት ልደትና የሦስት ልደት የሃይማኖት ርዕዮት የተነሳ አብዛኞቹ የሸዋ ካህናት ሦስት ልደትን ይደግፉ እንደነበር ይተረካል። አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስም እንዲሁ የሦስት ልደት ደጋፊ ነበሩ። በመሆኑም ከብዙዎቹ ባለመለየታቸውና በባሕርያቸው ጭቅጭቅ የማይወዱ ጭምት በመሆናቸው የገጠማቸው ችግር አልነበረም። ነገር ግን ዐጤ ዮሐንስ ዐራተኛ በ1870 ዓ.ም የቦሩ ሜዳ ጉባዔ ጠርተው በሦስት ልደቶች ላይ ውሳኔ ያሳልፋሉ። በዚህም የተነሳ ምርጫቸው ከሁለት የዘለለ

¹⁵⁷ ፍፁም ወ/ማርያም። ያልተዘመረላቸው። ቅጽ 2፣ 24

አልነበረም። አንደኛ በሁለት ልደት ባሕል ገብተው መኖር፤ ሁለተኛው በሦስት ልደት ጸንተው አገር ጥሎ መሰደድ ነበር። አለቃ ሁለተኛውን የመረጡ ሲሆን በምርጫቸው መሠረትም ምጽዋ ሔደው ምንኮሉ ከምትባል ጠረፍ ከአቡነ ዮሴፍ ዘንድ ተቀመጡ።

ነገር ግን አለቃ በምንኮሉ ብዙ የመቆየት ሀሳብ አልነበራቸውም። በዚህ የነበረ አንድ የሲዊሊዝክ ትምህርት ቤትና ማተሚያ ቤት አቋቁሞ የሃይማኖቱን አስተምህሮ በማስፋፋት ላይ መሆኑና አለቃ ወደ ቅድስት አገር ኢየሩሳሌም የመሔድ ዕቅድ ስለነበራቸው ወደ ክረን ተሻገሩ። በክረን ሮማዊያን ቀላውስትን የሚያስተምሩበት ትምህርት አቋቁመው ስለነበር የግዕዝ ቋንቋን የሚያስተምሩላቸው ሰው ይፈልጉ ነበር። በዚህ ፍለጋቸው መሐከል ክፍለ ጊዮርጊስን ያገኛቸውና አግባብተው ካሰቡት ሩቅ መንገድ ያዘገዩዋቸዋል። በዚህም ለተወሰነ ጊዜ ቆይተው ከባሕርያቸው ጋር የሚጣጣም ነገር በማጣታቸው ኢየሩሳሌም የመሔድ ሀሳባቸውን እውን ለማድረግ ይነሳሉ። ነገር ግን ሮማዊያኑ መጀመሪያ ወደ ሮም እንዲሔዱ ስለወተወቷቸው ወደ ሮም ያመራሉ። ቫቲካን ውስጥ ከሚገኝ የኢትዮጵያዊያን ገዳም በቅዱስ እስጢፋኖስ መንፈሳዊ ኮሌጅ ውስጥ ገብተው መኖር ጀመሩ። በዚህ ጊዜ ነው እንግዲህ ከአግኖሲያ ጉይዲ ጋር የተገናኙት።

አግኖሲያ ጉይዲ በሮም ዩኒቨርሲቲ የምሥራቃዊያንን ቋንቋ የሚያስተምር ሰው ሲሆን የአማርኛና የግዕዝን ቋንቋ ያስተምር ነበር። ይህ ሰው ከአስተማሪነቱ በተጨማሪ በጎንደር ዘመን የነበሩ ታሪኮችን ሰብሰቦ ማጥናት፤ እንዲሁም የተለያዩ ግጥሞችን በመሰብሰብ ከነትርጓሜያቸው ለማሳተም ይፈልግ ነበር። ለዚህ ፍላጎቱ መሳካት ከፍተኛ የሆነ የግዕዝና የአማርኛ ቋንቋ ዕውቀት ያለው ሰው ያስፈልገው ስለነበር ምኞቱን የሚያሳኩለትን ታላቅ ሊቅ በቅርቡ አገኘ።

ሊቁ አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ዕውቀታቸውን ሳይሰበቱት የሚፈልገውን ዕርዳታ አድርገውለት ጻድቅ የሚባሉትን የጎንደር ነጋሢ የዐጤ ዮሐንስን፤ የዐጤ ኢያሱን አድያም ሰገድን፤ የዐጤ በካፋ መሲሕ ሰገድን፤ የዐጤ ኢያሱ ብርሃን ሰገድን፤ የዐጤ ኢዮአስን ታሪክ በሁለት ቅጽ ለማሳተም ቻለ። ከነገሥታቱ ታሪክ በተጨማሪም የአማርኛ ግጥሞችን አሳተመ። አግኖሲያ ጉይዲ በዚህ አላበቃም። የአለቃ እርዳታ ከጠበቀው በላይ ስለሆነለት የአማርኛና ኢጣሊያ መዝገበ ቃላት አሳተመ።

አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ኢየሩሳሌም የመሔድ ሀሳባቸውን ሳይዘነጉ ከ1878 ዓ.ም ጀምሮ ለዐሥር ዓመታት ያህል በሮም ቆዩ። ከእነዚህ ዐሥር ዓመታት በኋላ 1889 ዓ.ም

መጀመሪያ ላይ ወደ ኢየሩሳሌም በመሔድ በሮም የካቶሊክ ገዳም ውስጥ ተቀመጡ። በዚህ ገዳም ሳሉም ደቀ መዝሙራቸው ከሆኑትና በስማቸው ከሚጠሩት ከኪዳነ ወልድ ክፍሌ¹⁵⁸ ጋር በየጊዜው ይገናኙ ነበር። ሁለቱ ታላላቅ ሊቃውንት የጠበቀ ፍቅር የነበራቸው ሲሆን አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ በዘመናቸው ማብቂያ ላይ ያዘጋጁትን የአማርኛ ግዕዝ መዝገበ ቃላት ለኪዳነ ወልድ ክፍሌ ሰጧቸው።

አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ከመምህራቸው የተቀበሉትን መዝገበ ቃላት በመምህራቸው ትዕዛዝ መሠረት ሲያስፋፉና ሲያስተካክሉ ቆይተው ለሕትመት ብርሃን ሳያበቁት በ1936 ዓ.ም ሰኔ 24 ቀን በዕለተ ቅዳሜት በሥጋ ሞት አርፈው በደብረ ሊባኖስ ተቀበሩ። እሳቸውም ልክ እንደመምህራቸው የደከሙበትን መዝገበ ቃላት ለደቀ መዝሙራቸው ለደስታ ኪዳነ ወልድ ሰጥተዋቸው ስለነበር በስማቸው ታትሞላቸዋል።

አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ተጠልቆ ከማያልቀው ዕውቀታቸው ለመካፈል የበቃው የውጪ አገር ዜጋ አግናሲዮ ጉይዲ ብቻ ሳይሆን ጀርመናዊውም ኢኖ ሊተማን አንዱ ነበር። ሊተማን ስለኢትዮጵያ ኢየሩሳሌምን ከገበኘ በኋላ አንድ ትልቅ መጽሐፍ አሳትሟል። ይህ ብቻ ሳይሆን በአለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ እርዳታ ለብዙ ጊዜ ሲያስበው የነበረውን የአማርኛ ግጥሞች ሕትመት ጉዳይ እውን ለማድረግ በቅቷል።

አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ኢየሩሳሌም ሳሉ ከአለቃ ኪዳነ ወልድ ሌላ ኋላ ላይ በኢየሩሳሌም የኢትዮጵያ ገዳማት መምህር /ራይስ/ ሆነው የተሾሙትን መምህር ወልደ ሰማዕትን አስተምረዋል። አለቃ እጅግ ዘርፈ ብዙ የሆነ አገርንና ዓለምን ሊጠቅም የሚችል ሥራ

¹⁵⁸ - የአለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ታላቅ እህት የልጅ ልጅ ናቸው። ወደ ኢየሩሳሌም የሔዱት በነጋዴዎች አማካይነት ነው። /ሊቀ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ/ - ኪዳነ ወልድ የተወለዱት 1864 ዓ.ም እጅግ ነፋሻማ ከመሆኑ የተነሳ ቆብ አስጥል በተባለውና ልዩ ስሙ እምቢጣጣ በተሰኘ ቦታ ሲሆን ወላጅ አባታቸው ደብሩ እውነቱ ይባላሉ። ኪዳነ ወልድ የመጀመሪያ ደረጃ የአብነት ትምህርትን የተማሩት ከአያታቸው ከእውነቱ ነው። የሞቱት በ72 ዓመት ዕድሜያቸው በ1936 ዓ.ም ነው። አለቃ በ1882 ዓ.ም በ20 ዓመት ዕድሜያቸው በምንኩስና ሕይወት ለመኖር ወስነው ወደ ኢየሩሳሌም የሔዱ ሲሆን ለአንድ ዓመት ያህል በግብጽ ቆይተዋል። በኢየሩሳሌም ለ29 ዓመታት ያህል ኖረዋል። በመጨረሻም በ1912 ዓ.ም ከ30 ዓመት በኋላ ወደ አገራቸው ተመልሰዋል። የተመለሱት ክልዑል አልጋ ወራሽ ተፈሪ መኮንን በተደረገላቸው ጥሪ መሠረት ሲሆን የሕዝቅኤልን መጽሐፍ እንዲተረጉሙላቸው ነበር ምክንያቱ። ሕዝቅኤልን ንባቡን ከነትርጓሜው አሳትመው ካሰረከቡ በኋላ ወደ ድሬዳዋ በመሔድ በመዝገበ ቃላት ሥራቸው ተጠምደዋል። /በድሬዳዋ የአላዛር ማተሚያ ቤት ተቀጥረው ይሠሩ እንደነበር ይነገራል።/ ይህ ሥራቸው ፋታ የሚሰጥ ባለመሆኑ ሲበሉም ሆነ ሲጠጡ ወይም በመኝታ ጊዜ ድንገት የመጣላቸውን ቃል ተነስተው ወረቀታቸው ላይ ይክትቡ ነበር። በዚህ በተጠመዱበት ጊዜያቸው ምግብ በማብሰል ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያበረክቱላቸው የነበሩት የባላታ አሸኔ ኪዳነ ማርያም ባለቤት ወይዘሮ በላይነሽ ጎበና ናቸው። አለቃ ኪዳነ ወልድ ፋሽስትን በግልጽ በመቃወምና ንጉሠ ነገሥቱ ተመልሰው እንደሚመጡ በድፍረት በመናገራቸው ምክንያት በፋሽስቶች ጨለማ ቤት ውስጥ እንዲታሰሩ ተደርጓል። በዚህም የተነሳ የዓይን ብርሃናቸውን አጥተዋል። ነጻነት ከተመለሰ በኋላ የሰኪር በሽታና የጆሮ ሕመም በረታባቸው። በከበደ ሚካኤል ርዳታ ራስ ደስታ ሆስፒታል ገብተው ሲረዱ ከቆዩ በኋላ በዕለተ ቅዳሜ ሰኔ 24 ቀን አርፈው በታላቁ ገዳም ደብረ ሊባኖስ ተቀበሩ።

ከሠሩ በኋላ በተወለዱ በ83 ዓመት ከ4 ወር ከ20 ቀን ጳጉሜ 3/ 1900 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሥጋ ሞት ተለይተዋል። አስከሬናቸውም በዚያው በኢየሩሳሌም በደብረ ጽዮን በክብር አርፏል።

ስለአለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ወደ ኢየሩሳሌም የመሔድ ምክንያትና ኢየሩሳሌም ከመሔዳቸው በፊት በአንኮበር ስለነበራቸው አገልግሎት ከላይ ከተተረኩት ትርክቶች ለየት ያሉ ታሪኮችም ይሰማሉ። አንደኛውና የመጀመሪያው የቅዱስ ማካሌል ቤተ ክርስቲያን በ1816 ዓ.ም ከተመሠረተ በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ አስተዳዳሪ ሆነው የተሾሙት መምህር ክፍለ ጊዮርጊስ ነበሩ መባሉ ነው። ነገር ግን ይህ ፈጽሞ ከእውነታው ጋር ይጣረሳል። ምክንያቱም አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ በዚህ ዘመን ገና አልተወለዱም ነበር። “የመጀመሪያው አለቃ ናቸው” ብለው እንደሚተርኩት ትርክት ከሆነ ከእልቅናው የተለዩት ለቦሩ ሜዳው ጉባኤ ዐጤ ምኒልክ መኳንንቱንና ሊቃውንቱን አስከትለው ሲሔዱ እንደሆነ የሚጠቁሙ ፍንጮች ይሰጣሉ።

ትርክቱ እንዲህ ከሆነ አለቃ የቅዱስ ማካሌል ቤተ ክርስቲያን አለቃ ሆነው ማስተዳደር የጀመሩት መቼ እንደሆነ ባይታወቅም እልቅናውን የተውት ግን በ1870 ዓ.ም መሆኑ ግልጽ ነው። የቦሩ ሜዳው ጉባኤ የተካሄደው በዚህ ዓመት ነበርና።

ሌላው በአለቃ ዙሪያ ብዥታ የሚፈጥረው ትርክት ለመሰደዳቸው ምክንያት የሆነው ጉዳይ ነው። ይኸውም ከላይ ካስነበብኩት ትርክት ጋር የመቀራረብ ባሕርይ ያለው ይመስላል። ይመስላል ማለቱ በሁለቱም ትርክት መሠረት ለአለቃ መሰደድ ምክንያት የሆነው ዐቢይ ጉዳይ ጥብቅ ሃይማኖተኝነት ነው። ነገር ግን ይህኛው የአለቃ የስደት መነሻ በቦሩ ሜዳ የተላለፈው ውሳኔ የእሳቸውን የሦስት ልደት ርዕዮት መንቀፋ ሳይሆን በዚህና በሌሎች ምክንያቶች የሚኖሩትን ጭቅጭቶች በመጠየፍ ነው። እንደዚህኛው ትርክት ከሆነ አለቃ የስደት ጉዟቸውን የጀመሩት ብቻቸውን አይደለም። አብረዋቸው ተክለ ጽዮን የተባሉት ወዳጃቸው ነበሩ። ሁለቱ አባቶች በቀጥታ የሔዱት ወደ ኢየሩሳሌም ሲሆን የተጓዙትም በምሥራቅ በኩል ነው።

አለቃ ክፍለ ጊዮርጊስ ኢየሩሳሌም ሲገቡ ዕድሜያቸው 27 እንደነበር ደማቆቹ በገጽ 76 ላይ ይተርካል። ነገር ግን ትርክቱ በፍጹም ተዓማኒ አይደለም። ይህን ለማለት የደፈርኩበትን ምክንያት እንዲህ አስቀምጠዋለሁ። አለቃ የተወለዱት 1818 ዓ.ም ነው። ስደት የጀመሩት በ1870 ከቦሩ ሜዳው ጉባኤ በኋላ ነው። መምህሩ የስደትን ሀሁ የቀሰሙት በመጀመሪያ በምጽዋ በመቀጠልም በከረን ነው። ከዚህ በኋላ ነው ሮም

ገብተው ለዐሥር ዓመታት የቆዩትና በመጨረሻም ሕልማቸው ወደ ሆነችው ኢየሩሳሌም የገቡት። በዚህ መሠረት ዕድሜያቸውን /ምጽዋና ከረን የቆዩበትን እንዲሁም በመንገድ የፈጁትን ሳይጨምር/ ብናሰላው 62 ይሆናል።

በዚህ ስሌት መሠረት ከምናገኘው ዕድሜ ውጪ በ27 ዓመታቸው ኢየሩሳሌም እንዳልገቡ እርግጠኛ እንድሆን ያደረገኝ ሌላም ታሪክ አለ። መጽሐፉ ኢየሩሳሌም የገቡበትን ዓመት በቁጥር ተምኖ ሲያስቀምጥ 1897 እ.ኤ.አ. /በእኛ አቆጣጠር አድርገን ብናሰላው 1889 ዓ.ም ይሆናል።/ ነው ይሉናል። ታሪኩ ደግሞ እንዲህ ከሆነ የተወለዱት በ1862/3 ዓ.ም ነው ማለት ነው። በሌላ በኩል መጽሐፉ እርስ በእርሱ በሚጋጭ መልኩ የተወለዱበትን ዓ.ም 1825 የሞቱበትን ደግሞ 1908 ያደርገዋል። በዚህ ዘመን ብናሰላው እንኳን በ1897 ዕድሜያቸው 72 ይሆናል። በመሆኑም በእኔ መረዳት መሠረት አለቃ ኢየሩሳሌም የገቡት በእርጅናቸው ዘመን ነው።

ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ በመንፈሳዊነታቸው እጅግ የተደነቁና ለሃይማኖታቸው ቀናሊ በመሆናቸው በዚህ ቤተ ክርስቲያንም የአቋቋም ትምህርት በተጠናከረ ሁኔታ እንዲሰጥ አድርገዋል። ከዚህም በተጨማሪም የቅዳሴ፣ የዜማ፣ የንባብ፣ የትርጓሜ፣ የቅኔ፣ የጽሕፈትና የሥዕል አሳሳል ትምህርት እንዲሰፋፋ አድርገውበታል።

ዳግማዊ ዐጤ ምኒልክ የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ሆነው በ1881 ዓ.ም መንበረ መንግሥቱን ሲጨብጡ ታላቁን መምህር አካለ ወልድን አስመጥተው ለማረፊያቸው ይህን ቤተ ክርስቲያን ሰጥተዋቸው ነበር። ዐጤው ይህን ከማድረጋቸው በፊት ጊዜያዊ የሆነ ባለስድስት የእንጨት ጉልላት ያለው ቤተ ክርስቲያን አሠርተዋል።¹⁵⁹ ሕንጻ ቤተ ክርስቲያኑ ተሠርቶ ሲያልቅ ቅዳሴ ቤቱን አክብረዋል።¹⁶⁰ በ1884 ዓ.ም ዳግማዊ ዐጤ ምኒልክ ግሩም የተባለለትን ቤተ ክርስቲያን ሠርተው ሲጨርሱ ቅዳሴ ቤቱን አክብረዋል። ዐጤው ይህን ቤተ ክርስቲያን ቀድሞ ካሠሩት ቤተ ክርስቲያን ሥራ በፊት የጀመሩት ሲሆን ቦታው አመቺ ባለመሆኑ ምክንያት ታቦቱን ለጊዜው ብለው ባሠሩት ቤተ ክርስቲያን ውስጥ አስገብተው እንዲገለገል በማድረግ የዚህኛውን መሠረት መጣያ መሬት እያስደለደሉ ቆይተዋል። ዛሬ የቀድሞው ቤተ ክርስቲያን ስድስት ጉልላት በወጉ ተቀምጦ በቤተ ክርስቲያኑ ዕቃ ቤት ይገኛል።

¹⁵⁹ - ዐጤ ምኒልክ ያሠሩት ቤተ ክርስቲያን የጥንት መሠረቱን ሳይለቅ እንደሆነ የሚተርኩ አሉ።

¹⁶⁰ - ቅዳሴ ቤቱ የተከበረው ግንቦት 12 ቀን 1880 ዓ.ም ነው የሚሉ የጽሑፍ መረጃዎች ያሉ ቢሆንም የአካባቢው ታሪክ አስረጃ የሆኑት ሊቃ ካህናት ቃለ ሕይወት ዓመተ ምሕረቱ በትክክል መቼ እንደሆነ አይታወቅም ይላሉ።

፲፩. አንኮበር ቅዱስ ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ከቤተ መንግሥቱ ላይ ሆኖ ሲታይ

በአንኮበር ሚካኤል ቤተ ክርስቲያን ውስጥ ካሉት ከነገሥታት ስጦታዎች፣ ከአልባሳት፣ ከወርቅ አክሊሎች፣ ከጥንታዊያን የብራና መጽሐፍት፣ ከወርቅና የብር የመጸር መስቀሎች፣ ከጥንታዊ ከበሮ በርካታ ቅርሶች ውጪ የንጉሥ ሣህለ ሥላሴ አጽም ያለበት ሳጥንም ይገኝበታል።

ቤተ ክርስቲያኑ በተደጋጋሚ የተፈጥሯዊና ሰው ሰራሻዊ አደጋዎች ሰለባ ሆኗል። የመጀመሪያው ዐጤ ቴዎድሮስ ሸዋን ለማስገበር ከጎንደር ተከትለዋቸው በመጡ ወታደሮች መበርበሩ ነው።¹⁶¹ በወቅቱ ወታደሮች የንጉሥ ሣህለ ሥላሴን አስከሬን ብር ነው ብለው አውጥተው ሲመለከቱት አስከሬን ሆኖ ስላገኙት ከደጅ ጥለውታል። ነገር ግን ወረራው ካበቃ በኋላ የአካባቢው ሰዎች አስከሬኑን ሰብስበው አስቀምጠውታል። በ1909 ዓ.ም¹⁶² ግን ንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ ቀድሞውን የእንጨት ሳጥን ትተው ክፈረንሳይ አገር በመጣ የነሐስ ሳጥን አድርገው በቤተ ክርስቲያኑ ውስጥ እንዲቀመጥ አድርገዋል።

ሁለተኛው ጥፋት ተፈጥሯዊ ሲሆን በ1953 ዓ.ም በደብሩ ላይ በደቡብ አቅጣጫ የመሬት መንሸራተት አደጋ¹⁶³ ተጋርጦበት ነበር። ነገር ግን ሕዝቡ ክርስቲያኑና በጎ አድራጊ

¹⁶¹ - ዘመኑ 1853 ዓ.ም ነው። /ሊቃ ካህናት ቃለ ሕይወት ኃብተ ወልድ። የካቲት 24- 2005/

¹⁶² - አስከሬኑ እስከ 1909 ዓ.ም ድረስ ሙቅ ምድር ላይ ተበታትኖ እንደቆየ የሚተርኩ አሉ።

¹⁶³ -አደጋው የደረሰው 1920 ዓ.ም እንደሆነና ንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ እንዳሳደሱት የሚተርኩ አሉ። ነገር ግን የመሬት መንሸራተት አደጋው የደረሰው 1953 ዓ.ም ነው። በዚህ ዘመን አሳደሱት እንዳይባል ደግሞ በመሬት መንሸራተት በደረሰው አደጋና በንግሥቲቷ ዘመን መሐከል 33 ዓመት ልዩነት አለ። እንደኔ አረዳድ

አካላቶች ተረባርበው እንዲታደስ አድርገውታል። ቤተ ክርስቲያን አሁንም በዚህ ዓይነቱ አደጋ ውስጥ የሚገኝ ሲሆን በስተደቡብ በኩል ግድግዳው ተሰንጥቋል።

ሦስተኛው አደጋ ሰው ሰራሻዊ አደጋ ሲሆን ጥቅምት 30 ቀን 1930 ዓ.ም በፋሽስቶች ባንዳ ቤተ ክርስቲያን መዘረፉ ነው። ፋሽስት ቤተ ክርስቲያንን ከመዘረፍ ውጪ ያደረሰበት ጉዳት የለም። አሁን ያለው ቤተ ክርስቲያን በ1994 ዓ.ም በሰበካ ጉባኤውና በአጥቢያው ሕዝብ ክርስቲያን ተጠግኖ በ12 ዲያቆናት፣ በ5 የአብነት መምህራንና በ5 ደባትር አገልግሎት እየተሰጠበት ይገኛል። ቤተ ክርስቲያኑ የጎረቤላን ከተማ አልፈው ወደ ቤተ መንግሥቱ ሲሔዱ በቅድሚያ የሚገኝ ሲሆን በጥንታዊቷ አንኮበር ካሉት አብያተ ክርስቲያናት አንጻራዊ በሆነ መልኩ ገደላማ በሆነ ቦታ ላይ ያለ ነው።

ምንጭ

- የአማርኛ ቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት ቅጽ 6 ገጽ 40
- እርቅይሁን በላይነህ። ያኔት መጽሐት። ዝክረ ታሪክ። ቅጽ 2 ቁጥር 16 2002 ዓ.ም ገጽ 23
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከዐፄ ልብነ ድንግል እስከ ዐፄ ቴዎድሮስ። ገጽ 365
- የቤተ ክርስቲያን መረጃዎች። ዝኒ ከማሁ። ገጽ 34
- ታሪክ ዘመን ዘዳግማዊ ምኒልክ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ ገጽ 190
- የኢትዮጵያ ታሪክ ከኢማም አሐመድ እስከ ዐጤ ቴዎድሮስ። ዝኒ ከማሁ ከገጽ 263-265
- ሕይወት ቦጋለ። ሐመር መጽሐት። አንኮበር ሚካኤል አጽመ ርስት ዘንጉሥ ግሀለ ሥላሴ። 19ኛ ዓመት ቁ. 11። አዲስ አበባ፣ መጋቢት 2004። ማኅበረ ቅዱሳን፣ ሜጋ ማተሚያ ቤት። ገጽ 36
- ኪዳነ ወልድ ክፍሌ። መጽሐፈ ሰዋሰው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ። አዲስ አበባ፣ 1948። አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።
- የአማርኛ ቤተ ክርስቲያን መዝገበ ቃላት ቅጽ 8 ገጽ
- የመጽሐፉ አዘጋጅ የካቲት 24/ 2005 ዓ.ም በአንኮበር ያደረገው ቅኝት።
- ሰሎሞን ጥላሁንና ሥምረት ገብረ ማርያም። ደማቆቹ። አዲስ አበባ፣ 2000። ፎኖቦት ፕሪንተርስ። ገጽ 75-84

ከሆነ በአባታቸው የተሠራውን ቤተ ክርስቲያን ጣሪያ አሳድሰውታል የሚል አፈ ታሪክ ስላለ በተጠቀሰው ዓመተ ምስረት ጣሪውን አሳድሰውት ሲሆን ይቻላል።